T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARNAVUTÇA'DA BİR TÜRK YAZAR: ORHAN PAMUK VE ESERLERİNDEKİ KÜLTÜREL UNSURLARIN ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

ANA ALLMETA

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEDA İLMEK

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da başka bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

22/10/2020

Ana ALLMETA

Tezin Adı: Arnavutça'da Bir Türk Yazar: Orhan Pamuk ve Eserlerindeki Kültürel Unsurların Çevirisi Üzerine Bir Çalışma
Hazırlayan: Ana ALLMETA

ÖZET

Bu tezin çalışması, kaynak metinden erek metne yapılan kültürel unsurlara ilişkin çevirinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Kültürel unsurlar mercek altına alınarak çevirmenin çeviri sırasında izlediği çeviri stratejileri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın gerçekleştirilmesi için Türk yazar Orhan Pamuk'un çevirmen Drita Çetaku Turdiu tarafından Arnavutçaya çevrilmiş iki romanı araştırma nesnesi olarak belirlenmiştir. Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak çalışmanın kısa bir özetinin sunulmasının ardından birinci bölümde "Çeviride Kültür" başlığı altında kuramsal çerçeve ele alınmaktadır. İkinci kısımda ''Orhan Pamuk ve Eserleri'' üzerinde durulmaktadır. Üçüncü kısımda Pamuk'un Arnavutçaya çevrilen romanlarından ilk ikisi olan *Benim Adım Kırmızı* (2019) ve *Kar* (2006) adlı romanları detaylı olarak irdelendikten sonra çeviri odağında karşılaştırmalı olarak metinsel inceleme yapılmaktadır.

Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* (2019) ve *Kar* (2006) adlı romanlarını, çeviribilim araştırmacıları Peter Newmark tarafından önerilen kültürel unsurların sınıflandırması ve Lawrence Venuti'ninöne sürdüğü çeviri stratejileri bağlamında Arnavutça erek metinleri ile karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın bulguları, çevirmen Drita Çetaku Turdiu'nun yabancılaştırma ve yerlileştirme stratejileri konusunda titiz davrandığını, çeviri kararlarını alırken sadece bir stratejiye yönelmediğini ve metnin anlatı evrenine göre her iki çeviri stratejisinden de yararlandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kültürel unsurların çevirisi, çeviri stratejileri, Orhan Pamuk, Arnavutça'da bir Türk yazar.

Name of Thesis: A study on a Turkish Author in Albanian: Orhan Pamuk and the Translation of Cultural Elements in His Works

Prepared by: Ana ALLMETA

ABSTRACT

The aim of this thesis is to analyze the translation of cultural elements from source texts to target texts.While analyzing the cultural elements, this thesis tries to determine the translation strategies that the translator used in the course of the translation. For carrying out this study, two novels written by Turkish writer Orhan Pamuk which were translated into Albanian by the translator DritaÇetakuTurdiu, were used as research focus.The thesis comprises of three main chapters: After a brief summary of the study, in the first chapter named as "Culture in Translation" was given in order to provide a theoretical framework for the present study.The second chapter was named as “Orhan Pamuk and his works”. In the third chapter, the first two of Pamuk's novels in Albanian, *My Name is Red* (2019) and *Snow* (2006), were examined in detail. Then,a comparative textual analysis of the source (Turkish) and target texts (Albanian) was made in the context of this thesis.

The comparative analysis of the novels was mainly based on translation theorist Peter Newmark's classification of cultural elements and translation theorist Lawrence Venuti's translation strategies. The findings of this study reveal that Drita Çetaku Turdiu adopted a meticulous translation approach in terms of using foreignization and domestication strategies. While making her translating decisions,the translator didn't use only one strategy. On the contrary, the translator benefited from both strategies, namely domestication and foreignization, in her translation practices taking into account the narrative universe of the books.

Keywords: Translation of cultural elements, translation strategies, Orhan Pamuk, a Turkish author in Albanian

ÖNSÖZ

Her şeyden önce yüksek kalitede eğitim veren Türk okullarında eğitim alma fırsatını bana verdikleri için Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne teşekkür etmek isterim.

Öncellikle tez konusu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup, yapmış olduğum çalışmanın hayata geçirilmesinde bana yardım eden tez danışmanım sevgili Doç. Dr. Seda İlmek'e teşekkürlerimi sunarım. Yabancı bir öğrenci olarak akademik yazma konusunda birçok zorlukla karşılaştım ve karşılaştığım bu zorluklar sırasında tez danışmanım beni özenle ve özel bir dikkatle takip etti, hatalarımı düzeltti ve tezimde başarılı olmam için izlemem gereken yolu gösterdi. Danışmanıma sorduğum birçok soruyu yorulmadan cevapladı ve ihtiyaç duyduğum her zaman benimle görüşmeye hazırdı. Ona sonsuz minnettarım.

Yüksek lisansım sırasında bana her şeyi ayrıntılı olarak göstererek bana yardımcı olan sevgili Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can Sannav'a da minnettarım. Türkiye'de kendimi hiçbir zaman yabancı olarak hissetmediğim bu iki yıl boyunca kendisi ve ailesi bana büyük destek oldu.

Ayrıca iki yıl süren bu Türkiye yolculuğum sırasında arkadaşım Kevin Doko'ya da teşekkür etmek isterim. Büyük bir zorlukla olsa daikimiz de Türkiye'de yüksek lisansımız başarıyla tamamladık.

Son olarak teşekkürlerimi ileteceğim kişiler benim için sözcüklerle ifade edemeyeceğim derece büyük bir değere sahip olan sevgili ailemdir. Türkiye'de bulunduğum yıllarda beni çok özlediler. Uzakta da olsalar desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen ve her zaman arkamda olan annem, babam ve ağabeyime teşekkür etmek istiyorum. Onların desteği olmadan yapamazdım.

Edirne, Ekim 2020

Ana ALLMETA

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
KISALTMALAR ..... **vi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM: ÇEVİRİDE KÜLTÜR
1.1.Çeviribilimde Kültürün Yeri ve Önemi 4
1.1.1.Çeviri ve Kültürün İlişkisi 8
1.1.2.Peter Newmark'a Göre Kültürel Unsurlar ve Çeviri 9
1.1.3.Eirlys E. Davies Tarafından Sunulan Çeviri Yöntemleri 12
1.2.Çevirmenin Görünürlüğü ve Görünmezliği Üzerine 14
1.2.1.Lawrence Venuti'nin Görünürlük/Görünmezlik Kavramları 15
1.3.Çeviri Stratejileri: Yabancılaştırma ve Yerlileştirme 18
1.3.1.Yabancılaştırma ve Yerlileştirme Tartışmaları Üzerine 19

İKİNCİ BÖLÜM: ORHAN PAMUK VE ESERLERİ
2.1.Bir Türk Yazar: Orhan Pamuk 23
2.1.1. Orhan Pamuk'un Eğitimi ve Yazın Alanındaki Yeri 25
2.1.2.Orhan Pamuk'un Romanları 28
2.2.Arnavutça'da Orhan Pamuk 33
2.2.1. Orhan Pamuk'un Arnavutçaya Çevrilmiş Romanları 36
2.3.Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* Adlı Romanı 41
2.4.Orhan Pamuk'un *Kar* Adlı Romanı 46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KARŞILAŞTIRMALI METİN İNCELEMLERİ
3.1.Kültürel Unsurlar Bağlamında Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* Adlı Romanı ve Erek Metni 53
3.2.Kültürel Unsurlar Bağlamında Orhan Pamuk'un *Kar* Adlı Romanı ve Erek Metni . 68

SONUÇ 78
KAYNAKÇA 81
EKLER 87
ÖZGEÇMİŞ 93

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

akt: Aktaran

Bkz.: Bakınız

C: Cilt

Çev.: Çevirmen

EM: Erek Metin

Haz.: Hazırlayan

KM: Kaynak Metin

Örn.: Örneğin

S: Sayı

s.: Sayfa

GİRİŞ

"*Orhan Pamuk 2006'da Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü. İsveç Akademisi yaptığı bu seçimin nedenini açıklarken, Pamuk için "Doğduğu şehrin melankolik ruhunu ararken, kültürlerin birbiriyle çatışmasını ve birbirine karışmasını anlatacak yeni semboller buldu" diyerek, İstanbul'un ikircikli konumundan ileri gelen kültürlerarası çarpışma ve kaynaşmayı vurguladı*.[1]"

İsveç Akademisi'nin Pamuk'un romanları konusunda yapmış olduğu bu açıklama, Pamuk'un eserlerinin çıktığı toprakların kültürel öğeleriyle bezeli olduğunu ve büyük bir zenginlik barındırdığını açıkça vurgulamaktadır. Aynı zamanda da Pamuk'un kendi topraklarının sınırlarını aşmasında çevirinin kaçınılmaz rolüne işaret etmektedir. Bu bakış açısından hareketle, Orhan Pamuk'un Arnavutça'da yer almasına çevirinin nasıl aracılık ettiğini ortaya koymak bu tezin ana amacıdır. Buna ek olarak, Pamuk'un eserlerinin Arnavutçaya çevirisinde kültürel unsurları tartışmaya açmak ve seçilen eserlerinde hangi çeviri stratejileri kullanıldığına yönelik tespitlerde bulunmak tezin amaçları arasında yer almaktadır. Tezin birinci bölümünde "Çeviride Kültür" başlığı altında çeviri ve kültür ilişkisi odağında kuramsal çerçeve ele alınmaktadır. Kuramsal çerçeve başlığı altında incelenen konular, çeviri ve kültür ilişkisi, çeviribilimci Lawrence Venuti tarafından önerilen çeviri stratejileri, Venuti'nin görünürlük/görünmezlik kavramları, yabancılaştırma ve yerlileştirme çeviri stratejilerine yönelik tartışmalardır. Tezin ikinci bölümünde, Orhan Pamuk'un eğitim hayatından ve yazın dünyasına kattığı eserlerinden detaylı olarak bahsedilmektedir. Bu bölümde ayrıca, Orhan Pamuk'un Arnavutçaya çevrilmiş romanlarına da yer verilmektedir. Ardından çalışma kapsamında incelenmek için seçilen *Benim Adım Kırmızı* ve *Kar* adlı romanlar hakkında bilgi verilmektedir. Söz konusu romanların araştırma nesnesi olarak seçilmesinin nedeni, Arnavut okurlarla ünlü bir Türk yazar olan Pamuk'u buluşturan ilk Arnavutça çeviriler olmalarıdır. Bu bağlamda, tezin

[1]Parpala, E. &Afana, R. "Orhan Pamuk ve Doğu-Batı İkiliği". İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (s.288-303). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016:288.

hareket noktası Orhan Pamuk'un eserlerinin Arnavutçaya çevrilmesinin birbirine yakın ama yine de uzak olan, aynı coğrafyanın iki farklı kültürünün buluşmasına ve birbirini daha yakından tanımasına aracılık etmesidir. Bu çalışmada temel olarak Pamuk'un seçilen romanlarının, Arnavut çevirmen Turdiu tarafından Arnavutçaya çeviri aracılığıyla nasıl aktarıldığına odaklanılmaktadır. Ayrıca, çevirmenin kültürel unsurların çevirisi ve kullanılan çeviri stratejilerine yönelik düşünceleri hakkında daha fazla bilgi edinebilmek ve tezin bulgularını desteklemek amacıylatez kapsamında çevirmen Turdiu ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir (Bkz. Ek.5). Dahası, Arnavutluk'un en büyük televizyon kanallarından biri olan Top Chanel'ın muhabiri Rudina Xhunga'ın Orhan Pamuk ile yapmış olduğu röportaja da tez kapsamında yer verilmektedir (Bkz. Tezin İkinci Bölümü). Röportaj açıkça, Pamuk'un eserlerinin Arnavutçaya çevrilmesinin Arnavut dili ve kültüründe Türk bir yazarın ve eserlerinin genişçe bir yer bulmasına ve aynı zamanda tanınırlık kazanmasına katkı sağladığını gözler önüne sermektedir.

Üçüncü bölümde söz konusu romanların kültürel unsurlar bağlamında karşılaştırmalı metinsel incelemesi yapılmaktadır. Arnavutça ve Türkçe dil çiftini kapsayan kaynak ile erek metin karşılaştırmasında çevirmenin kültürel unsurların çevirisinde nasıl bir çeviri stratejisi izlemeyi tercih ettiğine odaklanılmaktadır. Tezin bulguları arasında, öncelikli olarak çeviri stratejilerinde dengeli bir yaklaşım sürdürülmeye çalışıldığı izlenimi edinildiğini söylemek mümkündür. İkinci olarak Arnavutçaya çevirilerde çoğunlukla kaynak metni ve kaynak metnin kültürel unsurlarını ön planda tutan ve ona daha yakın bir çeviri ortaya konulmaya çalışıldığına ulaşılmıştır. Yabancılaştırıcı çeviri stratejisini ortaya koyan ve farklılıkları göz önüne sermeye çaba gösteren bu tutuma rağmen, çeviride bazen Arnavut kültüründe okurların aşina olduğu kelimeler tercih edilerek erek okurları ön planda tutan seçimlerle de karşılaşılmıştır. Yerlileştirme olarak adlandırılan bu yöntemle, Arnavut okurlar için daha anlaşılabilir, kolay okunabilir ve akıcı bir metin ortaya koyma çabasının açıkça gözlemlendiği savlanabilir.

Sonuç olarak incelenen örneklerden hareketle, Pamuk'un eserlerinin Arnavutçaya çevirisinde çoğunlukla erek okurlara yeni kültürel unsurlar hakkında ek bilgiler verilerek yabancılaştırma yoluna gidilmekte ve bazen de tamamen yabancı

unsurları yok ederek Arnavut kültürüne göre yerlileştirme yolu tercih edilmektedir. Böylelikle, erek metnin yeni bir okur kitlesi için inşasında karşılaşılan kültürel unsurların çevirisinde başvurulan yerlileştirme ile yabancılaştırma çeviri stratejilerinin kullanımında kültürlerarasında bir arabuluculuk ve uzman rolünü üstlenen çevirmen tarafından bir denge kurulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİDE KÜLTÜR

1.1.Çeviribilimde Kültürün Yeri ve Önemi

"*Çeviri iki dil arasında değil, her zaman iki kültür arasında bir değişimdir*.[2]"

(Umberto Eco)

Bir dilden başka bir dile sözcüklerin ve anlamların aktarılmasını veya iletilmesini sağlayan eylemi ifade etmek için zaman zaman "tercüme" veya "çeviri" sözcükleri kullanılmaktadır. Bununla birlikte, bu eylemin tek bir tanımı yoktur. Berk'e (2005) göre,

"*Çevirinin tarih boyunca nasıl tanımlandığı, neleri kapsadığı konusunda yapılan araştırmalar çeviri olarak nitelendirilen olgunun değişik kültür ve zamanlarda farklılık göterdiğini gözler önüne sermektedir*"[3].

Çeviri genellikle yazılı ve sözlü çeviri olarak ikiye ayrılmaktadır. Yazılı olan çoğunlukla"çeviri" olarak ifade edilirken sözlü olan "tercüme" sözcüğüyle karşılanmaktadır. Berk (2005), günlük kullanımda çeviri denildiğinde yazılı çeviri ifade edildiğini şu sözlerle vurgulamaktadır:

"*Günlük kullanımda çeviri genellikle iki dil arasında gerçekleştirilen yazılı bir aktarım işlemi ya da bu şekilde aktarılmış ve kendinden özgün metinle arasında bir takım eşdeğerlik ilişkilerini gerçekleştirmiş olması beklenen bir metin olarak anlaşılmaktadır*[4]."

İster yazılı olsun ister sözlü olsun çeviri, farklı diller, kültürler ve yazın dünyaları arasındaki diyalogu sağlamada temel bir rol oynamaktadır. "*Çeviri kültürler*

---

[2]Akt. Burke, P. "Erken Modern Avrupa'da Çeviri Kültürleri." İçinde *Erken Modern Avrupa'da Kültürel Çeviri*. (s. 3-40). Çev. Aydar, F. B. İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007:3.
[3]Berk, Ö. *Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*. Multilingual Yayınları, İstanbul 2005: 13.
[4]A.g.e.:17.

arasındaki iletişimin sürdürülmesinde, diyaloğun arttırılmasında ve farklılıkların tanınmasında başat bir rol üstlenir"[5]. Akşit Göktürk'ün de vurguladığı gibi, "*Bu yönüyle tek tek diller ötesinde bir ortak dildir çeviri, dillerin dilidir*[6]." Geçmişte çeviri, dilbilim alanının bir alt dalı olarakgörülmektedir. Kuramsal ve kavramsal araştırmaların gelişmesine paralel olarak çeviri alanı da bugün kendini bağımsız bir çalışma dalı olarak kabul ettirmiştir. "*Çeviriyle ilgili her türlü çalışmayı konu edinen akademik disiplinin adlandırılması ise uzun bir süre sorun olmuş ve bunun için pek çok öneri getirilmiştir*[7]". James S. Holmes'un 1972/1988'de yazdığı "The Name and Nature of TranslationStudies[8]" ("Çeviribilimin Adı ve Doğası") adlı makalesiyle alanın adı tartışmaya açılmış; aynı zamanda da çok yönlü olan bu alanın kuramsal, betimleyici ve uygulamalı alanları üzerinde durulmuştur. Bu bakış açısıyla, çeviribilim hem bilimsel bir temelde tartışmaya açılmış hem de akademik bir disiplin olarak kendi kapsamını da belirlemiştir. Alanın öncü makalesi olarak görülen Holmes'un çalışması, alanın "çeviribilim" ("translation studies") olarak adlandırılmasını önermiş ve özerkliğine yaptığı vurguyla çeviribilim için kurucu biri ifade olarak kabul görmüştür. Taş'ın (2018)'da belirttiğiüzere,

"*Holmes'un çeviribilim için sunduğu çerçeve, çeviribilimin hem araştırma alanlarını belirlemesi, hem de görgül bir bilimdalı olarak Kabul görmesi ve disiplinler arası bir boyut kazanması açısından tartışılmaz bir değer taşır.*[9]"

Söz konusu çalışmada Holmes, "*söze salt araştırma ve uygulamalı araştırma arasında bir ayrım yapmakla başlar*[10]."Holmes'unçeviribilim şemasında;

"…. salt çeviribilim başlığı altında kuramsal ve betimleyici çeviribilim alanlarına; uygulamalı çeviribilim başlığı altında ise, çevirmen eğitimi, çevirieleştirisi ve sözlük, terimderlemeleri gibi çeviriye yardımcı araçlara yer verir[11].

[5]Taş, S. ''Kültürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri'', *Humanitas*, 5(10):1-14, 2017: 1.
[6]Göktürk, A. *Çeviri: Dillerin Dili.* 7. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008: 15.
[7]Berk, 2005: 19.
[8]Holmes, J. S. "The Name and Nature of Translation Studies". *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. (ss. 66-80). Amsterdam: Rodopi, 1988.
[9]Taş, S. "Gazete Köşe Yazılarının Tanıklığında "Çevirici". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.22, 2018:361.
[10]Berk, 2005: 22.

Günümüzde çeviribilim alanı bir sosyal bilim alanı olarak, görgül, betimleyici ve disiplinlerarası doğasıyla çok fazla çalışmalar yürütülen akademik bir alan haline gelmiştir. Eğitim, medya ve sosyal bilimlerin birçok alanında kendine özgü bir araştırma ve inceleme alanıyla oynadığı hayati rol nedeniyle, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de çeviri büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, Peter Newmark'a göre yirminci yüzyıla "*Çeviri Çağı*" ya da "*Yenilenme*[12]" adı verilmiştir[13].

20. yüzyılın başlarında, çeşitli ülkelerde çeviri yabancı bir dil öğrenmek ve öğretmek için kullanılan bir yöntem olarak görülmüştür. "Dilbilgisi çeviri yöntemi" ("grammar translation method") olarak adlandırılan bu yöntem, çok sık başvurulan ve dil öğretiminde de etkili bir yoldur. Jeremy Munday bu konuya şu cümle ile değinmiştir: "*Erek bir dilin dilbilgisi kurallarını en iyi şekilde öğrenebilmek için o dilden çeviri yapmak gerekir*"[14]. Bu yöntem, öğrencilerin yeni bir dil öğrenme yeteneklerine odaklanmış ve bu bağlamda cümleleri kullanmak yerine, konuşulan dile odaklanan günlük dili temsil etmeye çalışmıştır. Sonuç olarak, bu yaklaşım çeviri yönteminin klasik biçimde kullanılmasına olanak sağlamıştır.

Newmark (1988), bir metni çevirebilmek için önce onu anlamak ve analiz etmek gerektiğine işaret eder. Yapılacak detaylı bir analiz deyimler veya kültürel unsurlar gibi dilsel özelliklerin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır ve çeviri kararlarını alırken bu özellikler göz önünde bulundurulacaktır. Başka bir deyişle, çeviri diğer kültürleri bilme veya tanıma çağrısında bulunur.

Son otuz yılda, çeviri ve kültür arasındaki karşılıklı ilişki, araştırmacıların ana ilgi odaklarından biri haline gelmiştir. İnsanlar arasındaki iletişimi geliştirme ihtiyacı, kültürel ve dilsel unsurlarla donanmış metinlerin çevirisini yapma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Böyle çevirileri yapma arzusu, çeviri ve kültür arasındaki bağın araştırılması ve daha fazla incelenmesi ihtiyacını da arttırmıştır. Kişiler arasında sözlü ve yazılı iletişim araçları olarak tanımlanan metinler, teknik, edebiyat veya

---

[11]Taş, S. "Gazete Köşe Yazılarının Tanıklığında "Çevirici". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.22, 2018:360-361.
[12]Newmark, P. *A Textbook of Translation*, Oxford: Pergamon Press, 1988: 3.
[13]Aksi belirtilmedikçe, çalışma boyunca bütün çeviriler tarafından yapılmıştır.
[14]Munday, J. *Introducing Translation Studies Theories and Applications*, 3. Edition, London: Routledge, 2001: 7.

bilimsel alanında da olsalarhem konu ile ilgili bilgileri hem de konuşan kişinin kültürel geçmişine bazı göndermeleri içermeleri bakımından asla kültürel unsurlardan yoksun değillerdir. Kültürel unsurların çevrilmesi de çevrilecek metinlerin derinlemesine okunması ve anlaşılması ile bağlantılıdır; çünkü çoğu durumda çevirmen farklı bir kültürden gelmektedir. Benzer düşüncelerle çeviribilimde de "*1970'lerden itibaren çeviriye yönelik dilbilimsel ve kaynak odaklı bakış açılarının sınırlılığı erek odaklı yaklaşımlar ile birlikte çeviri ve kültür ilişkisini ön plana taşır ve bu yönde bakış açılarının çoğalmasını sağlar*[15]."

Söz konusu dilbilimsel ve kaynak odaklı yaklaşımların temelinde dinsel ve yazınsal metin çevirilerine uzun yıllar boyunca verilen önem yatmaktadır. Berk, bu düşünceden hareketle çeviribilimde kaynak odaklılıktan erek odaklılığa geçişi şu sözlerle ifade etmektedir:

"*Aslında 20. yüzyıla, hatta kabaca bu yüzyılın son çeyreğine gelinceye kadar genel olarak dinsel ve yazınsal metin çevirileri üzerinde durulmuş ve çeviri tartışmaları da yalnız bu metinler göz önünde tutularak yapılmıştır. Bu dönemde söz konusu metinlere verilen yüksek statüden ve metinlere buna bağlı olarak atfedilen dokunulmazlık ve değişmezlik niteliklerinden de kaynaklanan bir çeviri yaklaşımı söz konusudur. Buna göre, özgün metnin erek kültürde "aynı"sını oluşturmayı amaçlayan bir eşdeğer çeviri metin yaratma kaygısı güdülmüş, çeviriye böylece ancak "aslı"nın bir kopyası olarak ikincil bir yer verilmiş ve adakat kavramı da yalnızca çeviri metnin özgün metne olan benzerliği ya da çevirmenin asıl yazara olan bağlılığı derecesinde geçerlilik kazanan önemli bir ölçüt haline gelmiştir. Çeviri tanımlarındaki bakış açısı kuralcı ve kaynak odaklıdır, çevirinin ne olduğudan çok ne olmadığını söylemektedir.*[16]"

Kuralcı ve kaynak odaklı yaklaşımlardan uzaklaşmak, ürün odaklı çeviri yaklaşımların yanına süreç ve işlev odaklı yaklaşımların gelerek erek odaklı ve betimleyici bakış açılarının geliştirilmesine imkân tanımıştır. Özellikle 1970'li yıllarda, Alman çeviribilimci Hans J. Vermeer'in öne sürdüğü skopos kurmaı, İsrailli çeviri

[15]Taş, 2017: 2.
[16]Berk, 2005: 48.

kuramcısı Gideon Toury'nin ileri sürdüğü çeviri normları ve Itamar Even-Zohar tarafından geliştirilen çoğul dizge kuramı erek odaklı yaklaşımlar arasında başat konumdadır. Kuramcıların erek odaklı yaklaşımları çevirinin ve çeviribilimin de hem tanımını hem de kapsamını genişleterek çevirieyle minin toplumsal-kültürel boyutunu ön plana çıkarmıştır.

Günümüzde çeviride kültürün yadsınamaz bir rol oynadığı kabul görmektedir; çünkü "*kültür bir topluma özgü yaşayış biçimine ilişkin var olan her şeyin bir toplamı ve bütün haline gelişidir*[17]". Başka bir dile yapılan çeviri de her zaman o toplumun kültürünü yansıtır ve kültürlerarası iletişimi içerir. Buna göre, çevirmenin rolü iki kültür arasında bir arabulucu olmaktır. Kültürlerarası bir süreç olarak düşünülen çeviride, çevirmen de diğer kültürün "ilk okuyucusu" olarak nitelendirilir. Birkan Baydan'a (2016) göre, "*Çevirmen, yabancı metinle karşılaşan ilk okurdur. Bu nedenle, yabancı metni tanımalı ve diğer okurlarla tanıştırmalıdır*.[18]" Öyleyse, ilk okuyucu olan çevirmenin de kendi dilinin sınırlarından çıkması ve çeviri yapacağı dili ve kültürü de çok iyi bilerek başka bir dünyanın sınırlarını da öğrenmiş olması gerekir. Nitekim kültürel özün bir parçası olarak dil, kültürün merkezinde yer alır. İnsanların dil aracılığıyla ürettikleri- anlatı, şiir, şarkılar, oyunlar vb., bir kültürün en güzel ifadeleridir; onlar kültürün yüzleridir. Çevirmenlerin çeviri yaparken bu yüzlere aşina olmaktan fazlasına ihtiyaçları vardır. Kaynak ve erek dili, o dilin kullanıcılarının gelenek ve görenekleriyle, alışkanlıklarıyla, yaşam şekilleriyle, tarihleri ve coğrafyalarıyla ve hatta sosyal ortamlardaki davranışlarıyla, başka bir ifadeyle, kültürleriyle tanıması ve bütün bunlara hâkim olması çeviride kilit rol oynar.

1.1.1.Çeviri ve Kültürün İlişkisi

Kültür, insanların davranış şeklini yansıtır. Davranışları, sosyal alışkanlıkları, inançları, gelenekleri ve görenekleri incelemek için kullanılan bir kalıptır. Dilin kültürkavramıiçerisindeçok önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Öyle ki dil, kendi başına bir kültürel unsur olmasının yanı sıra diğer kültürel unsurlarla bağ kurabilen tek ve birincil iletişim yoludur. Dil ve kültür arasında doğrudan ve etkileşimli bir ilişki

[17]Taş, 2017: 5.
[18]Birkan Baydan, E. *Edebiyat Çevirisinde Sahneler ve Aktörler*, Diye Yayınları, İstanbul, 2016: 21.

vardır. Dolayısıyla, dil kültürel bir bağlam olmadan anlaşılamaz ve kültür de bir dil olmadan var olamaz veya yayılamaz. Farklı dilleri konuşan ve değişik kültürlerde yetişen insanların birbirlerinin bakış açılarını anlamalarına ve sağlıklı bir iletişimi sürdürmelerine yardımcı olan ise çeviridir. Çevir kültürleri yakınlaştırmaya,kültürlerin birbirlerini tanımaya ve birbilerinden beslenmesine yardımcı olur. Çevirinin bu anlamda kültürlerarası iletişimi arttırmadaki önemli işlevi yadsınamaz.

Çeviri ve kültür arasındaki güçlü ilişki, farklı inanç, gelenek ve edebi geçmişe sahip insanlar tarafından anlaşılabilecek şekilde bir kültürün başka bir kültüre aktırılmasında kurulur. Meksikalı şair ve filozof Octavio Paz'a göre çeviri, insanların kimliğini ortaya çıkaran bir araç değil, insanların farklılıklarını taşıyan bir araçtır;bu şekilde çeviri, diller arasındaki farklılıklar üzerinde dururken kültürel farklılıkları ortaya koymuş olur[19]. Bu nedenle, iki kültür iletişimi ve etkileşimini gerçekleştiren çeviri uygulamasının güçlükler barındıran bir eylem olduğunu söylemek mümkündür. Yıldırım'a (2015) göre, "*kaynak metindeki kültürel unsurlar içinde üretildikleri kültüre özgü olduklarından bu unsurlarla yaratılan etkiyi veya vurgulanmak istenen düşünce ve duyguları erek kültürde yaratmak kolay değildir*[20]."

1.1.2.Peter Newmark'a Göre Kültürel Unsurlar ve Çeviri

Peter Newmark İngiliz dilbilimcidir ve çeviri üzerine çalışmaları bulunan bir araştırmacıdır. Newmark, çevirinin temel olarak işlevsel yönüne dikkat etmektedir. Çeviriyi metninin anlamını bir dilden diğerine aktarmak olarak tanımlamaktadır. Araştırmacı 1988 yılında yazdığı *A Textbook of Translation* adlı kitabının, çeviri ve kültür konusuna odaklanmaktadır. Newmark söz konusu kültürü şöyle tanımlar: "*Kültür bir yaşam biçimi ve onun ifade aracı olarak belirli bir dili kullanan bir topluma özgü tezahürleri olarak tanımlarım*"[21]. Newmark, çeviriye dar bir bakış açısından tartışma getirmektedir çünkü "çeviride kullanılan yöntemleri açıklama

[19]Scoot J, ''Contemporary Theories on Translation: Octavio Paz'', 4.06.2019. https://translation-blog.trustedtranslations.com/contemporary-theories-on-translation-octavio-paz-2009-06-04.html (ErişimTarihi: 16.10.2019).
[20]Yıldırım, C. ''Amin Maalouf'un Afrikanlı Leo ve Semerkant Romanlarında Kültürel Unsurların Çevirisi Üzerine Bir İnceleme''; *Uluslararası Sosyal Araştırmalar,* 8. Cilt, 2015:224.
[21]Newmark, 1988: 94.

yoluna gider ve kaynak dil ile metin bağlamında dilselbirimlere yoğunlaşarak örneklerle açıklamalar sunar[22]". Her ne kadar çeviri sürecine detaylı olarak odaklansa da "*sergilediği kaynak dili ve metni ön planda tutan yaklaşımı, kendisinin hem dilbilimsel hemde kaynak odaklı bir bakış açısına sahip olduğunu gösterir.*"[23] Kuramcı çalışmasında kaynak metne ve kaynak metnin unsurlarının belirlenmesine çok özel bir öenm atfeder.

"*Çeviri sürecinde ilk ever olan kaynak metnin çözümlenmesinin ve anlaşılmasının önemine vurgu yapan Newmark için topluma topluma değişen kültürel unsurların çevirisinin kaynak metnin anlaşılmasın dönemli sorunlardan birini teşkilettiği söylenebilir.*[24]"

Edebi eserlerin çevirisi söz konusu olduğunda, çevirmen için kaynak metnin dilinin ve erek metnin içine yerleştirilen kültürel unsurların aktarılması sırasında belirli bir dengenin kurulmasını sağlayan özel beceriler gerektirir.

Newmark'ın bakış açısında kültürel unsurların sınıflandırılmasının yanında, çeviri yöntemleri ayrı bir yer tutmaktadır. Kuramcı kültürel unsurların sınıflandırmasını yaparak çeviri için kültürel unsurların çevirisinde yardımcı olacak yollar sunmuştur. Newmark'ın ilk sınıflandırması beş madde içermektedir. Bunlar şöyledir:

1) "Ekoloji: flora, fauna, tepe, rüzgâr, vb.;

2) Maddi kültür: (insanların yaptıkları aletler): yiyecekler, giysiler,evler ve kasabalar vb.;

3) Toplumsal kültür: iş ve aktiviteleri;

4) Gelenek, görenekler, faaliyetler, prosedürler: dini, politik, sanat;

5) Hareketler ve alışkanlıklar[25] *".*

[22]Taş, 2017: 5.
[23]Taş, 2017: 5.
[24]Yıldırım, 2015: 224.
[25]Newmark, 1988: 95.

Ancak, 2010 yılında yazdığı "Çeviri ve Kültür" ("TranslationandCulture")[26] çalışmasında, bu unsurlar altı başlık halinde genişletilerek yeniden aşağıdaki gibi oluşturulmuş:

a)*"Ekoloji: jeolojik ve coğrafi çevre.*

b) Kamu hayatı: politika, yönetimi ve hukuk içerir.

c) Sosyal hayatı: ekonomi, meslekler, sosyal refah, sağlık ve eğitim içerir.

d) Kişisel hayatı: yiyecekler, giysiler ve ev eşyalarını içerir.

e) Gelenekler: belli bir topluma ait kalıplaşmış tavır ve düşünce biçimi.

f) Kişisel tutku: kiliseler, sanatsal konseyleri veya şiir toplulukları gibi farklı sosyal dernekler."

Newmark, edebi eserlerin kültürün aynası olduğunu vurgulamaktadır; çevirmenlerin çeviriye neyin dâhil edilip edilmemesini gerektiğine de karar verirken kültürel unsurları göz önünde bulundurmalarının ayrı bir önemi olduğunu vurgulamaktadır. Ona göreözellikle,"*kültürel unsurlar kaynak ve erek diller arasındaki mesafeden dolayı çeviride sorunlara neden olmaktadır"*[27]. Newmark, çeviri sırasında kültürel unsurların neden olduğu sorunları 3'e ayrılmıştır*:* Birincisi, kaynak metindeki kültürel unsurlar, erek kültürde bulunmayabilir. İkincisi, kaynak kültüre özgü unsurlar, erek kültürün okuyucusu için kabul edilebilir olmayabilir. Üçüncüsü, bu unsurlar erek kültüre yabancı gelebilir[28]. Bütün bunlar, temelde çeviri yöntemleri ve çeviri süreçleri arasındaki farktan bahsetmektedir. Newmark "*çeviri yöntemleri tüm metinlerle ilgili olsa da çeviri süreçleri cümleler ve daha küçük dil birimleri için kullanılır*" demektedir [29]. Kuramcıya göre çeviri uygulamalarında şu yöntemler kullanılır:

1) "Sözcüğü sözcüğüne çeviri: kaynak kelime düzeninin korunduğu ve kelimelerin bağlam dışında, en yaygın anlamları ile tek tek çevrilmesidir.

[26]Newmark, 2010: 175, Akt: Yıldırım, 2015: 224, Akt: Taş, 2017: 6.
[27]Newmark, 1988: 94.
[28]Newmark, 1988: 172-173.
[29]Newmark, 1988: 81.

2) Aktarım: erek kültürlere çevrilmeyen kurum, kitap, gazete manşet, tarihsel isimlerinin taşınmasıdır.

3) Uyarlama: bu bir tür "özgür" çeviri şeklidir; esas olarak oyun, komedi ve şiir için kullanılır. Temalar, karakterler, grafikler genellikle korunur, kaynak metni kültürü erek metni kültürüne dönüştürülmesidir ve yeniden yazılmasıdır.

4) Nötrleştirme: tarafsızlaştırma, kelime seviyesindeki bir tür paroladır. Kaynak metin unsurları yansızlaştırıldığında ya da tarafsızlaştırıldığında, bazı kültür içermeyen kelimelerle çözülür.

5) Açıklama: çevirmen, erek metnin okuyucusuna ek bilgi vermek istediğinde, bu ekstra bilgiyi bir dipnotta açıklayabilir. Dipnotlar sayfanın altında, bölümün sonunda veya kitabın sonunda yer alır.

6) Silip çıkarma: Her iki kültürü iyi bilen bir çevirmen, kaynak kültürü çevirdiğinde erek kültür için uygun olmadığını düşündüğü çevirinin bir kısmını çıkarabilir."[30]

Newmark kültürel unsurları altıya ayırdığı gibi, diğer araştırmacılar da bu unsurları kendi bakış açılarına göre sınıflandırmışlardır. Bu bağlamda, çeviri yöntemleri konusunda Eirlys E. Davies'in (2003) önerilerini de ele almak faydalıdır.

1.1.3.Eirlys E. Davies Tarafından Sunulan Çeviri Yöntemleri

Eirlys E. Davies'e (2003) göre kültürel unsurların çeviri yöntemleri yedi gruba ayrılmaktadır: "*koruma, ekleme, atlama, küreselleştirme, yerelleştirme, dönüştürme ve yaratma*"[31].

1. ''Koruma (Preservation): Bu yöntem belirli bir kültürel unsurun erek kültürde yakın bir eşdeğeri bulunmadığında kullanılması gerekmektedir. Bu şekilde bir çevirmen kaynak metin ifadesini çeviride kullanılır.

[30]Newmark, 1988: 85.
[31]Öztemel, F & Kurt, M. ''Transmission of Cultural Specific Items intoEnglish Translation of *Dear Shameless Death* by LatifeTekin, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, S.5 (1), 2017: 306.

2. Ekleme (Addition): Çevirmen asıl unsurları saklamaya karar verebilir, ancak çevirmenin gerekli gördüğü bilgileri eklediği metni tanımlamaktadır.

3. Atlama(Omission): Bu yöntem eklemenin tam tersi olarak görülebilir. Atlama stratejisi, "sorunlu bir kültüre ait ve o kültüre özgü unsurların başka bir kültürel unsurlara dâhil edilmesiyle oluşan tutarsız bir etki oluşturması karşısında kullanılan bir yöntem" olduğu söylenebilir.

4. Küreselleştirme (Globalization): Küreselleştirme, kültüre özgü bir unsuru "kültür kapsamında olmayan'' (culture-free) bir unsurla değiştirme yöntemidir. Bir yandan, bu yönteminin kullanılmasıyla, bir kültüre özgü unsurun genel özellikleri ortaya çıkartılır, öte yandan kültürel anlam kaybı meydana gelebilir.

5. Yerelleştirme (Localization): Bu yöntem, küreselleştirmenin tam tersi olarak düşünülebilir. Yerelleştirme, çevirmenin kaynak kültüre özgü unsurun etkisine benzer bir etkiyi erek kültürde oluşturmasını sağlamaktadır, fakat etki aynı değildir. Yerelleştirme uygulaması ile çevirmenler, erek kitlenin kültüründe bir göndergeyi sıkıca tutturmaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle kaynak kültüre özgü bir unsurun, erek kültürün özellikleriyle ifade edilmesi, bağdaştırılması ve yerel hale getirilmesidir.

6. Dönüştürme (Transformation): Kültüre özgü unsurların değiştirilmesinin yabancılaştırma ve yerlileştirmenin ötesine geçtiği durumlarda ve özgünün tamamen değişikliğe uğradığı veya bozulma olarak görülebildiği durumlarda dönüştürme yöntemi ile karşılaşılır.

7. Yaratım (Creation): Çevirmen kaynak metinde bulunmayan bir kültüre özgü unsur yarattığında, "yaratım" gerçekleştirmiş olur. Bu nedenle yaratımın, atlamanın tam tersi olduğunu söylenmek mümkündür ve çevirmenin yaratıcılığını gerektirmektedir.''[32]

Anlaşılacağı üzere, çeviri özerk bir bilim dalı olarak tanımladığı yıllardan beri ve özellikle 1980'li yıllardan sonra çeviri ve kültür ilişkisi üzerine çok sayıda

[32]Barvainytė, G. ''Translations Strategies for Culture-Specific Items in the *World According to Gap* by John Irving'', Bachelor Thesis, Šiauliai University, Facutly of Humanities, Department of English Philology, Šiauliai, 2013: 18.

araştırma yapılmıştır. Günümüzdedisiplinlerarası bir boyut kazanmış olan çeviribilimde kültür ve çeviri konusuçokçeşitli boyutlarda incelenmektedir. Bu araştırmalar farklı alanlardaki çevirileri kültür bağlamında incelemeyi amaçlanmışlardır böylece kültürel unsurlarla bezeli metinlerin çevirisinde farklı bakış açıları da ortaya çıkarmıştır. Çeviribilim alanında araştırmacılardan edinilen bilgiler, çevirinin kültürle olan güçlü bağlantısını açıkça göstermektedir. Nitekim hem "kültür" hem de "çeviri" tanımları göz önüne alındığında, çeviri ve kültürün iç içe geçmişliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Kültürler arasındaki farklılıklar iletişimi önemli ölçüde etkilediğinden kültürler arasında bir köprü görevi gören çeviri kültür için bir ayna, bir arabulucu, bir köprü rolü üstlenerek birbirleriyle ayrılmaz bir bağ kurarlar.

1.2.Çevirmenin Görünürlüğü ve Görünmezliği Üzerine

Çeviri çok önemli bir uygulamadır, ancak çevirmen olmadan çeviri uygulaması da gerçekleşemez. Çevirmen, kaynak metni çözümleyen ve kaynak metnin amacını ve özelliklerini saptadıktan sonra, erek dile doğru bir şekilde aktarmaya çalışan bir eyleyicidir. Çevirmen olmak kuşkusuz ki bu alanda uzmanlaşmayı gerektirmektedir. Bir alanda uzmanlaşmak ise, çok fazla okuma, çalışma ve belli ölçüde yetenek sahibi olmayı gerektirir. Çeviride alanında yetkinleşmekiçin çeviri edincinin kazanılmış olunması öncelikli adımdır. Edinç kazanmak da bir veya birden çok dile hâkim olmanın yanında, kendini sürekli olarak geliştirmeye açık olma, çeviri uygulamaları yaparak tecrübe kazanmakla ilişkilidir. *Translation as a Profession* (2002)adlı kitabında yazar Roger Chriss, bu durumu şöyle özetlemektedir: "*Çevirmenler dil uzmanlardır. Onlar uygulamalı dilbilimcidir, yetkili yazarlar, diplomatlar ve eğitimli amatörlerdir*"[33].

Günümüzde çevirmenler çoğunlukla görünmez olduklarını ve yaptıkları işinde, bir başka değişle çeviri uygulamalarının da görünmez hale geldiğini vurgulamaktadırlar. Bu özellikle çevirmenin görünürlüğünün öneminin yerine, daha çok kaynak metnin ve içeriğinin önemsendiğine işaret etmektedir. Görünmez çevirmenler Liu tarafından "*asla okurlarıyla iletişim kurma fırsatına sahip*

[33]Chriss, R. Translation as a Proffession, Lulu.com Publisher, 2006: 25.

olamayanlar veya nadiren bunlara sahip olanlar" kişiler olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan, görünür çevirmenler ise *"okurları ile iletişim kurabilecek"* kişiler olarak ifade edilmektedirler[34].

1990'lı yıllarda, çeviribilim araştırmacısı Lawrence Venuti *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (1995) adlı kitabında, edebi çeviri alanında, çevirmenlerin edebiyat ve akademik kuram üzerindeki görünürlüğü ve görünmezliği, gücü ve etkisine ilişkin çeşitli tartışmalar açmaktadır. Venuti, çevirmenlerin ve aynı şekilde okurların, yayınevlerinin vb. çeviride akıcılığa fazlasıyla odaklandığından bahsetmektedir. Akıcılık düşüncesi de kaçınılmaz olarak çevirmeni görünmez kılarak çeviri metinlerdeki varlıklarının göz ardı edilmesiyle sonuçlanmıştır. "*Çeviri metin uzun yıllar boyunca özgün eserin "bir kopyası" veya "arkasından geleni" olarak görülürken çevirmenin rolü ve statüsü de buna parallel olarak ikincil konumda kalmış ve çevirmenler de bir "görünmezlik" tarihinin parçası olmuşlardır.*"[35] Temel olarak bu düşünceden hareketle, kuramcı çevirmenin görünürlüğü ve görünmezliği kavramlarını ortaya atmış ve çeviribilimde yeni tartışmalara kapıları aralamıştır.

1.2.1.Lawrence Venuti'nin Görünürlük/Görünmezlik Kavramları

Amerikalı çevirmen, çeviribilim kuramcısı ve aynı zamanda çeviri tarihçisi Venuti, *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (1995) adlı kitabında görünmezlik kavramını çevirmenin modern Anglo-Amerikan kültüründeki durumunu ve faaliyetini tanımlamak için kullanmaktadır. Venuti kitabının ilk bölümünde, çevirmen ile metin arasındaki ilişkiyi sosyokültürel bağlamda tartışmaya açmaktadır. Çevirmenin görünmezliği, tuhaf bir kendi kendini imha etme, kaynak-erek kültürdeki marjinal durumu hiç şüphesiz güçlendiren bir çeviri tasarlama ve uygulama yöntemidir[36]. Venuti'ye göre "*çevirmen edebi dizge içinde belirli bir duruma sahiptir:*

---

[34]Liu, 2013, Akt: Ahmed, M. E., & Shabana, G. J, ''The Visibility of the Translator: A Case Study of the Palestinian Translator'', C.1:3, *Arab World English Journal*, Islamic University of Gaza, English Department, Palestine, 2017: 197.

[35]Taş, S. "Çeviribilimde İkili Karşıtlıkları Yeniden Değerlendirmek: Çevirmenin "Görünürlüğü"/"Görünmezliği" ve "Yerlileştirme"/"Yabancılaştırma", *Tarih Okulu Dergisi*, XXXVIII,2019: 96.

[36]Venuti, L. *Translator's Invisibility: A History of Translation*, London and New York: Routledge, 1995: 8.

görünmezliğini arzulayan. Çeviri, küreselleşmiş kültürümüzde en iyi okunanların akıcı olduğu kitlesel bir pazardır. Çevirinin en önemli amacı, çevirmenin müdahalesini gizli bir şekilde yapmaya odaklanmış olmasıdır"[37].

Venuti'nin kendi ifadesiyle ‘‘*Görünmezlik, çevirmenin günümüzdeki Anglo-Amerikan kültüründeki faaliyetlerini tanımlamak için kullanacağım terimdir*’’ [38]. Venuti'ye göre akıcılık en etkili ve yaygın çeviri yolu olarak görüldüğü için önem kazanmaktadır. Bir çevirinin yayınlanmak ve yayınevleri ile okurlar tarafından kabul görmek için akıcı olması gerektiğini iddia etmektedir. Akıcılığı sağlamak çevirmenin de görünmez olmasını beraberinde getirmektedir.

Akıcılık kavramı şeffaflığın bir parçasıdır. Çeviriden çevirmene geçildiğinde, çevirmen minimum düzeyde tanınırlık kazanır ve daha az değerli görülür. Çevirileri özgün kabul edilmediği için, yazar kadar önemli değildir. Bununla birlikte, Venuti'nin görünmezlik kavramı (ve görünürlük kavramı) çevirileri yeniden incelemek ve yeniden tarihselleştirmek gerektiğine işaret etmektedir. Venuti, *The Translator's Invisibility* (1995) kitabında:

"*Alman felsefecisi Friedrich Schleiermacher'in çeviriye ilişkin "yazarını okura götürmeli" yoksa "okuru mu yazara götürmeli" düşüncesi üzerine temellendirdiği iki tür çeviri stratejisinden söz eder: "yerlileştirme" ("domestication") ve "yabancılaştırma" ("foreignization")*[39]."

Yerlileştirme stratejisi, çeviride kolay anlaşılır metinler oluşturmayı amaçlar. Çok katmanlı veya anlaşması güç farklı anlamlardan kaçınır. Bu stratejide, çevirmen erek kültüre odaklanır ve uyarlama, çıkarma veya tarafsızlaştırma gibi çeviri yöntemlerini çeviri sürecinde uygular. Birkan Baydan'a (2016) göre,

"*Çeviride standart dilin ve yerli kültürel değerlerin kullanılması rahat ve akıcı bir okuma sağlayarak okurda sanki yabancı metnin kendisini okuduğu hissini yaratır.*

[37]Venuti, 1995: 10.
[38]Venuti, 1995: 1.
[39]Taş, 2019: 97.

"Yerlileştirme", yabancı metnin dil ve kültür farklılıklarını bastırarak yerli değerlerin hakimiyetine sokar, onu tanıdık kılar; dolaysıyla, çevrilmiş olduğunu unutturur.[40]"

Venuti'ye göre yerlileştirme, öncelikle çevirmenlerin çevirdikleri metinlerin erek dilde kabul edilebilir olması için yaptıkları eylemlerdir[41]. Metinde varlıkları hisseilmeyen ve görünmez olan çevirmenler, aynı zamanda çevirilerin okunması ve eleştirilmesi sırasında da görünmez olmayı sürdürmektedirler. Çevirmenin görünmezliğini, çevrilmiş edebi metinlerde ve bunlara ilişkin yazılan eleştiri yazılarında veya tanıtım bültenlerinde çevirmene yer verilmemesiyle ilişkilidir. Bu doğrultuda çeviri, yazarların yazdığı metinlerin özgün ve şeffaf bir temsili olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, çevirmenin iki tür görünmezliği olduğu söylenebilir: deyimsel ve ideolojik görünmezlik. Deyimsel görünmezlik, çevrilmiş metnin orijinal olarak okunmasını sağlar. Diğer bir deyişle, bir çevirmen tarafından çevrilmemiş gibi veya doğrudan yazarın yazdığı dilde, özgün bir metin okunuyormuş algısı yaratır. Ideolojik görünmezlik ise çevirmenin bu durumu içselleştirmesi veya kabul etmesi sonucunda, görüşünü çeviriye aktarmasını engellemektedir.

Venuti tarafından belirtilen akıcılık kavramına tekrar geri dönersek, böyle bir çeviriyi gerçekleştirmek için birtakım stratejiler uygulandığı görünmektedir. Akıcılık, dilin kavramsal ifadelerden uzağında, kolay okunabilir ve rahatlıkla anlaşılabilir metinler yaratmaktır. Akıcılık başarılı bir şekilde sağlandığında, çevirinin yabancılıkla tanımlanmadığı, dolayısıyla çevirmenin görünmezliğini ortaya koyan bir strateji yaratmaktadır. Oysa çevirmen yabancılığı tercih ettiğinde, okuru şaşırtacak ve belli ölçüde zorlayacak bir erek metin oluşturacaktır. Çeşitli okuma ve anlama zorluklarıyla karşılaşan okur, bir çeviri metinle karşı karşıya olduğunun farkında varacaktır. Çeviri metin okuduğunun bilincinde olan bir okur, aynı zamanda onun bir çevirmenin elinden çıktığının ve erek okurlar için o metni bir çevirmenin yeniden yazdığını anlayacaktır. O halde çevirmen, böyle bir yaklaşımla görünür olabilecektir. Dahası, çevirmenin çeviri metinde adına yer verilmesi, çevirmen önsözü ya da sonsözü yazması, çeviri notları kullanması gibi yan metinsel unsurlar aracılığıyla da görünür olması sağlanabilir. Özetle Venuti, çevirmen tarafından akıcı çeviri stratejisi benimsendiğinde,

[40]Birkan, 2016: 92.
[41]Venuti, 1995:1.

yerlileştirme stratejisinin kullanıdığının ve çevirmenlerin de görünmez olduğunun altını izerken, okura yabancılığı hissettiren ve akıcılığı ön planda tutmayan çevirilerde de yabancılaştırıcı çeviri stratejisinin benimsediğini ve çevirmenlerinde görünür olduklarını savunmaktadır.

1.3.Çeviri Stratejileri: Yabancılaştırma ve Yerlileştirme

Venuti'nin *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (1995) adlı kitabında bahsettiği yerlileştirme ve yabancılaştırma çeviri stratejileri birbirinden oldukça farklı iki çeviri yolu olarak düşünülebilir. Yerlileştirme kaynak metnin yabancılığını en aza indirmekte, erek kültür değerlerine uyarlamakta ve yabancı olanı erişilebilir olmaktan uzak hale getirmektedir[42].

"*Erek kültürde akıcı ve okunabilir çeviri metinler üretme, erek okura alışkın olduğu ve yabancılığı hissetmediği metinler sunma "yerlileştirme" stratejisiyle ilişkilendirilir. Bir başka deyişle, bir kaynak metin çeviri sürecinde erek kültürün edebiyat anlayışı ve ideolojisine uygun olarak asimile edilmeye çalışılır*[43]."

Venuti, çeviri pratiğinin kültürel iletişim olduğunu, ancak kültürün kendisinin özgünden farklı bir biçimde yeniden yapılandığını iddia etmektedir. Yerlileştirme olarak adlandırılan bu kavram; metindeki yabancı unsurların, erek okurların diline daha uygun bir anlamla yeniden kazandırılması anlamına gelmektedir. Venuti'ye göre:

"...yerli lehçelerde ve dilbilgilerinde yeniden yazılmış yabancı metinler, yalnızca kaynak dil ve kültür tarihine işaret eden metinsel unsurların gerçekleştirmesine yol açan kayıtlar ve üsluplardır"[44].

Birkan Baydan da "*erek kültürün belli bir zaman diliminde geçerli olan değerlerine uygun olarak üretilen bir çeviri "yerlileştirici*[45]*"* olaraktanımlar. Taş (2019), yerlileştirme stratejisinin yarattığı saydamlıkalgısını şöyle özetler:

---

[42]Venuti, 1995, Akt: Ajtony. Z. ''Taming the Stranger: Domestication vs Foreignization inLiterary Translation'', S.9, C. 2, Acta Universitatis Sapientiae, Philologica, Hungaria 2017: 94.
[43]Taş, 2019: 97.
[44]Venuti, 2000: 471, Akt: Machali, R. ''Cases of Domestication and Foreignization in the Translation of Indonesian Poetry into English: A Preliminary Inquiry'', *Journal of Language and Culture*,C. 3(4), Islamic University of Malang (UNISMA), English Department, Indonesia, 2012:75.

"İngilizcenin yaygın kabul gören bir dil olması, asimetrik güç ilişkileri ve okurların özgün metin okuma yönündeki tutumları gibi pek çok neden çeviri metinde bir saydamlık algısı yaratırken erek okurlara onun bir çeviri metin olduğunu da unutturur. Böylece çeviri metnin arkasında bir insan, bir çevirmen olduğu gerçeği görmez dengelinir."[46]

Öte yandan Venuti'nin yabancılaştırma kavramı, erek dil ve kültür normlarını arka planda tutup kaynak kültürdeki kültürel özelliklerin korunarak erek kültüre taşıma stratejisi olarak düşünülebilir[47]. Birkan Baydan (2016) *"yabancılaştırma, yabancı bir hissiyat uyandırmaya çalışır; fakatyine de yerli "kültürel ve siyasal gündeme" yanıt verir[48]"*der. Venuti, bu nedenle yabancılaştırma çeviri stratejisinin ulusal bir kültür oluşturmada yararlı olabileceğine inanmaktadır.

Venuti'ye göre yabancılaştırma stratejisi belli bir karakteristik ifade tarzı oluşturabilir, ulusal bir dil geliştirebilir ve bir kültürün dünyadaki değişimini etkileyebilir. Bu bağlamda yabancılaştırma stratejisi, "*sözcüğü sözcüğüne çevirme, tırnak işareti veya farklı yazım şekilleriyle yabancılığı vurgulama, çevirmen notu kullanma, açıklamalar yapma, önsözve son söz yazma gibi çeviri uygulamalarını kapsayabilir*.[49]"

1.3.1.Yabancılaştırma ve Yerlileştirme Tartışmaları Üzerine

Yabancılaştırma ve yerlileştirme tartışmaları çeviribilimde geniş bir yer bulmaktadır. Aslında bu konudaki tartışmaların izleri antik Roma döneminde Batı'da, Cicero, Horace, St. Jerome gibi ilk çevirmenlerin yaptığı sözcüğü sözcüğüne çeviri ve anlamı anlamına çevirimi tartışmalarına kadar uzanmaktadır. Yukarıda ilişkilndirilen çeviri stratejisi ve çeşitli uygulamalarına göre, yabancılaştırıcı çeviri stratejisi sözcüğü sözcüğüne, yerlileştirici çeviri stratejisi de anlam anlamına çeviriye işaret etmektedir. Fakat çağdaş çeviribilim kuramları, bu çok dar bakış açısının çok ötesinde ve çeviriyi bütün karmaşık doğasıyla birlikte günümüzde daha bütüncül olarak ele almaktadır. Bu

[45]Birkan, 2016: 92.
[46]Taş, 2019: 97.
[47]Venuti, 1998: 240, Akt: Yıldırım, 2015: 225.
[48]Birkan, 2016: 92.
[49]Taş, 2019: 98.

bağlamda,Venuti tarafından iki ayrı çeviri stratejileri olarak kavramsallaştırılan stratejiler de artık çok çeşitli çeviri uygulamalarını barındıra bilmektedir. Venuti'ye göre yabancılaştırma stratejisi akıcı çeviriye karşı bir direnç oluşturan çeviri stratejisidir. Çevirmenin okurlar adına ödün vermemesini ve okurların yabancı kültürlerle tanışması için olanak sağlamasını istemiştir.

"*Yerlileştirme stratejisi kültürler arasındaki farkı gözetmemeye, erek kültürde okunabilirliğe ve kabul görmeye yönelik bir stratejidir*"[50]. Öte yandan yabancılaştırma stratejisi çeviride bir anlamda yabancı unsurların korunduğu, kültürel mesafe ve farklılığın erek kültüre taşındığı ve erek okura hissettirildiği bir çeviri stratejisidir. "*Gerçekten başarılı çeviri için, iki kültürlülük iki dillilikten daha önemlidir, çünkü sözcüklerin sadece içinde işledikleri kültürler açısından anlamları vardır*"[51].

Yabancılaştırma stratejisi, erek metin okurlarının kaynak dilin kültürünü algılamasını sağlamaktadır. Aynı zamanda yabancılaştırma stratejisi erek metin okurlarının bilmediği kavramlarla karşılaşmalarına da sebep olur. Kaynak dilin kültürel yönleri kolayca aktarılabilir ve bu aktarım okurları etkileyebilir. Böylece bu stratejide kültürlerarası bilgi edinme de sağlanabilir.

Kuramsal olarak yabancılaştırma çevirisi kaynak metnin kültürünü ve kendine özgü özelliğini korumayı amaçlamaktadır. Sürekli olarak okurlara metnin özgü olmadığını hatırlatmaya çalışmaktadır; kaynak metnin bazı kelimelerinin, ifadelerinin erek metinde kalmasına izin verilmesi ya da okurların metnin yabancı olduğunu hissetmesini sağlayacak şekilde sözdizimini oluşturmaktadır.

Yerlileştirme stratejisi, dili bir iletişim aracı olarak ele almaktadır. Çeviri uygulamasında, kaynak metnin dilbiliminden veya bilinmeyen ifadelerden hiçbir iz bırakmadan, erek metinde mümkün olduğu kadar okunabilir hale getirilmektedir. Yerlileştirme stratejisini kullandığında erek dilin okurları çevrilen metni kolayca anlayabilir, fakat kaynak metnin kültürel yönlerini yok etme eğilimi söz konusudur. Çevri metin kulağa doğal ve kolay anlaşılabilir gelmektedir. Bu sebeple, okurlar çeviri metni rahat bir şekilde okuyabilmektedirler. Diğer tarafta bu stratejisinde, erek dilin

[50]Taş, 2017: 2.
[51]Nida, 2001: 82, Akt: Taş, 2017: 1.

okuyucusu metni yorumlayamaz çünkü yorumlama çevirmen tarafından halihazırda onlar için yapılmaktadır. Erek dilin okurları, kaynak dilin kültüründen hiçbir bilgi edinemez.

2002 yılında, *Çin Çeviri Dergisi*, kültürlerarası iletişim perspektifinden çeviri stratejileri üzerine altı bildiri yayınlamıştır. Bu çalışmalarda yabancılaştırmanın sesi egemendir. Yabancılaştırmanın önemi vurgulayan Sun Zhili, çevirinin temel görevinin kaynak metnin düşünce ve tarzını tam ve eksiksiz olarak iletmek olduğunu düşünmektedir. Bunun sonucunda yabancılaştırmanın, 21. yüzyılda Çin'de tercih edilen edebi çeviri stratejisi olacağını tahmin etmektedir[52]. Sun'un (2002) düşünceleri bazı çelişkiler barındırmaktadır. Örneğin, bu alanda çalışmalar yürüten başka bir Çinli araştırmacı Cai Ping, de Sun'un düşüncesiyle çelişmektedir; Cai, zaman geçtikçe yabancılaştırmanın her zaman yerlileştirmeyle sonuçlandığını düşünmektedir[53]. Başka bir Çinli araştırmacı Xu Jiaping (2002) ise, kültürlerarası iletişimi sağlamak için yabancılaştırmanın İngilizce-Çince çevirilerde kullanılması gerektiği, Çince-İngilizce çevirilerde ise yerlileştirmenin mümkün olduğunca kullanılması gerektiği görüşünü dile getirmektedir. Bu iki stratejiden hangisinin ağırlıklı olarak tercih edildiği ya da kullanıldığı hakkında yapılan araştırmaların böylelikle yoğunlaştığı görülmektedir. Bu düşünceden hareketle, çevirmenin erek metni oluşturma sürecinde iki stratejinden en uygun olanını seçmesi ve kullanması gerektiği yönünde bir izlenim oluşmaktadır. Böyle bir yaklaşımın bakış açımızı sınırlandıracağına ve sakıncalı olacağına vurgu yapan Taş (2019) düşüncelerini şöyle özetler:

"...bir metnin çevirisinde sadece yerlileştirme ya da yabancılaştırma stratejisinin tercih edildiğini düşünmek ya da sadece metin dışı veya metin içine odaklanarak tespitlerde bulunmak kapsayıcı ve bütünlüklü olmayabilir. Benzer şekilde yerlileştirme stratejisinin kullanımında çevirmenin tamamen görünmez olduğunu savlamak veya yabancılaştırma stratejisinin kullanımında çevirmenin okurunun gözünün önünde duracağını düşünmek de sakıncalı görünmektedir. Çeviride nasıl ki tek bir doğrudan söz edilemiyorsa, birbirine karşıt gibi görünen bu kavramları

[52]Sun Zhili, 2002: 40-44, Akt: Yang, W. ''Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation'' C. 1:1, *Journal of Language Teaching and Research,* School of Foreign Languages, Qingdao University of Science and Technology, Qingdao, China, 2010: 79.
[53]Cai Ping, 2002: 39-41, Akt: Yang, a.g.m.: 79.

kullanırken de tekil veya sınırlı bakış açılarından kaçınılmalıdır çünkü çeviri uygulamaları içinde çok fazla değişken barındıran karmaşık süreçlerdir.[54]*"*

Burke'ün (2016) de altını çizdiği üzere, hangi strateji kullanılırsa kullanılsın, çeviri üzerine yapılacak derinlikli irdelemeler ve karşılaştırmalı çalışmalar kültürler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaya imkantanır. Burke'ün kendi sözleriyle:

"Çevirmenler ister yerelleştirme ister yabancılaştırma stratejisini izlesinler, başka bir dile aktardıkları metni ister doğru ister yanlış anlaınlar, çeviri faaliyetleri zorunlu olarak hem bağlamdan koparma hem de yeniden bağlamsallaştırma gerektirir. "Çeviride bir şeyler kaybolur" hep. Fakat kaybolan şeyin yakından incelenmesi kültürler arasındaki farkları tespit etmenin en etkili yollarından biridir. Bu nedenle çeviri incelemesi kültür tarihi pratiğinin merkezindedir ya da öyle olmak zorundadır.[55]"

Özet

Bu araştırma makalesinin ilk bölümünde, çeviribilimin önemli konuları arasında yeralan: "çeviri ve kültür ilişkisi","kültürel unsurlar ve çevirisi", "çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği" ve "yerlileştirme ile yabancılaştırma çeviri stratejileri" açıklanmaya çalışılmıştır. Böyelikle birinci bölümünde tezin kuramsal çerçevesi sunulurak, tezin üzerinde durduğu temeller ortaya konulmuştur. Böylelikle, çeviribilim alanın kısaca gelişimi ve gelişimindeki tezin konusuyla ilgili belli başlı konular hakkında bilgi sunulmuştur. Özellikletezin odak noktası olan kuramcı Newmark'ın kültürel unsurlarının sınıflandırılması ve Venuti'nin çeviri stratejileri (yabancılaştırma ve yerlileştirme) tezin üçüncü bölümündeki incelemede yol gösterici bir işlev üstlenecektir. Özetle, tezin bu bölümünde kuramsal çerçeveye odaklanarak, çalışmanın temellendiği hususlar aydınlatılmaya çalışılmıştır.

---

[54]Taş, 2019: 119.
[55]Akt. Burke, P. "Erken Modern Avrupa'da Çeviri Kültürleri." İçinde *Erken Modern Avrupa'da Kültürel Çeviri*. (s. 3-40). (Çev. Aydar, F. B.). İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007:39.

İKİNCİ BÖLÜM

ORHAN PAMUK VE ESERLERİ

2.1.Bir Türk Yazar: Orhan Pamuk

"*Belki de benim şu hikayemi öyle ta uzaklardan biri, bir gün dinleyecektir. Kitaplara geçme isteği bu değil mi (….) ben de, tıpkı bir gözü kitabın içindeki hayata, bir gözü de kitabın dışına bakan o güzel kadınlar gibi, beni kimbilir ta hangi yerden ve zamandan seyretmekte olan sizlerle konuşmak isterim.*[56]"

Benim Adım Kırımızı adlı romanından okuruna böyle seslenen ünlü Türk yazar, bugüne kadar kaç ülkeden, kültürden ve dilden insana seslenmiştir acaba? Kuşkusuz ki, bu soruya verilecek cevap bir diller ve kültürler zenginliğini barındıracaktır. John Updike (2016), Pamuk'un, kazandığı ünü ve saygınlığı Arnavut yazar İsmail Kadare'nin yükselişine benzeterek şöyle der:

"*Ülkesinin önde gelen romancıları arasında anılan Orhan Pamuk, elli yaşında bir Türk. Hem avangart hem de çok satan bir yazar. Saygınlığı, Arnavut yazar İsmail kadare gibi, beklenmedik bir biçimde yükseldi. Batılı kültü tüketicileri, muhtemelen Türkiye ve Arnavutluk'tan romancılar çıkmasını akıllarından bile geçirmiyorlardı – en azından, modernizm ve postmodernizm açısından böyle mahir romancıların çıkmasını.*[57]"

Yurtdışında, kendi ülkesinden daha fazla okur sahibi olan Orhan Pamuk, 1980'lerden sonra yaşayan romancılar arasında en çok bilinen, tartışılan ve eserleri birçok dile çevirilen romancılardan birisidir. Ünlü Türk yazarın, romanları dünyadaki pek çok okurun merakını uyandırmıştır ve hala popülerliğini korumaktadırlar. Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı ve Kar* romanları Arnavutçaya çevrilen ilk romanları olması nedeniyle, bu çalışmaya inceleme nesnesi olarak dâhil edilmiştir. Pamuk'un

[56]Pamuk, O. *BenimAdımKırmızı,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015: 51.
[57]Updike, J. "Minyatürdeki Cinayet: Türkiye'nin Ruhunu Keşfe Çıkan Bir 16. Yüzyıl Polisiyesi". İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (s.17-25). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016:17.

önemi romanları sayesinde Türk kültürünün çeşitli unsurlarını Arnavut edebiyatına taşımış olmasından ve Arnavut okurların Türk kültürüyle buluşmasına olarak sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu romanların Arnavutça çevirisinde ve özellikle kültürel unsurların çevirisinde hangi çeviri stratejilerinin kullanıldığını araştırmaya odaklanılmaktadır.

Yazar Arnavut halkı tarafından çok sevilmiş ve çok okunmuştur. Yazarın Arnavut okurlar tarafından hoş karşılanmasının sebeplerinden biri de Türkiye ve Arnavutluk'un sahip olduğu ortak tarih ve kültürel mirasıdır. Bu nedenle Arnavut okurlar için Orhan Pamuk yabancı bir yazar gibi düşünülmese de romanları Türk kültürü, tarihi, sanatı, edebiyatı ve coğrafyasından beslendiği için tanıdık ancak yine de farklı bir dünyanın kapılarını Arnavut okurlara aralamaktadır.

Türkiye ve Arnavutluk tarihine bakılırsa, iki ülke arasında 500 yıllık bir paylaşım olduğu görülür. Arnavutluk ile Türkiye arasındaki ilişkiler, Osmanlıların bölgeye 15. yüzyılda gelmesiyle başlar ve Arnavutluk'taki asırlık hükümdarlığı boyunca Osmanlılar, Arnavut halkı üzerinde çok yönlü bir etki yapar. Oryantal kültürün ve yaşam tarzının taşıyıcısı olarak, onlarla birlikte feodalizm sisteminin yanı sıra o kültürün ve yaşam tarzının birçok unsurunu biribirlerine taşırlar ve ortak bir tarihi paylaşırlar. Arnavutluk bu dönem boyunca Osmanlı bölgelerinden bir hayli etkilenir ve bu etkinin çoğu bugün mutfak geleneği, mimari, müzik ve diğer birçok kültürel ifade biçiminde görülebilmektedir[58].

Böylece Arnavutluk ile Türkiye arasındaki ilişkilerden bahsederken, Arnavutluk dili ile Türk dili arasında var olan ve kendi ulusal dilleri ile konuşan aynı zamanda iş birliği yapan iki kimlik arasındaki derin bağ da açık bir şekilde yüzeye çıkar. Türk dilinin Arnavut dili üzerindeki en yoğun etkisinin oluştuğu dönemi, neredeyse beş yüzyıl süren Osmanlı İmparatorluğu saltanatı dönemi olmuştur. Türk dili aracılığıyla pek çok Doğu'ya özgü dil ve kültür unsurları, sadece Arnavut diline değil, aynı zamanda Arnavut kültürüne taşınan Arapça ve Farsça unsurlar aracılığıyla da fark edilebilir. On dördüncü yüzyıldan, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar Arnavutçanın kelime

[58]Frashëri, K. *Historia e Qytetërimit Shqiptar (Nga kohët e lashta deri në fund të Luftës së Dytë Botërore),* Shtypshkronja ‘‘Grand Prind’’, Tiranë 2008: 102-106.

haznesine Türkçe kaynaklardan çok sayıda kelime girmiştir. Türkçe kelimeler şu alanlarda daha çok rastlanmaktadır: idari, hukuk, ordu, İslam, yiyecek, araçlar, yemek pişirme yemekleri vb[59].

İki ülkenin geçmişte birbirlerine olan benzerlikleri göz önüne alınarak, bu çalışmada, Orhan Pamuk'un eserlerinin bugün Arnavutçaya çevirilerine nasıl yansıdığı incelenmek, bu paylaşılan tarih, coğrafya ve kültür dünyası için çok büyük önem taşımaktadır. Türkiye ve Arnavutluk arasındaki kültürel ve dilsel benzerliklerle ve farklıların çeviri stratejilerine nasıl yansıdığını çözümlemek iki kültürün biribirini nasıl anladığına, yorumladığına ve anladığına bir ayna tutacağı düşünülmektedir.

2.1.1. Orhan Pamuk'un Eğitimi ve Yazın Alanındaki Yeri

Türkiye'nin öne gelen romancılarından biri olan Orhan Pamuk'un, eserleri altmış üç dilde ve sayı olarak on üç milyondan fazla satmıştır. Eserlerinin bu kadar çok okunması onu ülkenin en çok tanınan yazarı yapmıştır. 2006 yılında Pamuk, Nobel Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır ve bu prestijli ödülü kazanan tek Türk yazar olması ile bütün dünyanın dikkatini üzerine çekmiştir[60]. Pamuk, oryantalizm içeren, modernizm sonrasını ele alan, kadının temsili, erkeklerin gücü, minyatürleri vb., gibi konuları romanlarında ustaca ele almasıyla bilinen bir yazardır.

Orhan Pamuk, 7 Haziran 1952 İstanbul'da doğmuştur. Ailesi, 19. yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasındaki savaş süresince, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinden İstanbul'un Avrupa yakasına göç eder. Anlaşılacağı üzere Pamuk, "Avrupa-Batı odaklı" bir aileden gelmektedir. Babası Gündüz Pamuk, Pamuk'un tarif ettiği gibi çok iyimser bir inşaat mühendisidir ve "*hayatın kazanılacak değil zevk alınacak bir şey olduğuna inanan bir adamdır*"[61]. Orhan Pamuk'un annesi Şeküre Pamuk, tekstil işleriyle uğraşan ve zengin kökleri olan bir aileden gelen bir

[59]Latifi, L. *Mbi huazimet turke në gjuhën shqipe krahasuar me gjuhët e tjera të ballkanit,* Botimi I, Botimet Dudaj, Tiranë 2006: 20-25.
[60]Voa News, 31.10.2009 https://www.voanews.com/archive/turkish-writer-orhan-pamuk-wins-nobel-prize-literature (ErişimTarihi: 11.12.2019).
[61]Mızark, G. B. ''A Comparative Study of the Two English Transations of Orhan Pamuk's Kara Kitap from Bermans Stylistic Perspective'', Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018: 16.

kadındır. Babası zamanının çoğunu şehir dışından geçirirken annesi genellikle Pamuk'un çocukluğunun çoğunun geçtiği mahallede Nişantaşı'nda kalır. Pamuk'un Şevket adında bir ağabeyi vardır. Pamuk, Yale Üniversitesi'nden iki kardeş arasında rekabeti adeta tetikleyerek çok başarılı bir öğrenci olarak mezun olur. Pamuk, bu rekabeti *Kara Kitap'a* Galip ve Celâl karakterleri ile yansıtmıştır[62]. Pamuk resim ve şiire olan ilgisiyle ailenin sanatsal yönünü temsil ederken, Şevket akademik yönün bir temsilcidir; ancak bu rekabet yetişkin olduklarında ortadan kaybolur ve ikisi iyi arkadaş olurlar.

Pamuk, Robert Kolej'den (İstanbul'daki bir Amerikan lisesi) mezun olur ve ardından İstanbul Teknik Üniversitesinin Mimarlık Bölümü'ne girer. Üç yıl üniversitede mimarlık okuduktan sonra okuldan ayrılır. Üniversiteyi "apartman evleri inşa etmemek" için terk etmiştir çünkü Pamuk için "yaşam tarzı ve mimari yaklaşımın ima etmek"," İstanbul'un eski dokusunu ve tarihi imajını yok etmek" anlamına gelmektedir[63]. Ardından İstanbul Üniversitesinde gazetecilik okumaya başlar ancak mezun olduktan sonra hiçbir zaman gazeteci olarak çalışmaz. Çocukluğundan başlayarak 22 yaşına gelene kadar kendini büyük ölçüde resim yapmaya adamış ve her zaman bir sanatçı olmanın hayalini kurmuştur. Fakat sanatçı olma yönündeki hayalleri uzun sürmez. 23 yaşına geldiğinde Pamuk, romancı olmaya karar verir ve her şeyden vazgeçerek evine çekilip yazmaya başlar. Bu karar hayatında bir dönüm noktası olur ve Pamuk, o zamandan sonra tam zamanlı yazmaya başlar. Bundan sonraartık bütün hayatını ve kariyerini yazın dünyasına adar.

Pamuk'un edebiyata olan ilgisini ilk uyandıran şiirdir. Sekiz yaşındayken, altı ay boyunca şiir yazdığını anlatır. Şiirleri yayınlanmıştır ve çok değerli görülmüştür fakat daha sonra "*asla açıklamayacağım teknik nedenlerden*"[64] dolayı şiirden vazgeçtiğini belirtir. Kuşkusuz ki Orhan Pamuk'un bir yazar olarak edebiyat dünyasında saygınlık kazanması kolay olmaz. "*Antalya belediyesi tarafından düzenlenen kısa öykü yarışmasında aldığı ilk ödül, onu yazar olacağına*

[62]Mızark, a.g.m.: 16.
[63]Yılmaz, M. ''A Translational Journey: Orhan Pamuk in English'', Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, İstanbul 2004: 47.
[64]Yılmaz, a.g.m.: 48.

inandırmıştır"[65]. Bu ilhamdan sonra Pamuk, ilk romanı olan *Cevdet Bey ve Oğulları'*nı (1982) yazmaya başlar. *Milliyet*'te bir yarışmaya katılmıştır ve bu ilk romanıyla ‘‘En İyi Roman’’ ödülünü kazanır. Kitap "*sosyal gerçekçi bir görüşe sahip olmadığı için eleştirilse de daha sonra en çok satanlar haline gelmiştir*"[66]. Orhan Pamuk edebi kariyerine başladığı zaman Oğuz Atay'ın büyük bir hayranı olur. O dönemde Pınar Kür, Latife Tekin, Bilge Karasu, Adalet Ağaoğlu, Aysel Özakız ve Sevgi Sosyal gibi yazarlar edebiyat alanında seslerini en çok duyuran Türk yazarlar arasındadır ve Pamuk da bu yazarların sıkı takipçisi olur, onların yolunu izler.

Pamuk'un görece varsıl bir ailede yetişmiş olması ve Batı tesirini yakından hisseden bir aile ortamında büyümesi de aynı zamanda yazarlığında etkili olur. "*Özellikle Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, Osmanlı Devleti'nin son döneminden kalan ikircikli sosyal-siyasal yapının varlığını sürdürmesi, bu tip bir ailede yetişen Orhan Pamuk için romanlarında sıkça kullanacağı birçok kaynağı da ortaya çıkartmıştır*"[67]. Orhan Pamuk, kendi edebi hayatını da sürekli bir yolculuk ve arayış üzerine kurmaktadır. Her romanında farklı bir biçim denemesi yapan yazar, edebiyatı, "*yazdıklarımızı insanların hayallerinin bir parçası yapabilme sanatı*" olarak değerlendirmektedir[68].

Pamuk modern Türkiye'yi anlamak için de ayrıca önemli bir figür olarak düşünülebilir. Çağdaş bir yazar olabilmek için modern romanın veya geleneksel romanın tercih ettiği birçok unsuru geride bırakarak, öğrendiği modelleri romanlarında çekinmeden uygulamaktadır. Öte yandan, Pamuk'un, tarihçi yönü de bir hayli kuvvetlidir. Bunun etkisini romanlarının Batılılaşma ve İslamlaşma ile ilgili politik, kültürel ve dini mücadelelerle dolu olmasında ve derin bir tarih bilgisiyle donanmasında gözlemlemek mümkündür[69].

---

[65]Yılmaz, a.g.m.: 48.
[66]Mızark, a.g.m.: 17.
[67]Arslangörür, Ö. ‘‘Orhan Pamuk'un Romanlarında Sosyal Meseleler’’, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, Türk Dili ve Edebiyat Anabilim Dalı, Kırşehir 2019: 10.
[68]Demir, F. ‘‘Orhan Pamuk'un Romanları Üzerine Bir Araştırma’’, Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2011: 36.
[69]Hashemipour, S. *Life intoLiterature Orhan Pamuk in his Works*, 1. Baskı, Gece Kitaplığı Yayınları, Cankaya, 2017:5.

Pamuk 2005 yılında ‘‘The Peace Prize’’ (Barış Ödülü) almış ve Yaşar Kemal'den sonra bu ödülü alan ikinci Türk vatandaşı olmuştur. ‘‘The Peace Prize’’ (Barış Ödülü) Alman Kitapçılar Birliği tarafından 1950'den beri her yıl verilmektedir ve Almanya'nın en prestijli kültürel ödülü olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda, Pamuk'un başarısı ve ünü kendi topraklarının sınırlarını aşarak dünyaya yayılmıştır[70].

Pamuk'un kitapları altmış üç dile çevrilip dünya çapında on üç milyon satarak pek çok ülkede en çok satanlar listelerinde kendilerine yer bulmayı başarmıştır[71]. Eserlerinin çeviri süreçlerine gelince, bütün çevirmenlerinin hassas bir yazarın eserlerindeki ince ayrıntıları yeterince yakalamada ve onun üslubunun güzelliğini yansıtmada sık sık zorluklarla karşılaşmış olduğuifade edilebilir. Nitekim yazar, Bildungsroman'dan[72] politik post modern kurguya, kısa öykülerden hatıralara, denemelere ve film sahnelerine kadar çok çeşitli edebi türlerde yazmaktadır. Ayrıca yazar ironi, mizah, alegoriyi zekice veiyi yapılandırmada bir üstat olarak nitelendirilebilir. Bunlara ek olarak incelikli kurgular kullanması, romanlarını şimdiye kadar yazılmışen iyi edebizincire sahip romanlar kategorisine sokmuş ve Pamuk'u dünya edebiyatında eşsiz bir konuma taşımıştır. Üstelik anlatımı da hem yerel hem de geleneksel kültürden ve aynı zamanda uluslararası temalardan semboller, imgeler ve figürlerle bezelidir ve evrensel bir perspektife sahiptir. Çok boyutlu edebi özellikleri nedeniyle, tüm dünyada elliden fazla dilde okunmakta ve incelemelere konu olmaktadır. Pamuk'un yazıları, Nobel komitesinin de vurguladığı gibi, farklı kültürler arasındaki etkileşimi çok güzel bir şekilde yansıtmaktadır.

2.1.2.Orhan Pamuk'un Romanları

a) 1980'ler: Pamuk'un Yazın Hayatı Başlangıcı

Bütün romanları, geçmişte ve günümüzde Türkiye'nin kültürel yaşamını betimlemektedir ve bu kültürel bilinç, romanlarının çoğunda asıl endişe kaynağını

[70]Famous Authors https://www.famousauthors.org/orhan-pamuk (Erişim Tarihi: 13.12.2019).
[71]‘‘Orhan Pamuk: a briefbiography’’, Waterlines Project https://waterlinesproject.com/2017/03/13/orhan-pamuk-a-brief-biography/ (Erişim Tarihi: 15.12.2019).
[72]Bildungsroman - iki Almanca kelimenin birleşimidir: "eğitim" anlamına gelen Bildung ve "roman" anlamına gelen romandır. Genç bir kahramanın eğitimi, gelişimi ve olgunlaşması ile ilgili bir roman türü. https://www.milliyet.com.tr/bildungsroman-nedir--molatik-16783/ (Erişim Tarihi: 16.12.2019).

oluşturmaktadır. 1974 yılında Pamuk, *Karanlık ve Işık*adlı ilk romanını yazmaya başlamıştır. Bu roman 1982 yılında *Cevdet Bey ve Oğulları*[73] adıyla basılmıştır. Aslında başlıktaki "Karanlık" sözcüğü İslami dönemi sembolize etmekte, "Işık" ise Türkiye'nin laikleştirmesini temsil etmektedir. *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982)ilk kez 2018 yılında çevirmen RubinHoxha tarafından Arnavutçaya *Xhevdet Beu dhe të Bijtë* (2018)[74] çevrilmiştir.

Orhan Pamuk ikinci romanı *Sessiz Ev*'i,1983 yılında yazmaya başlamıştır. İkinci romanı hem tarz hem de hikâye açısından daha deneyseldir. Pamuk bu romanınımodernist roman üzerine kurgulamıştır ve bilinç akışı anlatım tekniğinden yararlanmıştır. Pamuk, romanlar aracılığıyla yazı tarzını değiştirmeye, farklı edebi türler denemeye ve keşfetmeye çalışmıştır. İlk romanı bildungsroman iken, ikincisi modernisttir ve üçüncüsü için postmodernist bir tarzı benimsemiştir. *Sessiz Ev* (1983)[75], 2008 yılında çevirmen Hysen Voci tarafından Arnavutçaya *Shtëpia e Heshtjes* (2008)[76] çevrilmiştir.

Pamuk gazetecilik alanında yüksek lisans yapmıştır ve bu nedenle yazarın gazetecilik konusunda aldığı üniversite derslerinin yeni romanlarını yazmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir. Pamuk'un üçüncü romanı, bir yıl içinde yazdığı *Beyaz Kale* (1985)adlı romanıdır. *Beyaz Kale* romanı bir çerçeve masalıdır. Bu romanda hem kendini hem de toplumu sorgulamanın bir aracı olarak tarihi kullanmıştır. Ayrıca *Beyaz Kale* romanında, Doğu-Batı karşılaşması ve ilişkisi ile ilgili çeşitli konular ortaya koymaktadır. *Beyaz Kale (Kështjella e Bardhë)* romanı, *Sessiz Ev (Shtëpia e Heshtjes)* adlı romanıçevrildiği aynı 2008 yılında çevirmen DritaÇetakuTurdiu tarafından Arnavutçaya çevrilmiştir.

---

[73]Pamuk, O. *Cevdet Bey ve Oğulları*, 1. Baskı, Karacan Yayınları, İstanbul 1982.
[74]Pamuk, O. *Xhevdet Beu dhe të Bijtë,* Çev. Hoxha, R. Botimi 1,Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2018.
[75]Pamuk, O. *SessizEv,*1. Baskı, CanYayınları, İstanbul 1983.
[76]Pamuk, O. Sh*tëpia e Heshtjes,* Çev. Voci, H. Botimi 1,Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2008.

b) 1990'lar: Başyapıtlarının Yayınlanması

1990'ların başında *Kara Kitap* (1990)[77] adlı romanı yazmaya başlayan yazar bu romanıyla edebi alanda dördüncü eserini okurlarıyla buluşturmuştur. Amerika'da Kolombiya Üniversitesi kütüphanesinde kendisine bir oda verilmiştir. Bu romanın büyük bir bölümünü, Türk edebiyatının tüm tarihi hakkında bol kaynağa ulaşabildiği Columbia Kütüphanesi'ndeki araştırmaları aracılığıyla yazmıştır. Amerika'da, Pamuk, Türk edebiyatının farklı okunabileceğini ve temsil edilebileceğini anlamıştır. Örneğin, farklı bakış açılarının sunulabileceğini ve romanlarında bunu yansıtabileceğini fark etmiştir. Roman, post modern yapısı nedeniyle bir dönüm noktası olarak görülmesine rağmen, Türk edebiyat dünyasında bazı eleştiriler almıştır. Tahsin Yücel *Kara Kitap* (1990) üzerine çeşitli dil hatalarını gösteren bir inceleme yazmış ve Pamuk'u Türkçe kelime bilgisi ve dilbilgisi eksikliği olan bir yazar olarak adlandırmıştır[78]. *Kara Kitap,* sadece Türk eleştirmenlerden eleştirileri almakla kalmamış, aynı zamanda çevirisinden dolayı uluslararası arenadan da eleştirel bir tepki uyandırmıştır.

Pamuk, 1994 yılında beşinci romanı olan *Yeni Hayat*'ı[79] yayımlamıştır. Bu roman hem Türkiye'de hem de dünyada çok satanlar arasında yerini hemen almıştır. Romanının yazımı sırasında Pamuk, bir Anadolu gezgininin ruh halini almak için Marmara bölgesinde İstanbul yakınlarındaki küçük kasabalara gitmiştir ve belli bir sure buralarda yaşamıştır.Bu romanda Pamuk, Türkiye'nin yaşam duygusunu kaybettiğini göstermeye çalışmaktadır. Romanın ilk cümlesi *"Bir gün bir kitap okudum ve tüm hayatım değişti."* olmuştur. Bu cümle Türk edebiyat dizgesinde bir romanı pazarlama stratejisi olarak karşımıza çıkar. *Yeni Hayat*, geleneksel İstanbul Kitap Fuarı'nda dakikada bir kopya satarak Türk edebiyat tarihinde en çok satan kitap olmuştur[80]. *Yeni Hayat,* 2009 yılında çevirmen RubinHoxha tarafından Arnavutçaya *Jeta e Re*(2009)[81] çevrilmiştir.

---

[77]Pamuk, O. *Kara Kitap*, 1. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 1990.
[78]Yılmaz, 2004: 53, Akt: S. Öztürk, 2009: 35.
[79]Pamuk, O. *Yeni Hayat,* 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
[80]Yılmaz, 2004: 55, Akt: Öztürk, S.''Suited for Translation: Orhan Pamuk's Novels in a Globalized World'', Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019: 37.
[81]Pamuk, O. *Jeta e Re,* Çev. Hoxha, R. Botimi 1, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2009.

Pamuk, altıncı romanı *Benim Adım Kırmızı*'yı[82] 1998 yılında yazmıştır. Hikâyenin ana teması, yaşama sevincini ve umudunu kaybetmemek ile ilgilidir. Bu romanı, Osmanlı Devleti'ni sosyal ve kültürel normlarına ve yapılarına işaret etmektedir. *Benim Adım Kırmızı* (1998), ayrıca feminist renklerle bezeli bir romandır. Romanın temel odak noktası bir cinayet hikâyesi ve sanat kültüründe Doğu ile Batı değerlerinin çatışması olmasına rağmen, romanın ortasında kadın karakterle ilgili bittersweet[83] bir aşk hikâyesi de içermektedir. 50.000'in üzerinde kopya ile tüm satış rekorlarını kırmış ve çeviri hakları Türkiye'de yayınlanmadan çok önce satılmıştır. Önceki romanı gibi, reklam panolarında da ilan edilmiş ve yine medya da Pamuk röportajlarla "boğulmuştur"[84]. Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* çevirmen Drita Çetaku Turdiu tarafından Arnavutçaya *Unë Jam e Kuqja* (2006)[85] çevrilmiş ve böylece 2006 yılında ilk kez Pamuk'u Arnavut okurları ile buluşmuştur.

c) 2000'ler: Pamuk'un Dünyada Tanındığı Dönem

Türk yazar yedici romanı *Kar*'ı[86] 2002 yılında yazmıştır. Kar, on dokuzuncu yüzyılın ve günümüz Türkiye'sinin siyasi karmaşıklıklarını gösteren bir romandır. James L. Gelvin'in *The Modern Middle East: A History* (2005) adlı kitabında, *Kar* adlı romanı okuyarak, modern Türkiye'nin tarihi gelişmelerinin daha iyi kavramanın mümkün olacağını belirtmektedir[87]. Bu roman çeşitli siyasi alanlar arasında birçok tartışmayı dille getirmiştir. Roman, edebi değerinden ziyade en çok siyasi içeriği ile tartışılmıştır. *Kar* (2002), 2007 yılında, çevirmen Drita Çetaku Turdiu tarafından Arnavutçaya *Bora* (2007)[88] çevrilmiştir.

2008 yılında Pamuk'un sekizinci romanı *Masumiyet Müzesi* Türk okurlarla buluşmuştur. Romanın ana teması aşktır. *Masumiyet Müzesi* (2008)[89], Kemal Basmacı

---

[82]Pamuk, O. *Benim Adım Kırmızı*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
[83]Bittersweet – İngilizceden gelen bir kelimedir; hem acı hem tatlı anlamına gelmektedir https://www.seslisozluk.net/bittersweet-nedir-ne-demek/ (Erişim Tarihi: 17.12.2019).
[84]Yılmaz, 2004: 56, Akt: Öztürk, a.g.m.: 38.
[85]Pamuk, O. *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, Ç. D. Botimi 1,Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2006.
[86]Pamuk, O. *Kar*, 1. Baskı, İletişimYayınları, İstanbul 2002.
[87]James L. Gelvin, *The Modern Middle East: A History*, Oxford University Press, New York 2005.
[88]Pamuk, O. *Bora*,Çev. Turdiu, Ç. D. Botimi 1, ShtëpiaBotueseSkanderbegBooks, Tiranë 2007.
[89]Pamuk, O. *Masumiyet Müzesi,* 1. Baskı, İletişimYayınları, İstanbul 2008.

karakterinin hayatını belirleyen bir saplantının hikâyesidir. Ayrıca, Türkiye'deki modernizm ve konvansiyonalizm (gelenekçilik) teması ile de ilgilenmektedir. Pamuk, 2012 yılında bu müzeyi İstanbul'un Çukurcuma'da semtinde açmıştır. *Masumiyet Müzesi* 2011 yılında Drita Çetaku Turdiu tarafından Arnavutçaya *Muzeu i Pafajësisë* (2011)[90] çevrilmiştir. Pamuk, 28 Nisan 2010'da Arnavut gazeteci Rudina Xhunga ile yaptığı bir röportajında, *Mahsumiyet Müzesi (Muzeu i Pafajësisë)* romanı satın alacak her Arnavut'un, romanın içinde İstanbul'daki müzesinin biletini bulacağını belirtmiştir.

Pamuk, 2014 yılında dokuzuncu romanı olan *Aklımda Bir Tuhaflık*'ı[91] yayımlamıştır. Romanda, 1969 ve 2012 yılları arasındaki döneme, odaklanmaktadır ve kültürel kimlik, batılılaşma, modernleşme ve kentleşmenin Türk kültürüne etkisi konularını ele almaktadır. Birkaç karakter bakış açısıyla anlatılan roman, sürekli değişen İstanbul şehrinin farklı yönlerini araştırmaktadır. Dilibilim araştırmacı Max Lui'ye göre, Pamuk, İstanbul şehrini betimlerken okurlara doğru bir şekilde aksettirmiştir[92].

Pamuk'un son eseri 2016 yılında basılan *Kırmızı Saçlı Kadın*[93] romanıdır. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında, baba-oğul arasındaki ilişki iyi olmasına rağmen, kadın karakteri ön plana çıkar. Bunun sebebi ise baba-oğul ilişkisinin bozulmuş olmasıdır. Roman üç bölüm halinde yapılandırılmıştır: Müslüman bir baba, laik (dinsel olmayan) bir oğul ve feminist bir kadın. Mirasın babadan oğula geçtiği bu devride, *Kırmızı Saçlı Kadın* romanının kadın karakteri hem dramatizasyon hem de oedipus[94] ataerkilliğin bozulmasının sebebini ortaya koymuştur. *Kırmızı Saçlı Kadın (Flokëkuqja)*[95] 2016 yılında çevirmen Spartak Kadiu tarafından Arnavutçaya çevrilmiştir.

Özetle Pamuk'un yukarıda da bahsedilen eserleri göz önünde bulundurarak, yazılarında zekâ, tasavvuf, rasyonellik ve yoğun duyguların nadir bir bileşimini

---

[90]Pamuk, O. *Muzeu I Pafajesise*,Çev. Turdiu, Ç. D. Botimi 1, ShtëpiaBotueseSkanderbegBooks, Tiranë 2011.
[91]Pamuk, O. *Aklımda Bir Tuhaflık*, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.
[92]M. Lui 2015, Akt: Öztürk, a.g.m.: 40.
[93]Pamuk, O. *Kırmızı Saçlı Kadın*, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.
[94]Oedipus – Yunancadan gelen kelimedir. Türkçe'de daha çok" ödip" olarak geçmektedir. Erkek çocuğun annesine karşı duyduğu bilinçsiz yakınlık nedeniyle babasını kıskanması ve bunun terside, kız çocuğunun babaya düşkün olup annenin yerini almak istemesine anlamına gelmektedir. https://www.antoloji.com/nedir/oedipus/ (ErişimTarihi: 19.12.2019).
[95]Pamuk, O. *Flokekuqja*, Kadiu, S. Botimi 1, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2016.

yakalayan usta bir yazar olduğunu söylemek mümkündür. Kültürler arası çarpışma ve iş birliği ile ilgili konuların dikkate değer bir şekilde tasviri sayesinde, günümüzde edebiyatta Doğu-Batı konusunda tartışmasız olarak üretken bir yazar konumuna ulaşmıştır. Bugün dünya edebiyatı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir, Post modern romanın olduğu kadar, Türkçenin önde gelen bir temsilcisi olarak da tanınırlık kazanmıştır ve kabul görmüştür.

2.2.Arnavutça'da Orhan Pamuk

Orhan Pamuk'un romanlarından *Benim Adım Kırmızı (Unë Jam e Kuqja)* 2006 yılında ilk kez Arnavutçaya çevrilerek Arnavut okurları ile buluşmuştur. Arnavut okurlar bu roman sayesinde bir Türk yazar olarak Orhan Pamuk'u evlerine davet etmişlerdir. Yazara, 1997 -1998 yıllarında dünya çapında olağanüstü bir başarı sağlayan bu roman, Arnavut çevirmen Drita Çetaku Turdiu tarafından *Unë Jam e Kuqja* adıyla Arnavutçaya çevrilmiştir. Yazarı Arnavutçaya ilk kez getiren çevirmeni olmuştur ve Nobel ödüllü olacağını hiç düşünmeden Pamuk'un romanını çevirmeye karar vermiştir[96].

Pamuk'un romanlarının çevirisini yapmak, çeviri dünyasında Arnavut çevirmen için bir meydan okuma olarak görülmektedir. Orhan Pamuk'un eserini,nasıl çevrildiğini ve nedenlerini 2007 yılında yapılan bir röportajda çevirmen Turdiu şöyle açıklıyor: "*Bu romanı 1998 yılında, Türkiye'de yeni yayınlandığında okudum. Taşıdığı değerler nedeniyle, Arnavut okurlarına hemen çevirip sunmaya istedim*."[97] Pamuk'un romanının Arnavutçaya çevirisinin, herhangi bir yayınevi tarafından desteklenip desteklenmeyeceğini bilmediğinden, uzun bir süre boyunca çevirmen için Orhan Pamuk'u eserlerini çevirmek sadece bir fikri olarak kalmıştır. Aynı röportajda, Çetaku, Skanderbeg Books Yayınevi'nin yöneticisi olan FluturaAçka çeviri fikrini desteklendiğini söylemektedir. Bu destek 2006 yılında *Benim Adım Kırmızı (Unë Jam e*

[96]Bkz. Drita Çetaku Turdiu'nun Röportajı 2007. http://www.toena.com.al/toena/revista_universi_shqiptar/libri_artistik_i_perkthyer/Nje_rrefim_i_diteve_tona.html (ErişimTarihi: 20.12.2019).
[97]Bkz. Turdi'nun Röportajı 2007 http://www.toena.com.al/toena/revista_universi_shqiptar/libri_artistik_i_perkthyer/Nje_rrefim_i_diteve_tona.html(ErişimTarihi: 20.12.2019).

Kuqja) adlı romanının çevrilmesini ve yayınlanmasını ve aynı zamanda Arnavutçaya ilk defa Orhan Pamuk'un getirilmesini sağlamıştır.

Arnavutçaya çevrilen ilk Orhan Pamuk romanı olarak *Ben Adım Kırmızı (Unë Jam e Kuqja)* Arnavutluk'ta olağanüstü bir başarı elde etmiştir. Romanın çevrilmesinden hemen sonra, Arnavut eleştirmenler, gazeteciler ve diğer çevirmenler tarafından yapılan değerlendirmeler ve çeşitli eleştiriler ses getirmeye başlamıştır. Yazarın kazandığı Nobel ödülü, bütün dünyada olduğu gibi Arnavutluk'ta da daha da fazla okur kitlesine ulaşmasını sağlamıştır.

Benim Adım Kırmızı (1998) romanının Arnavutça çevirisi *Unë Jam e Kuqja*(2006)ile büyük bir başarı elde ettikten sonra, çevirmen Turdiu ve Skanderbeg Books Yayınevi tarafından Pamuk'un başka bir romanının Arnavutçaya çevrilmesine karar verilmiştir. *Kar (2002) (Bora (2007))* adla roman 2007 yılında Arnavut okurlara sunulmuştur. Skanderbeg Books Yayınevi ve çevirmen Turdiu, Orhan Pamuk'un eserlerini çevirmenin münhasırlığını çoktan edinmiştir. Pamuk'un Arnavut okurları tarafından çok sevilmesi ve okunması diğer bütün eserinin de Arnavutçaya çevirilmesini de sağlamıştır.

Böylece Arnavut okurlar, Pamuk'un yalnızca eserlerine değil aynı zamanda yazar olarak da yaşamına ilgi duymaya başlamışlardır. Bu nedenle, 17-18 Mayıs 2010 tarihlerinde Skanderbeg Books Özel (Exclusive) Yayıncısı Türk yazarı Arnavutluk'a davet etmiştir. Skanderbeg Books Yayınevi basın bülteni'de "*Arnavut okurlar tarafından çok sevilen yazarlardan biri olan Orhan Pamuk, 2006'dan beri Arnavut kitapçılarında en çok satan kitapların başında yer almaktadır*"[98] ifadesini kullanarak yazarın Arnavutluk'taki başarısına dikkatleri çekmişlerdir. Bu nedenle yayınevinin ifadesine göre, ''*Pamuk'un ziyareti yılın en önemli edebi etkinliklerinden biri olması beklenmektedir*"[99].

---

[98]Skanderbeg Books Tiranë, ''Orhan Pamuk viziton Shqipërinë'', Basın Bülteni http://www.skanderbegbooks.com/Njoftim%20viziten%20e%20Orhan%20Pamuk.pdf (ErişimTarihi: 06.01.2020).

[99]Basın Bülteni, 2010. http://www.skanderbegbooks.com/Njoftim%20viziten%20e%20Orhan%20Pamuk.pdf (ErişimTarihi: 06.01.2020).

Skanderbeg Books Yayınevi 2010 yılındaki basın bülteninde Pamuk ile ilgili olarak şunları yazmaktadır: "Pamuk'un ziyareti, 2006'dan bu yana Arnavutça'da *Benim Adım Kırmızı (Unë Jam e Kuqja*) adlı ilk romanın yayınlanması nedeniyle planlanmıştır. Bu dönemde Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandığı için Arnavutluk'a ziyareti ertelenir. Bu süre zarfında Pamuk'un çalışmalarının çoğu *Benim Adım Kırmızı (Unëjam E Kuqja), Kar (Bora), Beyaz kale (Kështjella e Bardhë), Sessizlik Ev (Shtëpia e Heshtjes), Yeni hayat (Jeta e Re)* gibi romanları Arnavutça'da yayımlanmıştır. *Masumiyet Müzesi (Muzeu i Pafajësisë)* ve *Kara Kitap'ın (Libri i Zi)* da bu yıl yayınlanmasıyla birlikte Arnavutluk'taki romanlarının çeviri çalışmalarının tamamlanması bekleniyor"[100].

Türk yazarın Arnavutluk'a gelmesi sadece Arnavutluk'ta bulunan yayınevi ve okurlarını memnun etmedi. Bunun yanında siyasetçi kimliği olan birçok otorite sahibi kişilerde Orhan Pamuk'un Arnavutluk'ta bulunmasından son derece hoşnuttular. Örneğin:

20 Mayıs 2010 tarihinde, o zamanda Arnavutluk Cumhuriyet Başkanı olan Prof. Dr. Bamir Topi iki günlük bir ziyaret için Arnavutluk'ta bulunan Nobel Ödülü sahibi dünyaca ünlü Türk yazar Orhan Pamuk ile bir görüşme yaptı. Cumhurbaşkanı Türk yazar hakkında düşüncelerini şuşekilde ifade etmiştir: "*Orhan Pamuk'un edebi eserleri, özgün bakış açıları, yüksek sanat düzeyleri ve başkalarını etkileme konusundaki bireysel cesaretleriyle öne çıkmaktadır*"[101].

Pamuk, Arnavutluk'a geldiği zaman, Arnavutluk Başbakanı olan Prof. Dr. Sali Berisha ile bir başka görüşme Tiran'da gerçekleşmiştir. Bu görüşme Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi ve Orhan Pamuk'un romanlarının Arnavut yayıncısı Flutura Açka da katılmışlardır. Başbakan Berisha, dünyadaki en ünlü Türk yazarlarından biri olan yazarı karşılamadan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Berisha, Orhan Pamuk'un romanlarında, Arnavutça'ya yakın bir dünya ve psikolojik tasvir ile

[100]Basın Bülteni, 2010. http://www.skanderbegbooks.com/Njoftim%20viziten%20e%20Orhan%20Pamuk.pdf (ErişimTarihi: 06.01.2020).
[101]Diplomacia.dk http://www.diplomacia.dk/kulture/kulture.htm (ErişimTarihi: 23.01.2020).

karşılaştığını dile getirmiştir. Ayrıca, Arnavutluk başbakanı iki devlet arasındaki bağlantıyı da ifade etmiştir. Berisha bu bağlantıdan şöyle söz etmektedir:

"*Arnavutlar, birkaç yüzyıl boyunca, ilk Türk ansiklopedik sözlüğün tasarımcısı olan Sami Frasheri, Türk milli marşının şairi olan Mehmet Akif Ersoy ve üniversitenin rektörü olan Hasan Tahsin gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun önde gelen kişiliklerini dillerine kazandırmışlardır. Bunlardan bazıları, Sami Frashëri ve Ismail Qemali gibi bugünkü Avrupa fikirleriyle Arnavut devletini oluşturmuşlardır*"[102].

Arnavutluk'taki görüşmelerde memnun olan Orhan Pamuk da Arnavutluk'a geldiği için mutlu olduğunu dille getirmiştir. Pamuk bu görüşmede "*Daha önce gelmeliydim çünkü ben de anneannemden gelen Arnavut kanı bulunuyor*"[103] demiştir.

2010 yılında Arnavutluk'u ziyaretinin şerefine Pamuk'a, Tiran Devlet Üniversitesi tarafından "Doktor Honoris Causa" unvanı verilmiştir. Bu unvan, uzmanlık alanına önemli ölçüde katkıda bulunan seçkin bir kişiyi tanımak ve ayırt etmek için verilmektedir. Pamuk, Arnavut sanatının, kültürünün ve siyasetinin önemli isimleriyle birçok görüşmeye katılmış ve televizyon üzerinden özel olarak Arnavut okurları için bir konuşma yapmıştır. Orhan Pamuk, ayrıca "İstanbul" adıyla kitabının da tanıtıldığı 2010 yılında Tiran'da yapılan Kitap Fuarına da katılmıştır.

Orhan Pamuk, Arnavutluk'a gelenilk Nobel ödüllü yazar olmuşturve ziyareti o yılın en önemli olaylarından biri olarak nitelendirilmiştir[104].

2.2.1. Orhan Pamuk'un Arnavutçaya Çevrilmiş Romanları

Benim Adım Kırmızı adlı roman 1998 yılında Türkçe Yapı Kredi Yayınları tarafından basılmıştır. Söz konusu roman Arnavutça'ya 2006 yılında Skanderbeg Books Yayınevi tarafından yayımlanan ilk roman *Unë Jam e Kuqja* (*Benim Adım*

---

[102]''Bota sot'', Gazeta Online, 17.05.2010.HTTPS://WWW.BOTASOT.INFO/KULTURA/61628/ITIR8DT (ErişimTarihi: 23.01.2020).
[103]''Bota sot'', Gazeta Online, 17.05.2010.HTTPS://WWW.BOTASOT.INFO/KULTURA/61628/ITIR8DT (ErişimTarihi: 23.01.2020).
[104]BasınBülteni, 2010. http://www.skanderbegbooks.com/Njoftim%20viziten%20e%20Orhan%20Pamuk.pdf (ErişimTarihi: 06.01.2020).

Kırmızı) çevirmen Drita Çetaku Turdiu tarafından çevrilmiştir. Arnavutçaya çevrilmiş olan roman 536 sayfadan oluşmaktadır[105].

Kar 2002 yılında Türkiye'de Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlanmıştır. 2007 yılında Skanderbeg Books Yayınevi tarafından *Bora* olarak çevirmen Turdiu tarafından çevrilerek yayınlanmıştır. Arnavutçaya çevrilmiş bu roman 476 sayfa oluşturmaktadır[106].

Sessiz Ev 1983 yılında Türkçe'ye basılmış romanı, Skanderbeg Books yayınevi tarafından 2008 yılında yayımlanıp Arnavut okurlarla buluşmuştur. *Shtëpia e Heshtjes (Sessiz Ev)* çevirmen Hysen Voci tarafından çevrilmiştir ve 308 sayfadan oluşturmaktadır[107].

Beyaz Kale 1985 yılında Türkçe'ye basılmış romanı, Skanderbeg Books yayınevi tarafından yayımlanan romanı *Kështjella e Bardhë (Beyaz Kale)* 2008 yılında çevirmen Drita Çetaku Turdiu Arnavutçaya çevirmiştir. 192 sayfadan oluşturmaktadır[108].

Yeni Hayat 1994 yılında Türkçe'ye basılmış romanı, Arnavutçaya *Jeta e Re (Yeni Hayat)* çevirmen RubinHoxha çevirmiştir. 2009 yılında Skanderbeg Books yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Kitap 271 sayfadan oluşturmaktadır[109].

Masumiyet Müzesi 2008 yılında Türkçe'ye basılmış romanı, Arnavutçaya *Muzeu iPafajësisë (Masumiyet Müzesi)* 2011 yılında Skanderbeg Books yayınevi tarafından yayınlanmıştır. 652 sayfadan oluşturan romanın çevirmeni Drita Çetaku Turdiu'dur[110].

---

[105]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2006.
[106]Pamuk, *Bora,* Çev. Turdiu, 2007.
[107]Pamuk, *Shtëpia e Heshtjes,* Çev. Voci, 2008.
[108]Pamuk, *Kështjella e Bardhë,* Çev. Turdiu, 2008.
[109]Pamuk, *Jet e Re,* Çev. Hoxha, 2009.
[110]Pamuk, *Muzeu i Pafajësisë,* Çev. Turdiu, 2011.

Kırmızı Saçlı Kadın 2016 yılında Türkçe'ye basılmış romanı. Aynı yılında, Skanderbeg Books yayınevi tarafından Arnavutça'ya çevrilmiştir. *Flokëkuqja (Kırmız Saçlı Kadın)* çevirmen Spartak Kadiu tarafından 2016 yılında çevrilmiştir[111].

Cevdet Bey ve Oğulları 1982 yılında Türkçe'ye basılmış romanı – Skanderbeg Books yayınevi tarafından yayınlanmıştır. *Xhevdet Beu dhe TëBijtë (Cevdet Bey ve Oğulları)* 2018 yılında çevirmen Stefan Vuçani tarafından çevrildi. 687 sayfadan oluşturmaktadır[112].

Anlaşılacağı üzere Pamuk'un birçok romanı Arnavutçaya çevrilmiştir. Çevrilmiş romanlar Arnavut okurlar tarafından hoş karşılanmıştır ve erek okurlar yazarı daha yakından tanıma arzularını dille getirmişler[113]. Bu arzuyu yerine getirmek için, Arnavutluk'un en mühim TV kanallarından olan Top Channel Türk yazarı ile İstanbul'daki stüdyosunda bir röportaj gerçekleştirmştir. Söz konusu röportaj, Türk yazarı daha yakından tanıma imkânı sağlamıştır. 23.04.2010 tarihinde yayınlanan röportaj, bu tez bağlamında tarafımdan Türkçeye çevrilmiş ve Pamuk'un Arnavutlukta uyandırdığı etkiyi örneklendirmesi amacıyla aşağıda yer sunulmuştur:

''Shqip'' Televizyon Programı: RudinaXhunga Orhan Pamuk ile bir Görüşme

Pamuk'un eserlerinin Arnavutça'da önemli sayıda çevrilmesi, Arnavut okurların en sevdiği Türk yazar olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Arnavutluk'taki en büyük televizyon kanallardan biri olan Top Chanel, bu ünlü yazar ile bir görüşme yapılmasına ihtiyaç duymuştur ve Arnavut okurların Pamuk hakkındaki sorularını cevaplandırmaya çalışmıştır. Top Chanel muhabirlerinden biri olan Rudina Xhunga, ünlü Türk yazarla görüşme yapmak için Pamuk'un İstanbul'daki ofisine gelmiştir. Görüşme tamamlandıktan sonra, Top Chanel kanalı tüm Arnavut aileler için "Shqip" televizyon programında görüşmeyi yayınlamıştır. Uzun bir görüşme olduğu için, bu çalışma kapmasında görüşmenin sadece bir kısmına yer verilecektir. Röportajdan Türkiye ve Arnavutluk ilişkilerini vurgulayan kısımları seçilerek çalışmaya dâhil edilmiştir:

---

[111]Pamuk, *Flokëkuqja*, Çev. Kadiu, 2016.
[112]Pamuk, *Xhevdet Beu dhetëBijtë*, Çev. Turdiu, 2018.
[113]Rudina Xhunga me Orhan Pamuk per emisionin ''Shqip'', Youtube, 28.04.2010. https://www.youtube.com/watch?v=MetdezKKrHE (ErişimTarihi: 25.01.2020).

Rudina Xhunga (R. XH)

Orhan Pamuk (O.P)

‘‘R. XH: “*Ofisinizde olmaktan mutluluk duydum Pamuk Bey. Nobel Ödülü kazanan yazarın ofisinde olmak benim için büyük şereftir, fakat beni burada getiren iştir. Arnavut okurlar için bu görüşmeyi yapmaya mecburdum. Mecburiyeti ve zevki birleşmek için ne yaparsınız?”*

O. P: “*Hoş geldiniz. Tabii hoşlandığımız şeyi yapmakta zor, ama mecburiyetten yapacağımız bazı şeyleri severek yapmamız gerekmektedir. Ben hayatım boyunca yazar olmak istedim ve yazarlığı severek yaptım. Kendimi şanslı biri olarak görüyorum çünkü ne olmak istediysem oldum ve işimi severek yapıyorum.”*

R. XH: *‘‘İlk baştan sizinle tanışmak istiyorum. Ben Arnavut’*um*. Arnavutluk’taki en büyük televizyon kanalı Top Chanel’de çalışıyorum. Memleketim biraz değişiktir ama ben çok severim ve oradan ayrılamıyorum. Benim evim sizin İstanbul’daki evinizden bir buçuk saatlik uzaklıktadır. Benim evim olan Arnavutluk hakkında neler biliyorsunuz?”*

O. P: “*Arnavutluk hakkında… Küçük bir ülke olduğunu biliyorum. Kültürünüzün bizimkine yakın olduğunu da biliyorum, yani çok benzeyen şeyler var. Söyleyebilirim ki Türkçe’de ilk sözcükler Arnavut kökenli yazarlardan tarafından yazılmıştır. Arnavut kökenli önemli isimlerin modern Türk kültürü üzerinde büyük etkisi vardır. Konuşmaya devam edersem, iki ülke kültürlerinin ayrı ayrı düşünülemeyeceğini, ancak birbirlerinin devamı olduğu düşünülebilir. Arnavutluk Avrupa'nın ortasında bir ülkedir. Arnavutluk'taki yaşanan birkaç yıl önceki ağır olayları da biliyorum. On yıl önce Arnavutluk'un yaşadığı durumdan etkilenen bazı arkadaşlarım vardı, kitaplarımda bahsettim böyle şeylerden.”*

R. XH: “*Aslında Kara Kitap’ta Enver Hoxha ve Bektaşilik hakkında yazıyorsunuz.”*

O. P: "*Evet, çünkü aslında sosyal, politik ya da dini olsun, yaşamın her alanında bir şeyler saklanır. Bana göre, romanlarda ele alınabilecek bu tür konulardır."*

R. XH: "*Madem romanlardan bahsediyoruz, romanlarınızı çeviren yayınevi SkanderbegBooks'dur. Peki, Skenderbeg'in*[114] *Arnavutların 25 yıldır Türklerle savaşan ulusal kahramanı olduğunu biliyor muydunuz?"*

O. P: "*İskender aslında tüm bölgenin kahramanı ve savaşçısıydı. Birbirimize karşı savaştığımız doğrudur, ancak savaştığımız kadar ortak şeylerimiz de vardır. Ayrıca Arnavutluk'taki yayınevinden çok memnunum. SkanderbegBooks Yayınevi çok güzel bir iş yaptı ve bu çalışma sayesinde Arnavutluk'ta tanındığımı ve okunduğumu biliyorum. Şimdi birbirimizle savaşmanın değil, kitap okumanın zamanı."*

R. XH: *"Arnavutluk'taki ve Türkiye'deki insanların benzerlikleri hakkında soru sormak istiyorum. Birbirimize benziyor muyuz? Mesela şu an siz konuşurken, ben çok iyi hissediyorum, sanki Türkçeyi anlıyormuşum gibi. Yani benzer derken, hepimiz aynı korkuları, aynı paranoyaları, aynı hayalleri, problemleri ya da kâbusları yaşamıyor muyuz?"*

O. P: '*Bu bir inanç sorusu, neredeyse dini bir soru gibi bir şey. Ben dindar biri değilim. Fakat bu sorunun kısmen dini olan bir açıklaması var. Ya insanlara inanırsınız, o hayatına inanmak demektir ya da insanlara inanmazsınız o hayatın kötü olduğu anlamına gelir. Ne kadar çok düşünürseniz, kendinize o kadar çok zarar verirsiniz. Hilekârlığı seçmektense doğruluğu ve iyiliği seçerim. İnsani değeri olmayan akıllı insanları sevmiyorum. Akıllı olmak benim için en önemli şey değil. İyiliği akıllılıkla birleştirmek önemlidir. Bu biraz zordur. Edebiyatta ilginç olan zalimkısmı kavramak ve anlamaktır. Yazarın zalim olmasına gerek yok, tüm bunları düşünürsek, bence insanlar birbirine benziyor ve birbirlerini anlamamanın bir nedeni yok. Büyük*

[114]Skenderbeu- Kastriot ailesinin bir üyesi olan Osmanlı İmparatorluk mahkemesine götürüldü ve orada yirmi yıl boyunca eğitim görüp padişahın hizmetine girdi. Onun adı GjergjKastrioti idi, sonrasında Osmanlılar ona İskender Bey adı verdiler. Yıllar sonra 1442 Arnavutluk'a döndü ve için ülkenin başına getirildi.Arnavutluk'un 25 yıl özgür tutmayı başardı. Skenderbeu Arnavutları için ulusal kahramanı oldu ve olmaya devam edecektir. Skenderbeu'nun heykelleri Tiran, Londra, İspanya, Buenos Aires, New York, Kanada, Kosova'da bulunmaktadır, Gani Qarri, Gazeta "Bota sot", 18.10.2018, https://www.botasot.info/historia-lajme/966752/gjergj-kastrioti-skenderbeu/ (ErişimTarihi: 29.01.2020).

edebiyatın ardında, insan hakikatinin diğer insanlar tarafından anlaşılacağı inancı saklanır. Bu bir iyiliktir. Eğer bu inanç olmasaydı kitap yazmaya değmezdi."

R. XH: "*Şu anda yüzden fazla Arnavut'un bana gönderdiği tek soruyu sormak istiyorum. Neden İstanbul kitabındaki ilk aşk karakteri Arnavut bir kadındır?"*

O. P: "*Ben hep Arnavutların çok büyük âşıklar olduğunu duymuştum da ondan."*

R. XH: "*Bu görüşmeyi gerçekleştirdiğimiz için öncelikle ben çok teşekkür ediyorum ve tüm Arnavutlar da size teşekkür ediyorlar."*

O. P: "*Ben size çok çok teşekkür ederim.'''*[115]

Ünlü Türk yazarla yapılan bu görüşme, iki ülkenin kültürel benzerliklerini vurgulamayı amaçlanmaktadır. Anlaşılacağı üzere, yazar Arnavut devleti ve Arnavutlar hakkında geniş bilgiye sahiptir. Kitaplarında Arnavutlara ilişkin yaşanan bazı olaylara yer vermektedir. Yazar aynı zamanda, bu iki ülkenin sahip olduğu ilişkinin önemli bir kültürel değiş tokuş olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bu nedenle Türk romanlarının, özellikle Orhan Pamuk'un romanlarının, Arnavutluk'ta bu kadar çok sevilmesi şaşırtıcı değildir.

2.3.Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* Adlı Romanı

Benim Adım Kırmızı romanı 1998 yılında basılmıştır. Orhan Pamuk'un 6. romanıdır. Yayınlandığı günden itibaren beri, roman dünya çapında altmıştan fazla dile çevrilmiştir. Özellikle Pamuk'un uluslararası itibarını arttıran ve Nobel Ödülü'nü kazanmasına katkıda bulunan bu romandır. *Benim Adım Kırmızı* adlı roman 2006 yılında Arnavutçaya ilk kez çevirmen Drita Çetaku Turdiu olmuştur. Kısa sürede bu roman Arnavut kitapçılarının en çok satan kitabı olmuştur. [116]

---

[115]RudinaXhunga me Orhan Pamuk per emisionin ''Shqip'', Youtube, 28.04.2010. https://www.youtube.com/watch?v=MetdezKKrHE (ErişimTarihi: 25.01.2020).
[116]Basın Bülteni, 2010. http://www.skanderbegbooks.com/Njoftim%20viziten%20e%20Orhan%20Pamuk.pdf (ErişimTarihi: 06.01.2020).

Kitabın konusu 16. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'da geçmektedir. Sultan III. Murat'ın mahkemesindeki seçkin bir grup minyatürcü, Doğu'nun en güçlü olanından, Batı'daki en güçlü olana bir hediye olarak vermek için bir kitap hazırlamakla görevlendirilmiştir. Minyatür hikâyesi ve zaman dilimi, yazar tarafından romanın sonunda "kronoloji" bölümünde aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

"*Tarih: 1574-1595 Minyatürler ve kitaplarla en çok ilgilenen Osmanlı padişahı III. Murat'ın saltanatı. III. Murat Hünername, Surname ve Zafername'nin İstanbul'da yazılmasını sağlar. Sarayın baş münyatürcüsü Nakkaş Osman, onun öğrencileri ve önde gelen Osmanlı nakkaşları bu kitapların çoğaltılmasına katkıda bulunur.*"[117]

Kitap imparatorluğun gücünü ve oryantal minyatürün kuvvetini ifade etmelidir. Kitapta sadece otantik Osmanlı unsurlarıyla değil, Fransız ve Venedikli üstatların teknikleri ve yöntemleri arasında bazı etkileşimlerle yaratılan Padişah portresini yerleştirilmiştir. Olaylar bazen sultanın atölyesine, bazen onun adına çalışan bazı minyatürcülerin evlerine taşınmaktadır. Kitapta, birbirine bağlı olan birçok karakter yer almaktadır. Her karakterin kendine ait bir bölümü vardır ve bölümler karakterin adını taşınmaktadır. Her bölüm karakterin hikâyesini anlatarak, karakterinin özelliklerini ve düşüncelerini dile getirmektedir.

Romanın anlatımı Zarif Efendi'nin cesedi ile başlamaktadır. Padişahın kitabı için seçilen ve gizlemli bir şekilde öldürülen minyatüristlerden birisidir. Zarif Efendi karakteri kitabın başında ''Ben ölüyüm''diye sunulmaktadır. Bu karakter, ölümden sonraki yaşamın görüşünü anlatmaktadır.

Kitabı çalışmasının üzerinden ve seçilen minyatüristlerden oluşan ekibin çalışmalarını yöneten Enişte Efendi karakteri yer almaktadır. Zarif Efendi'nin gizemli ölümünün ardından yatan sebebi tespit edilmeden, kitabın üzerinde çalışan Enishte Efendi, aynı gizemli koşullar altında öldürülmüştür. Enişte Efendi, Zarifi öldüren kişi

[117]Pamuk,O. *BenimAdımKırmızı,* 15.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998: 486.

tarafından, ona da aynı şey yapılacağını hissetmiştir. Böylece ölümünden önce kızı Şeküre'ye emanetlerini bırakmıştır.

Kara ise romanda en çok karşılaşılan karakterdir. İran'da 12 yıl yaşadıktan sonra şehre döndmüştür. Bu romanda başka bir karakter olan Enişte Efendi'nin torunudur. Kara, Enişte Efendi'nin kızına çok âşıktır. Bunca yıl sonra bile, aşkı sürmektedir. Enişte Efendi'nin ölümünden sonra, Kara onu korumanın bir yolu olarak Şeküre ile evlenmeye karar vermiştir.

Şeküre, Enişte Efendi'nin kızıdır ve şehrinin en güzel kızı olarak anlatılmaktadır. Kocası, öldüğü iddia edilen savaştan dört yıldır geri dönmemiştir. Herkes onun öldüğünü bilmesine rağmen, böyle bir resmi bilgi olmadığı için, o zamanki kanunlar başka birisiyle evlenmesine izin vermemektedir. Şeküre'nin iki tane çocuğu vardır. Büyük oğlunun adı Şevket ve küçük oğlunun ki ise Orhan'dır.

Romanın diğer karakteri de Hayriye'dir. Aslında Hayriye, kendine ait bir bölümü olmayan tek karakterdir. Enişte Efendi'nin evinde bir hizmetçidir. Hayriye, o evin olaylarında yaşadığı sadakati, neşeyi ve acıyı göstermektedir.

Kitap için seçilen bir başka minyatürcü Zeytin tarafından işlenen Zarif Efendi ve Enişte Efendi'nin cinayetleri, padişahın atölyesinin baş ustası Osman tarafından keşfedilmiştir. Osman, Sultan III. Murat'ın en eski ustasıdır. Her zaman eski minyatür tarzına bağlı kalmış ve sanatın modern olanla iç içe geçmesini istememiştir. Bu romanda Osman, sevdiği dünyanın sona ermek üzere olduğunu ve hiçbir şeyin Venedik tarzı eylemi durduramayacağını anlamıştır ve böylece kendini kör etmeyi seçmiştir.

Zeytin karakteri, minyatürcülerin cinayetlerini işlemiştir. Minyatürdeki Şeytan figüre ve iki derviş figüre yaratıcısı olarak anlatılmıştır. Zeytin, sakin, hassas ve diğer sanatçılara göre gururlu bir karakter olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle Osman'ın cinayetleri işlediğine inanması bir hayli güçtür.

Minyatüristlerden bir diğeri de Kelebek'tir. Cinayetten şüphelenen üç minyatürcüden birisidir. Padişah için oluşturulan kitapta Ölüm minyatürünün ve bükülmüş Kadınının yaratıcısı olarak anlatılmıştır. Kelebeğin bakış açısından en çok

para kazanan, en yetenekli olanıdır. Böylelikle en çok kazanan o olduğu için, kendisini en yetenekli kişi sanmaktadır.

Son minyatürcü, minyatür köpek ve kavak ağacı yaratıcısı olarak anlatılan Leylek karakteridir. Minyatürde çizdiği utanç verici sahnelerle tanınmaktadır ve bu nedenle Leylek de cinayetleri işlendiğinde şüphe duyulanlar arasındadır.

Bu romanın olaylarını birbirine bağlayan Ester karakteridir. Ester, mektupları gönderen ve karakterler arasında bağlantı kuran kişidir.

Yukarıda listelediğimiz karakterler insan olarak ana karakterlerden oluşan birinci gruptur. Ancak roman toplamda kendi bölümlerine sahip olan 20 varlıktan oluşmaktadır. İkinci grupta hayvanlar yer almaktadır: köpek ve at. Üçüncü grup rakamlardan oluşturmaktadır: ağaç, madeni para, iki derviş ve kadın rakamı. Dördüncü grup ise insanüstü kategoridir: ölüm, kırmızı ve şeytan. Yazar, kendi hikâyelerini anlatan sıra dışı ve özel bir bakış açısı sunan bu anlatıcı grubuna hayat vermektedir.

Eser 59 bölüme ayrılmıştır ve olaylar Sultan III. Murat imparatorluğunda 16. yüzyılın sonlarında İstanbul şehrinde ve kış aylarında geçmektedir. Pamuk, bu roman aracılığıyla okurlara Batı ve Doğu'nun kültürel temeli hakkında bilgiler vermektedir. Doğu-Batı kültürü, ile sembollerle bezelidir ve o kadar derinliklidir ki, iki kültür en çok kimin söz sahibi olduğu konusunda birbirleriyle tartışıyor gibi görünmektedir. Türkiye'de kültürlerin çatışması önemli bir konudur. Romanda biri ya da diğeri değil, iki tarafın çatışması tercih etmektedir. Bu, romanın başlangıcında şu şekilde ifade edilmektedir:

"*Doğu da Batı da Allah'ındır."*[118] Kitap, Doğu-Batı kültüründe meydana gelen gizemli cinayetlerden bahsetmektedir. Olayların tanımlanması sırasında hiçbir zaman bir kültürün yükselişi veya düşüşü görülmemektedir. Yazar her iki tarafa da saygı duymaktadır. Buromanda, gizemli cinayetlerin yanı sıra yazar, Şeküre ve Kara'nın sevgisini de göstermektedir. Sevgi ve gizemi tek bir romanda birleştirmeyi tercih edilmiştir. Ünlü Arnavut film yönetmeninden birisinin, bu romanı analiz ederek,

[118]Kuran, Bakara, 115, Akt: Pamuk,1998, *a.g.e.*:5.

bu sevgi ve gizem kombinasyonunun eser başlığında ifade edildiğini söylemektedir. Bunu şöyle ifade etmektedir:

"*Romanın başlığının kendisi Benim Adım Kırmızı bize bu hikâyenin anlatıcılarından biri olarak gelmektedir. Kırmızı, karakterlerin hayatının her sahnesinde ve yönünde mevcut aşk, cinsel ilişki, cinayet, savaşın bir sembolüdür*".[119]

Göknar (2016) *Benim Adım Kırmızı* romanı ve çevirisine ilişkin şöyle tespitlerde bulunur:

"….. *Benim Adım Kırımızı bir aşk romanı, bir polisiye roman, bir sanat felsefesi kitabı ya da tarihsel bir kurmaca olmanın da ötesinde; yazarı/çevirmeni laik ve modern zamanın, coğrafyanın, tarihin ve ideolojinin baskılarından kurtaran, ulusaşırı bir postmodernite anlatısıdır. Bu yönüyle, yazara en iyi yapabildiği şeyi yapma şansı tanır; bu da, ayrılık üzerine yakılmış ağıtları kağıda dökmek, altın çağların yitimi için yas tutmak, kimliği sorgulamak ve anlatıların üretildiği bir alan olarak İstanbul'a değer biçmek -hepsinde de önemlisi uluslararasılığı vurgulamaktır*.[120]"

Arnavutluk'taki yazarlar, köşe yazarları ve gazeteciler Arnavut okurları için bu romanın zor bir roman olduğunu iddia etmektedir. Arnavut Gazetesi'nin bir yazısında, 28 Haziran 2018 tarihinde, Arnavut yazar FatbardhaStatovci, Pamuk'un romanını olağanüstü bir roman olarak tanımlamaktadır. F. Statovci, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* adlı eserini, Umberto Eco'nun başyapıtı *The Name of theRose* ve Dante Alighieri'nin *Divine Comedy* ile karşılaştırmıştır.[121] Yazar ayrıca bu romanın dünya edebiyatının ikonik eserleri arasındaki yerini sağlamlaştırdığını söylemektedir.

---

[119]Aldo Mustafaj, 5.06. 2018. https://bookloversalbania.wordpress.com/category/booklovers_albania/ (ErişimTarihi: 30.01.2020).
[120]Göknar, E. "Çevirinin Yazarı, Yazarın Çevirmeni Olmak". İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (s. 185-203). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016:202.
[121]''Bota Sot'', Gazeta Online, 28.06.2018. https://www.botasot.info/kultura/912777/une-jam-e-kuqja-parajsa-e-aluduar-dhe-miniatura-e-ferrit-tokesor/ (ErişimTarihi: 05.02.2020).

2.4.Orhan Pamuk'un *Kar* Adlı Romanı

Orhan Pamuk'un *Kar* adlı romanı, *Benim Adım Kırmızı* romanından 4 yıl sonrası, 2002 yılında basılmıştır. İngilizceye çeviri 2004 yılında yapılmıştır ve aynı yılda yılın en güzel ve en çok satan romanı olmuştur. New York Times tarafından en çok satan Türk romanı olarak adlandırılan romandır. *Kar* romanı, *Benim Adım Kırmızı* çeviren aynı çevirmen Drita Çetaku Turdiu tarafından Arnavutçaya 2007 yılında çevrilmiştir.

Kar romanı, kayıp aşkını takip etmek için, uzak sınırda yaşayan bir topluluğa ve Türkiye'ye dönen Kerim Alakuşoğlu adlı göçmen bir şairden bahsetmektedir. Kerim uzun ismini kullanmak istemeyerek herkesle Ka olarak kendini tanıtmaktadır. Ka, kaçınılmaz olarak şehrin siyasi gerginliklerine çekilir ve kendisini olası bir darbe girişimini ortasında bulur. Orhan Pamuk'un eserlerinin çoğu gibi, burada da dini gelenek ve modern kültür, ana bir tema olarak etkileşim içerisindedir.

Carol Becker ile yaptığı röportajda Orhan Pamuk, 18. yüzyılda başlayan romanın, önceki tüm edebi formları devralmaya başladığını ifade etmektedir. Pamuk ayrıca "Aslında, bunun küreselleşmenin ilk biçimi olduğunu bile söyleyebiliriz" diye eklemiştir[122].

Kar adlı romanı okuyarak, modern Türkiye'nin tarihi gelişmelerinin etkilerini daha iyi kavrayabilmek mümkündür. James L. Gelvin'in *The Modern Middle East: A History* adlı kitabında belirttiği gibi, bu romandan "savunma devleti stratejilerinin" bir parçası olarak bir ulus devletin kurulması ve laik bir hükümetin kurulması ile ilgili zorlukları anlayabiliriz.[123]

Kar adlı romanda uzun yıllardır Almanya'da yaşayan tanınmış bir Türk şair olan Ka karakteri vasıtasıyla olaylar anlatılmaktadır. Romanın konusu, yirmi yıl Almanya'da siyasi sürgün olarak yaşadıktan sonra Türkiye'ye dönen bir Türk şairi merkeze almaktadır. Gazeteci arkadaşı, Ka'dan sonraki belediye seçimleri hakkında

---

[122]*The Brooklyn Rail,* ''Orhan Pamuk and Carol Becker'',CriticalPrespectives on Arts, Politics and Culture, February 2008. https://brooklynrail.org/2008/02/express/orhan-pamuk-wih-carol-becker (ErişimTarihi: 07.02.2020).
[123]Gelvin, *a.g.e.:* 71-86.

İslami köktendinciler, Kürt halkı ve solcular arasındaki şiddetle mücadele edecek bir makale yazmasını istemiştir. Memlekete döndükten sonra Ka, genç kızlar arasında bir intihar salgınının patlak vermesi ve aynı zamanda bir belediye seçiminin gerçekleşecek olması nedeniyle, Türkiye'nin doğu sınırındaki Kars şehrine gitmeye karar vermiştir. Ayrıca, bulmayı umduğu şeyler arasında şimdi kocasından ayrılan eski bir sınıf arkadaşı ve aynı zamanda onun gizli sevdiği İpek de vardır.

Kars, Türkiye'nin en yüksek şehirlerinden biridir ve aynı zamanda kış mevsiminde düzenli olarak geceleri -30 derecenin altında ve gündüz -15 derecenin altında olan bu bölgenin iklimi Türkiye'nin en sert iklimidir. "*Şehre daha önceden bir kere, yirmi beş yıl önce gelmiştim ve eskiliği ve tuhaf havası aklımdan hiç çıkmamıştı*". [124] Yazar bu cümle ile Türkiye ile ilgili olayları ve siyasi ve kültürel sorunları göstermek için tam olarak bu şehri seçmesinin nedenini ifade etmektedir. Hem kitabın başlığına hem de yazarın okurlara ileteceği duygulara uyan bu soğuk şehirdir. Yazar, Kars'ın neden bu kadar geri ve fakir kaldığını konusunda bu cümle ile açıklama yapar:

"*Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler'le olan ticaretin azalması, gümrük kapılarını kapatılması, 1970'lerde şehre hâkim olan komünist çetelerin zenginleri tehdit edip kaçırması, biraz sermaye biriktiren bütün zenginlerin İstanbul'a, Ankara'ya gitmesi, devletin ve Allah'ın Kars'ı unutması, Türkiye'nin Ermenistan ile bitip tükenmez kavgaları gibi…"*[125]

Kars'ta kaldıkları sırada çeşitli faaliyetleri anlattığı kısımlar 44 bölümden oluşmaktadır. Tüm bunların merkezinde Ka ve daha sonra gittikçe daha büyük bir rol oynayan anlatıcı "Orhan" yer almaktadır. Orhan sonunda öldürülen Ka'nın yerini almaktadır. Roman, Ka karakterinin Kars'a gelmesiyle başlamaktadır. Ka dışarıdan gelen biridir. Bir gazeteci olarak işe başlayıp, çeşitli insanlarla konuşur, intiharlar hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışır, ancak kendini daha büyük bir çatışmaya sürüklemektedir. Kasaba'da Cumhuriyet gazetesine haberler yollayan Serdar Bey, Vali Muavini, eski sınıf arkadaşı ve aynı zamanda İpek'in eski kocası Muhtar Bey ile konuşmuştur. Çeşitli insanlarla konuşurken anlamıştır ki çatışma her yerdedir: Ka'nın

[124]Pamuk, O. *Kar,* 12. Baskı, YapıKrediYayınları, İstanbul, 2002: 396.
[125]Pamuk, 2002: 9.

kaldığı oteli işleten İpek'in ailesi bile, İpek'in kız kardeşi Kadife, İslamcı hareket ve güçlü bir inançta aktif olduğu için yarı kopuk bir aile olmuştur. Diğer taraftan İpek'in kocası İslam'ı kucaklamaya başladığından, İpek'ten bir başörtü takmasını istediği için evlilikleri sona ermiştir. Hoşgörü bireyler tarafından gösterilir, ancak her bir kuvvet kendi mutlakiyetçiliğin dayatmaya çalıştığı için uygulamaya koymak neredeyse imkânsız görünmektedir. Yazarın birincil argümanı, Türkiye'nin modernleşmesi ve totaliter bir askeri yaklaşımla kolaylaştırılan bir Batı modelinin benimsenmesi sürecinde, kimlik krizi ile sonuçlanan ve etnik sürtünmeleri artırarak işlevsiz olduğu kanıtlamıştır.

Romanda, kimlik krizi çeşitli durumlarda tartışılmaktadır. İlk başta Kürtlerin ve Ermenilerin Cumhuriyetin Batılılaşma projesinin mağduru oldukları gösterilmektedir. Pamuk, milliyetçi mücadele sürecinde, aşiret savaşı, isyanlar ve katliamlar, zamanında kentin Ermeni ve Rus orduları tarafından işgal edildiğini ve nihayet Türk ordusu tarafından geri alındığını ve Ermeni sivillerinin o noktada kaçtığını kaydetmektedir. Metin boyunca yazar, eski günleri terk edilmiş Ermeni kalıntılarını, tüm Anadolu'da katedrallerle Ermeni varlığını yansıtmaktadır. Metin aynı zamanda Kars müzesi anma töreninin bir parçası olarak Türklerin Ermenilerine karşı katliamının tarif edilmesini de ortaya koymaktadır.[126] Kürtler ise, romanda yerel bir gazete yayıncısı olan Serdar Bey'in tanımladığı gibi, Kars nüfusunun yüzde kırkını oluşturan bir kabile olarak bulunmaktadır.

"*Kürtler burada nüfusun yüzde kırkı."*[127]

Ancak romanda Kürtler milliyetçilerin kendilerine dayattığı Osmanlı kimliğini asla Kabul etmeyeceklerdir.

Orhan Pamuk, 1990'lı yıllarda Türk-Ermeni sınırında Kars'ta yaşanan bir aşk hikâyesi ile geçmiş bir siyasi olayı en çok satan roman, bazı kadın karakterleriyle sunuyor. Bu kitabın bir parçası olarak tartışılan bir diğer kimlik krizi vakası, Müslüman çoğunluğa ve geleneksel İslami değerlere meydan okuyan laik bir Batı kültürünü zorlamaktır. Bu olay, katil ve kurban arasındaki bir konuşmada kitabın üçüncü

[126]Pamuk, 2002: 2.
[127]Pamuk, 2002: 31.

bölümünde vurgulanmaktadır. Üniversite enstitüsü müdürü Nuri Yılmaz, türbanlı kızların okula gitmesine izin vermemektedir. Bu olayı Tokat'ta yaşayan dindarlar öğrenmişler ve onlardan biri Kars'a kadar bu öğretmeni öldürmeye gelmiştir. Öldürmeden önce ona Tokat'tan getiren bir mektup okutmuştur. Mektupta bu olayı gösteren cümle şöyle yazılmıştır:

"Dinine bağlı, imanlı kızlara, başlarını açmıyorlar, Kuran-ı Kerim'in sözünden dışarı çıkmıyorlar diye, laik T.C Devleti'nin Müslümanları Batı'nın kölesi haline getirme, onursuzlaşma, dinsizleştirme gizli planına alet olarak öyle zulmettimki, en sonunda bir mümin kız acıya dayanmayarak intihar etti…".[128]

Kars'taki kızların sadece eşrafı kaldırmamak için intihar etmeye hazır olduklarını göstererek bu soruna dikkat çekmektedir. *Kar*'da kadın karakterleri eşarp ile ilgili birçok sorunla karşılaşmaktadır. Ancak bu romanda hem hükümet hem ebeveynleri tarafından kadınlara ayrımcılık yapıldığını gösterilmektedir.

Kars'ta Türkiye'yi Batı gibi laik bir ülke olarak göstermek için Sunay Zaim yönetiminde teatral bir performans sergilenmiştir. "Sunay'ın amacı, kadınlar arasında reformist duyguları canlandırmak ve böylece bu zamana kadar feminist mücadelenin sembolü haline gelen başörtüsüne karşı ayaklanabilmektir. Tiyatro sahnesinde, Sunay Kadife tarafından öldürülür ve böylece Kadife başörtüsü çıkarmaya zorlayan insanlardan intikam alır".[129]

Romanın karakterlerinin çoğu kendilerini benzer durumlarda bulur. Ka bütün bunları yazılı olarak atlatmaya çalışır. Yerine getirmediği tutkuyla eziyet edilen ve etrafında meydana gelen olaylara baskı yaptırılan Ka, bir şiirin ilham verdiği aynı zamanda bir kar tanesi yapısını betimleyen yirmi şiir yazmıştır.

Kar, bir ulusun gelenek, din ve modernleşme arasında karşılaştığı zorluklar hakkında bir kitaptır. Türkiye'nin doğusunda yer alan bölgeler, Batı gözlerinde küçümsenmektedir. Korkunç bir aşağılık bileşikten muzdaripler ve buna karşı

---

[128]Pamuk, 2002: 48.
[129]Makandar, A. M. ''Orhan Pamuk's Snow: A Symbol of Feminist Struggle'', *Epitome: International Journal of Multidisciplinary Research*, S. 3, 2017: 5.

olduklarını kanıtlamaları gerekmektedir. Ancak mücadele sadece Batı ile değil, Türkiye'nin kendisindeki güçlü laiklik geleneğiyle ilgilidir.

Genel olarak kitap, okurlara Türkiye'deki siyasi ve kültürel gelişmelerin insani yönleriyle ve bireylerin onlardan nasıl etkilendiğiyle bağlantı kurabileceğine inanmaktadır. *Kar* hem yerel hem yabancı bakış açısına sahip olan bir Türk elitinin gözünden anlatılmaktadır. Yoksulluğun, işsizliğin, zorla düzenlenen evliliğin, aile içi şiddetin ve söylentilerin muhtemelen dindarlıktan ziyade intiharların temel nedeni olduğu iddia edilebilir. Fakat yazar, siyasi İslam'ın uyanmasının toplumsal melankoliler tarafından güçlendirildiğini kanıtlar. Birkaç örnekte İslamcıların partileriiçin yoksul ve talihsiz nüfus arasında daha popüler destek almak için bu yıkımlardan gerçekten faydalandıklarını kaydetmektedir.[130] Göknar (2016) romanın konusunu kısaca şöyle özetlemektedir:

"*Pamuk'un 2002 tarihli romanı Kar, başörtüsü yasağı, siyasi İslam ve terörizm gibi güncel konulara değinir. Buna, bakış açılarını değiştirmek konusunda her şeye rağmen hızlı davranan karakterlerinin ideoloji tarafından nasıl alt edildiğinin ironik tasviri eşlik eder. Eserin politikası ve poetikası, Türkiye'nin doğusunda (Kars ilinde) geçen merak uyandırıcı; ancak arka planında ulus, asker, kadın hakları ve dine dair uluslararası tartışmalara-küresel sosyopolitikaların süregiden ve tekrar eden meselelerine- dayanan bir roman meydana getirir.*[131]"

Skanderbeg Books Yayınevinin yönetici olan Flutura Açka, Arnavutlar için *Kar* romanı hakkında yorumlar yapmaktadır. Ekim 2007 yılında "Gazeta Shqiptare" gazetesinde Açka, romanda Ka karakteri hakkında söyle yorumladı: *"Bu karakteri Arnavutluk'ta istediğiniz yere Tiran'da, Kolonja'da koyabilirsiniz ve Ka'nın yaşadığı aynı baskıyı hissedeceksiniz".*[132]

Yayınevi yönetici Açka, *Kar* romanın *Benim Adım Kırmızı'*dan tamamen farklı bir roman olduğunu iddia etmektedir:

---

[130]Pamuk, 2002: 3.
[131]Göknar, 2016:196.
[132]Shqiperia.com, Gazeta Online, 2006. https://www.shqiperia.com/Orhan-Pamuk-rivjen-me-perqasje-shqiptare.2519/ (ErişimTarihi: 09.02.2020).

"*Roman, diyalog, olay, mikroiklim, ancak ortak bir felsefenin hâkim olduğu tamamen farklı bir atmosfere sahiptir; Hem politik hem dinsel faktörler açısından Batı ile Doğu'nun sentezlenmesini içermektedir*[133]".

Pamuk bütünlüğü olan bir entelektüeldir ve ölümcül bir şekilde siyasetten ayrılmasına rağmen, sözleri küresel siyaseti etkiler. Onun felsefesi *"Ben dindarım. Benim dinim romanın sanatıdır*."[134]

Açka'ya göre Orhan Pamuk'un yayınının etkisi diğer Nobel Ödülünü kazanan yazarlara kıyasla özeldi. Açka, birçok nedenden, belki de tarihsel olarak, Arnavut okurları bu yazarı tanımaya meyilli olduğunu ifade etti. "Gazeta Shqiptare" gazetesinde ve Arnavutluk televizyon kanallarındaki diğer yapılan röportajlarda, yayıncı FluturaAçka Arnavutluk'ta Türk yazarla elde ettiği büyük başarıyı dile getirmektedir.

Özet

İkinci bölüm dört kısma ayrılmaktadır. Birinci kısmı, Orhan Pamuk'un hayatı hakkında bilgileri içermektedir. İkinci kısmı Arnavutçaya çevrilen Pamuk'un romanlarının öneminden bahsetmektedir. Üçüncü ve dördüncü kısımlar ise bu çalışma kapsamında incelemek için seçilmiş olan *Benim Adım Kırmızı (Unë Jam e Kuqja) ve Kar (Bora)* adlı romanlar hakkında bilgi vermeye odaklanmıştır.

Yukarıda gösterildiği gibi, yazarın Arnavutçaya çevrilen romanlarının sayısı fazladır ve dolayısıyla aralarında bu tezi gerçekleştirmek için bir seçim yapılması gereği doğmuştur. Bu bağlamda, çalışmaya araştırma nesnesi olarak Arnavutça'ya çevrilmiş ilk iki roman *Unë Jam e Kuqja (Benim Adım Kırmızı)* ve *Bora (Kar)* seçilmiştir. Bunlar, Arnavut okurların ünlü Türk yazarla tanıştıran ilk iki roman olma özelliğini taşımaktadır.

---

[133]Pasqyre.al 16.07.2016 http://www.pasqyre.al/te-gjitha/bora-e-orhan-pamuk-nje-lexim-per-turqine-e-dy-fjale-per-shqiperine/ (Erişim Tarihi: 09.02.2020).
[134]Shqiperia.com, Gazeta Online, 2006 https://www.shqiperia.com/Orhan-Pamuk-rivjen-me-perqasje-shqiptare.2519/ (ErişimTarihi: 09.02.2020).

Unë Jam e Kuqja (Benim Adım Kırmızı) ve *Bora (Kar)'nın* seçilmesinin bir başka nedenide, Skanderbeg Books Yayınevi yöneticisi bir basın bülteninde bahsettiği gibi "*Orhan Pamuk'un ilk iki kitabı çevirmen Drita Çetaku Turdiu tarafından özgün dilden yani Türkçe'den çevrilmiş olmasıdır*."[135] Bu iki roman ilk kez Arnavut halkının kitapevlerine ünlü bir Türk yazarı getirmişlerdir. Çevirmen Turdiu, yıllar boyunca Orhan Pamuk'un Arnavutçaya 4 romanını çevirmiştir. Ayrıca bu romanların seçilmiş olmasındaki başka bir nedeni ise, Arnavutluk'taki "Express" gazetesinde ifade edildiği gibi "Orhan Pamuk'un *Unë Jam e Kuqja (Benim Adım Kırmızı)* ve *Bora (Kar)* adlı iki kitabın, Türk yaratılış tarihinde en çok çevrilmiş ve en çok okunan iki kitap" olmasıydı[136].

Çevirmen tarafından kullanılan çeviri stratejileri ve iki romanda da taşınan kültürel unsurları Arnavutçaya nasıl aktarıldığını göstermek için, tezin ilk bölümde bulunan kuramsal çerçeveden hareket edilmektedir. Bu çalışmanın sonraki bölümünde, iki roman *Benim Adım Kırmızı* ve *Kar* romanı Arnavutça erek metinleri ile karşılaştırmalı olarak kültürel unsurlar bağlamında ele alınmakta ve çeviride kullanılan stratejilere yönelik çıkarımlarda bulunulmaktadır.

[135]*Tirana Observer*, ''Skanderbeg books do tëbotojëekskluzivisht Orhan Pamuk, Çmimi Nobel 2006 nëLetërsi'', BasınBülteni, Tiranë 19.11.2006. http://www.skanderbegbooks.com/Pamuk.htm (ErişimTarihi 11.02.2020).
[136]''Express'', Gazeta Online, 07.01.2015. https://www.gazetaexpress.com/arte-orhan-pamuk-me-liber-te-ri-pas-gjashte-viteve-71772/ (ErişimTarihi: 12.02.2020).

III. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI METİN İNCELEMERİ

Çeviri uluslararasındaki kültürel etkileşimde önemli bir rol oynamaktadır. Kültürlerin çevirilerle temsil edilmesinde, çeviri yöntemleri ve stratejileri de benzer şekilde önem taşımaktadır. Bush'a (1998) göre "*Edebi çeviri, karmaşık bir sosyal ve kültürel uygulamalar ağının merkezinde özgün bir öznel faaliyettir*",[137] böylece denilebilir ki bu tür çevirilerin çevirmenleri kültürler arasında iletişimciler olarak görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* (2019) ve *Kar* (2019) adlı romanlarını ile Arnavutça'daki erek metinlerini kültürel unsurların çevirisi için önerilen yöntemler aracılığıyla karşılaştırmalı olarak incelenerek çeviri stratejilerine yönelik tespitlerde bulunulacaktır. Bu bölümde kaynak metnin çevirisi sürecinde çeşitli kültürel unsurlarla karşılaşan çevirmenin hangi çeviri stratejilerini benimsediği tespit edilmeye çalışacaktır.

Bu çalışmada öncelikle Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* (2019) ve *Kar* (2019) adlı romanlarındaki kültürel unsurlar belirlenmiştir. Ardından Arnavutçaya *Unë Jam e Kuqja* (2007) ve *Bora* (2006) adlarıyla çevrililerek erek metinde bulunan unsurlar karşılaştırılıp incelenmesi yapılmıştır. Kültürel unsurlar sayıca bir hayli fazla olduğundan, tez kapsamında örnek oluşturması açısından seçilen belli başlı unsurlara yer verilecektir. Metinler üzerinde erek odaklı bir okuma yapılarak kültürel unsurların betimlenmesi amaçlanan bu çalışmada, kaynak metinden seçilen kültürel unsurlar ve çevirileri tablolaştırılarak sunulacaktır.

3.1.Kültürel Unsurlar Bağlamında Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* Adlı Romanı ve Erek Metni

Benim Adım Kırmızı romanındaki karakterlerden olan Ester şöyle demektedir:

[137]Akef, K. &Vakili, T. ''A Comparative Analysis of Culture Specific Items in two English Translations of Savushun'', *Journal of English language Studies*,C.1, 2010: 157-168.

"*Bir mektup diyeceğini yalnız yazıyla demez. Mektup tıpkı kitap gibi, koklayarak, dokunarak, elleyerek de okunur. Bu yüzden akıllı olanlar, oku bakalım, mektup ne diyor, derler. Aptallar da; oku bakalım, ne yazıyor, derler. Hüner yalnız yazıyı değil, mektubun tümünü okumakta*.[138]"

Hüner yalnız okumakta değil, okuduğunu çevirebilmektedir. Çalışmanın araştırma nesnesi olan *Benim Adım Kırmızı* adlı roman, 2019 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından basılmıştır. Özgün metnin kapağı, Osmanlı İmparatorluğu dönemine (1590) ait olan kıyafetlerin giydirildiği bir minyatürist ile tasarlanmıştır. Kaynak okurlar için bu kitabın kapağı, romanın Osmanlı döneminde yer alan minyatür sanatı ile ilgili olduğu izlenimini ilk bakışta oluşturmaktadır (Bkz. Ek.1). Fakat yabancı okurlar ya da erek okurlar tarafından minyatür tamamen bilinmeyen bir konu olabilir. Bu durumda erek okurlar için özgün metin kapağı, pazarlama stratejileri bakımından tercih edilebilir bir kapak olmayabilir. Arnavutça yayınlanan erek metin (EM) *Unë Jam e Kuqja* adıyla 2007 yılında Shtëpia Botuese Skanderbeg Books tarafından Tiran'da yayınlanarak Arnavut okurlarla buluşmuştur. Skanderbeg Books yayınevi kaynak metin kapağının okurlara yabancı gelebileceğini düşünerek bir minyatür figürü olmaksızın ve başlığa muhtemelen daha fazla duygu katmak için kitabı kırmızı bir fonla basmayı tercih etmiştir. Ayrıca çevirmen Turdiu kendisiyle yapılan röportajında, yazar Nobel Ödülü'nü kazanmadan önce romanı çevirmeye başladığını belirtmesine rağmen[139], romanın kapağına büyük harflerle "NOBEL 2006" ifadesi konulmuştur. Kapakta "Nobel Ödülü" ifadesine yer verilmesi, kapak rengi ile herhangi bir bilgi aktarılmasa da romanın okurlar tarafından tercih edilmesi olasılığını arttırmış gibidir (Bkz. Ek.2). Kapaklara dair çarpıcı bir farklılığı bu şekilde vurguladıktan sonra, kaynak metin (KM) ile erek metnin (EM) karşılaştırmalı metinsel incelenmesine değinmekde fayda bulunmaktadır. KM ile EM karşılaştırmalı incelemesine ilişkin örnekler aşağıda tablolaştırılarak sunulmuştur:

---

[138]Pamuk, O. *BenimAdımKırmızı,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015:45

[139]Bkz. Turdi'nun Röportajı 2007 http://www.toena.com.al/toena/revista_universi_shqiptar/libri_artistik_i_perkthyer/Nje_rrefim_i_diteve_tona.html (ErişimTarihi: 20.12.2019).

Tablo 1. Özel İsimleri ve Yer İsimleri

KM **YAZAR: ORHAN PAMUK** ***BENİM ADIM KIRMIZI* (2019)**	**EM** **PAMUK/ÇEV. DRITA ÇETAKU TURDU** ***UNE JAM E KUQJA* (2007)**
Özel İsimleri (KM)	**Özel İsimleri (EM)**
Rüya (s.5)	Ryja (s.5)
Hüsrev ile Şirin (s.25)	HysrevdheShirini (s.33)
Hazreti Muhammed (s.19)	Hazreti Muhamet (s.21)
El Cevziyye (s.140)	El Xhezvije (s.170)
Kılıç Ali Paşa (s.66)	Këllëç Ali Pasha (s.83)
Mirza Muhammed Haydar (s.90)	Mirza MuhametHajdar (s.112)
Şeyhülislam	Shejhulislam
Hanım Sultan Vakfı (s.104)	Vakëfin e SulltaneHanëmit (s.127)
Şeküre (s.40)	Shekure (s.50)
Cengiz Han (s.171)	Xhengiz Kan (s.207)
Şevket (s.128)	Shevket (s.155)
Hayriye (s.47)	Hajrije (s.59)
Yer İsmleri (KM)	**Yer İsimleri (EM)**
Çemberlitaş (s.14)	Çembërlitash (s.19)
Beyazıt (s.15)	Bejazit (s.21)
Tebriz (s.17)	Tebriz (s.23)
Süleymaniye (s.16)	Sylejmanije (s.22)
Aksaray (s.41)	Aksaraj (s.51)
Şiraz (s.57)	Shiraz (s.71)
Uludağ (s.48)	Uludag (s.61)
Çarşıkapı (s.52)	Çarshëkapë (s.66)
Ayasofya (s.61)	Ajasofja (s.77)
Bağdat (s.62)	Bagdat (s.78)
Üsküdar (s.99)	Yskydar (s.121)
Edirnekapı (s.102)	Edirnekapë (s.125)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, KM'de yer alan kişi isimleri ile yer isimlerinin değiştirilmeden EM'ye aktarıldığı söylenebilir. Kişi isimlerinde, bazı harflerin Arnavutça okunduğu şekliye, ancak isimlerin tamamen değiştirilmeden çevrildiği görülmektedir. Arnavutça olmayan bu isimler, Arnavut okurunda bir yabancılık algısı oluşturacak niteliktedir. Benzer şekilde, tabloda bulunan yer isimleri de açıklayıcı bilgi verilmeksizin ve Türkçede kullanıldığı şekliyle aktarılmıştır. Dolayısıyla, Arnavut okurlar için yabancı olan bu yer isimleri, Türkiyedekiyerler hakkında Arnavut okurlara bilgi vermekte ve bir anlamda, Türk kültürünü onlara tanıtmaktadır. Bu bağlamda hem kişi hem de yer isimlerinin KM'de olduğu gibi EM'ye aktarılması, çevirmenin yabancı unsurları korumaya çalıştığı izlemini yaratmaktadır. Bu strateji, çeviribilim kuramcısı Venuti'nin ‘‘yabancılaştırma’’ olarak ifade ettiği çeviri stratejisine işaret etmektedir.

Tablo 2. Yabancılaştırma Stratejisi

Örn. 1

KM: “İstanbul’u terk ettikten yanlızca dört yıl sonra**, Acem ülkesinin** bitip tükenmez bozkırında, karlı dağlarında ve kederli şehirlerinde gezer, mektup taşır, vergi toplarken…” (Pamuk, 2019: 13).
EM: “Katër vjet pasi e kisha braktisur Stambollin dhe bridhja shkretëtirave të paana **të vendit fqinj, Axhemit*,** teksa përshkroja malet e mbuluar nga bora dhe qyetet lëngues nga hallet e mbledhjes së taksave e shpërndarjes së letrave…” (Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 18). ***Acem** – Persia (çevirmenin dipnotu).

“Acem”, ya da bugün İran dediğimiz ülke, Türkiye'nin komşu ülkelerinden biridir. EM'de cümle içinde “Axhemit” sözcüğünden önce “tëvenditfqinj” (“komşu ülke”)ekleyerek, çevirmenin erek okurlara Newmark’ın çevresel kültürel unsurları olarak ifade ettiği coğrafi özellikler kapsamında açıklama yöntemini kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Bu örnekte “Acem”ifadesinin “Axhemit” olarak çevrildiği ve EM'de bir çevirmen dipnotu da verildiği gözlenebilir. Dipnotta “Persia”şeklinde verilen açıklama ve metin içi açıklama göz önüne bulundurulduğunda, bu çeviri

stratejisinin Arnavut okurunu Türk kültürü hakkında bilgilendirmeye yönelik olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, metnin yabancılığını da ortaya koyar[140].

Örn. 2

KM: "Gençliğimde **Enişte**min bana geçirdiği nakış ve güzel kitap aşkı olmasaydı hiç giremezdim bu işlere" (Pamuk, 2019: 15).
EM: "Mua as që do të më kishte shkuar ndërmend të merresha me punë të tilla, sikur të mos ishte pasioni per piktuën e kaligrafinë, pasion të cilin ma rrënjosi tek unë qysh në fëmijëri **burri i tezes, Enishtja im*"**(Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 20). ***Enishte-** Ne gjuhën turke ka kuptimin e burrit te motrës, burrit të tezes ose të hallës (çevirmenin dipnotu).

Çevirmen Turdiu, KM'de ortaya çıkan "Enişte" kelimesini, EM'ye "Enishte" olarak aktarmıştır ve Türkçe bir kelimeyi olduğu gibi erek okura sunmasının yanı sıra, metin içine "burri i tezes" ("teyzemin kocası") şeklinde bir açıklamada eklemiştir. Ancak, sadece cümle içinde bir açıklamaya değil, aynı zamanda dipnotta da ''Enişte'' kelimesi için daha geniş bir açıklamaya yer vermiştir. Dipnotta, "Enişte", ("Türk dillinde teyzenin, halanın ve ablanın kocası anlamına gelir") açıklaması yapılmıştır. Çevirmen Turdiu okurlara, Türk kültüründe teyzenin, halanın ve ablanın kocasına genellikle enişte denildiğini anlatmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, çevirmen hem cümle içinde açıklama hem de dipnot kullanımı aracılığıyla Arnavut okurlara Türk kültürü hakkında bilgi vermiş, kültürel mesafeyi açıkça korumuş ve yabancılığı kültürüne yansıtmıştır, denilebilir.

Örn. 3

KM: "Sultanın **Hicret'in** birinci yıldönümüne yetiştirmek istediğini anlattı bana" (Pamuk, 2019: 40).
EM: "Enishte më tregoi se Sulltani donte që libri të përfundonte me rastin e njëmijë vjetorit të **Hixhretit***" (Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 51). *Në kalendarin islam llogaritet si kalimi i profetit Muhammed nga Medine në Mekke (çevirmenin dipnotu).

[140]Taş, 2017: 8.

"Hicret" kelimesinin her dilde aynı olmasına rağmen, dini anlamında bir kelime olduğunu ve birçok okura yabancı olabileceğini düşünerek, çevirmen dipnotla açıklama yöntemine başvurmuştur. Dipnotta çevirmen "Hicret" ("İslami takvimde Peygamber Muhammed'in Medine'den Mekke'ye geçmesi sayıldığını") şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bu yöntem aracılığıyla çevirmen Turdiu dini bir kelimeyi KM'de olduğu gibi EM'ye aktarmış ve Arnavut okurları metin içinde yabancı dini bir kelimeyle tanıştırdıktan sonra dipnotta ek bilgi vermeye tercih etmiştir. Kullanılan bu açıklama yönteme dayanarak, yabancılığının ortaya koyulduğu söylenebilir.

Örn. 4

KM: "…Venediklimin ve Müslümanın ölümüne, **Azrail'e,** Allah'ın diğer meleklerine, onların kafirin resimleriyle asla karıştırılmayacağına geldi laf" (Pamuk, 2019: 139).
EM: "… biseda rrodhi te çështja e vdekjes së venedikasve dhe myslimanëve, tek **Azraili*** dhe engjëjt e tjerët të Zotit dhe mos përzierja e tyre kurrsesi me vizatimet e tjera të kaurëve" (Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 169). ***Azraili**– engjëlli i vdekjes (çevirmenin dipnotu)

Çevirmen, KM'de olduğu gibi ''Azrail'' kelimesini, EM'ye aktarmış ve ''Azraili'' olarak ifade etmiştir. Ayrıca, dipnot ile ek bilgi sunuyarak, cümle içinde yabancı bir unsur bırakmayı tercih etmiştir. Arnavut okuru için dipnotta "Azrail" kelimesi, (''ölüm meleği'')olarak açıklanmıştır. "*Yabancılığın aktarım yoluyla taşındığı aynı zamanda bilgi verilerek kaynak kültürün zenginliğinin yansıtıldığı iddia edilebilir*." [141]

Örn. 5

KM: ''… rahlenin üzerinde açık duran ***Kitab-ur Ruh'a*** göz atarken, evin içinde gezen çocukların seslerine kulak kesildiğini…'' (Pamuk, 2019: 32).
EM: ''… po i hedh një sy librit ***Kitab-ur Ruhu**** të hapur mbi tavolinë zën në formë x, e shoh që njërin vesh e ka te zhurmat e fëmijë ve në për shtëpi…'' (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007: 42). ****Kitab-ur Ruhu* –** Libri mbi Shpirtin (çevirmenin dipnotu).

[141]Taş, 2017: 10.

Örn. 6

KM: ‘‘Görünüşte bütün nakkaşhanenin ilgilendiği ***Surname*** için daha rahat çalışabilsinler diyeydi bu’’ (Pamuk, 2019: 65).
EM: ‘‘Me këtë donte të thoshte se po punojnë më të qetë për ***Surnamenë****, ku qenë përfshirë të gjithë’’ (Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 81). **** Surname*** – Libri i Ceremonive (çevirmenin dipnotu).

Örn. 7

KM: ‘‘… okuduğum Gazzali'nin ***İhya-ı Ulum*'unun** evliliğin zararları kısmından apardığımı anlayıca,…’’ (Pamuk, 2019: 60).
EM: ‘‘… i kisha për vetësuar nga kapitulli mbi të këqijat që sjell martesa në librin ***İhya-ı Ulum**** e Gazalit…’’ (Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 75). **** İhya-ı Ulum*** – Ringjalljae Teologjisë (çevirmenin dipnotu).

Yukarıda verilen beşinci, altıncı ve yedinci örnekte, çevirmenin metin içinde bahsedilen eserlerin başlıklarını KM'deki gibi EM'de yazmayı ve dipnotlarla açıklamayı tercih ettiği görülmekedir. ‘‘Kitab-ur Ruhu’yu’’ ‘‘Ruh Üzerine Kitabı’’ (‘‘Libri mbi Shpirtin’’) olarak, ‘‘Surname’yi’’ ‘‘Törenler Kitabı’’ (Libri i Ceremonive’’) olarakve ‘‘İhya-ı Ulum’u’’ ‘‘İlahiyatın Dirilişi’’ (‘‘Ringjallja e Teologjise’’) olarak çevrilimiştir. Kitaplar Arnavut okurların aşına olmadığı metinlerdir ve özgün isimleriyle erek metinde korunmuşlardır. Bu nedenle, çevirmenin erek okurlarda yabancılık hissini yaratmaya çalıştığı söylenebilir. Yukarıdaki örneklerde bahsedilen kitaplara ek olarak, diğer kitap adları karşılaştırmalı olarak çevirmenin dipnotlarıyla aşağıda sunulmuştur:

1) **KM:** *Zafername*[142]/ **EM:** *Zafername*– **Libri i Fitoreve**[143] *Zafername’y*i ‘‘Zaferlerin Kitabı’’ olarak açıklanmıştır.
2) **KM:** *Nefahat-ül Üns’ü*[144]*/* **EM:** *Nefehat-ul Uns***– Libër rreth jetëve të shenjtorëve Sufi**[145] *Nefahat-ül Üns’üyü* ‘‘Sufi azizlerin hayatı hakkında bir kitabı’’ olarak açıklanmıştır.

[142]Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, 2019: 67.
[143]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja,* Çev. Turdiu, 2007: 84.

3) **KM:** *Şehname*[146]/ **EM:** *Shehname* – **Historia e sundimtarëve**[147] *Shehname'yi* ''Hükümdarların Tarihi'' olarak açıklanmıştır.
4) **KM:** *Kitab-ül Ahval-ül Kıyametin*[148]**/ EM:** *Kitab-ul Ahval-ul Kıyametin***– Libri mbi përmbysjen e botës**[149] *Kitab-ül Ahval-ül Kıyametin'i* ''Dünyanın devrilmesiyle ilgili kitabı''olarak açıklanmıştır.
5) **KM:** *Hünername*[150]**/ EM:** *Hynername* – **Libri i mjeshtërive**[151] *Hünername'yi* ''Başyapıtlar kitabı'' olarak açıklanmıştır.
6) **KM:** *Dürret-ülFahire*[152]**/ EM:** *Durret-ul Fahire* – **Perlat e Madhështisë**[153] *Dürret-ül Fahire* ''Büyük inciler'' olarak açıklanmıştır.
7) **KM:** *Firasetnameler*[154]**/ EM:** *Firasetnameler* – **Shpjegime rreth tipareve të ftytyrës**[155] *Firasetnameler'i* ''Yüz özellikleri ile ilgili açıklamalar'' olarak açıklanmıştır.
8) **KM:** *Baytarname*[156]/ **EM:** *Bajtarname* **– Libri mbi kuajt**[157] *Baytarname'yi* ''Atlar hakkında kitabı'' olarak açıklanmıştır.
9) **KM:** *Acaib-ül Mahlukat*[158]/ **EM:** *Axhaip-ul Mahlukat* – **Krijesa të çuditshme**[159] *Acaib-ül Mahlukat'ı* ''Garip yaratıklar'' olarak açıklanmıştır.
10) **KM:** *Selimname*[160]/ **EM:** *Selimname*– **Kronika e Sulltan Selimit**[161] *Selimname'yi* ''Sultan Selim Tarihi'' olarak açıklanmıştır.
11) **KM:** *Zübdet-üt Tevarih*[162] / **EM:** *Zybdet-yt Tevarih* – **Thelbi i Historisë**[163] *Zübdet-üt Tevarih'i* ''Tarihin özü'' olarak açıklanmıştır.

---

[144]Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, 2019: 86.
[145]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja,* Çev. Turdiu, 2007: 106.
[146]Pamuk, *Benim Adım Kırmızı,* 2019: 88.
[147]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2007: 109.
[148]Pamuk, *Benim Adım Kırmızı,* 2019: 102.
[149]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja,* Çev. Turdiu, 2007: 124.
[150]Pamuk, *BenimAdımKırmızı,* 2019: 111.
[151]Pamuk,*Unë Jam e Kuqja*,Çev. Turdiu, 2007: 135.
[152]Pamuk, *BenimAdımKırmızı*, 2019: 191.
[153]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2007: 231.
[154]Pamuk, *BenimAdımKırmızı,*2019: 246.
[155]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2007: 296.
[156]Pamuk, *BenimAdımKırmızı,*2019: 287.
[157]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2007: 348.
[158]Pamuk,*BenimAdımKırmızı,* 2019: 303.
[159]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2007: 370.
[160]Pamuk, *BenimAdımKırmızı,*2019: 344.
[161]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2007: 422.

Örn. 8

KM: ‘‘O zaman, son elli dört yılda Heart'ta hüküm sürmüş bütün şahları, **şehzadelerin** kitaplarına göz nuru döktükten sonra unutulmuş son ihtiyar başnakkaş aranıp bulunmuş’’ (Pamuk, 2019:88).
EM: ‘‘Atëherë u detyrua të kërkonte krye ilustratorin më të vjetër ne Heart, i cili pasi kishte shteruar për pesëdhjet e katër vjet me rradhë dritën e syve mbi tablotë e porositura nga shahët e **shehzadet**, qe harruar nga të gjithë’’ (Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 108).

‘‘Şehzade’’ kelimesi Arnavutça’da ‘‘Prens’’ anlamına gelmektedir ancak, çevirmen EM'de, bu kelimeyi Türkçedeki gibi ‘‘Shehzade’’ olarak kullanmayı tercih etmiştir. Böylece, Newmark’ın aktarma yönteminin kullanılmasıyla, EM'ye yabancı bir kelime taşınmıştır. Bir başka deyişle, Türkçe bir kelime kullanımıyla erek okurlara özgün metnin dili ve kültürü hissetirilmiştir. Çevirmenin diğer örneklerde olduğu gibi, aktarım yolunu seçerek yabancılaştırma stratejisini ön plana çıkardığı ifade edilebilir.

Örn. 9

KM: ‘‘… bunun beş dirhemini ve bir dirhem **çöven** ve yarım dirhem de lotor hazır etti’’ (Pamuk, 2019: 203).
EM: ‘‘… përgatiti pesë dirhemë prej saj, një dirhem ***çöven*** dhe gjysmë dihemi lotor’’ (Pamuk/ Çev.Turdiu, 2007: 244).

Yukarıdaki örnekte, KM'de italik olmayan ‘‘çöven’’ kelimesi, EM'ye italik olarak aktarılmış ve sözcüğün yanına ya da dipnot olarak hiçbir açıklama eklenmemiştir. Dolayısıyla, çevirmenin kaynak kültüre özgü ve Arnavut okurlar için yabancı öğeleri metin içerisinde daha da göze çarpıcı bir şekilde vererek yabancılaştırıcı bir strateji benimsediğini iddia edilebilir.

---

[162]Pamuk, *BenimAdımKırmızı*, 2019: 436.
[163]Pamuk, *Unë Jam e Kuqja*, Çev. Turdiu, 2007: 534.

Tablo 3. Deyim Çevirisi

Örn. 10

KM: ‘‘Bunun üzerinde evimizden **ayağını kesmek** zorunda kaldı’’ (Pamuk, 2019: 32).
EM: ‘‘Ndaj u detyrua **t’i rrallonte vizitat** te ne’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007: 54).

Newmark'ın kültürel sınıflandırmasında ‘‘gelenek, görenekler ve sosyal etkinler’’ kapsamında değerlendirebileceğimiz ‘‘ayağını kesmek’’, deyim öbeği EM'de‘‘t’irrallontevizitat’’ (‘‘sık sık gelmiyordu’’)ifadesiyle karşılanmıştır. Burada çevirmenin erek kültür bağlamına uygun bir deyim bulunmamasıyla nedeniyle, yakın bir çeviri yapma yoluna gittiği görülmektedir. Bir anlamda, uyarlama yapılarak anlam karşılanmaya çalışmıştır. Çevirmen Tudiu'nun, uyarlama yöntemini erek dil ve kültür normlarını ön planda tutan Venuti'nin yerlileştirme stratejisi kapsamında değerlendirilebilir. [164]

Örn. 11

KM: ‘‘… hem de **Karun gibi zengin** olacaktı ki,…’’ (Pamuk, 2019: 51).
EM: ‘‘… të ishte edhe **i pasur si Karun**,…’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007:65).

Newmark'ın aynı sınıflandırmasına giren yukarıdaki örnekte, gelenek – görenekler kapsamında, KM'de yer alan ‘‘Karun gibi zengin’’ deyimi, EM'ye doğrudan aktarma yoluyla çevirilmiştir. Türkçeye benzer bir kelime dizimi yaratılarak aktarılan bu ifade ‘‘i pasur si Karun’’ olarak çevirilmiştir. Gelenek- görenekler kategorisinde yer alan bu deyim Türk kültürüne aittir ve EM'de KM'dekiyle bir benzerlik yakalanarak anlam yaratılmıştır. Arnavutça'da bulunmayan bu sözcük öbeği, kültürlerin birbirine aktarılmasına hizmet etmiştir. Bu nedenle çevirmen Turdiu’nun aktarma yolu, yabancılaştırıcı bir çeviri stratejisinin benimsediğini ortaya koymaktadır.

[164]Venuti, 1988, Akt: Yıldırım, 2015: 226.

Örn. 12

KM: ‘‘Senin gibi güzeller güzeli, **on parmağında on marife**t bir kızla evlenmek için can atan zengin beyler, paşalarla kaynıyor İstanbul’’ (Pamuk, 2019: 150).
EM: ‘‘Stambolli është i mbushur me burra të pasur dhe pashallarë që vdesin të martohen me një bukuroshe si ty, të cilës, **çfarë i sheh syri ia bën dora**’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2019: 182).

KM'de Türkçeye ait olan ‘‘on parmağında on marifet’’ deyimi, EM'ye Arnavutçaya ait olan ‘‘çfarë i shehsyriiabëndora’’ (‘‘göz ne görürse el yapar’’) deyimiyle çevrilmiştir. Burada KM'de bulunan deyiminin, erek kültür bağlamına uygun bir ifadenin kullanılmasıyla karşılandığı görülmektedir. Bu örnekte, çeviride uyarlama yolunun takip edildiği söylenebilir. Bu deyimin Arnavutça çevrisinin yakın bir anlama sahip olmasına rağmen, aynı ifadeler olduklarını söylemek güçtür. Bu bağlamda çevirmenin yerlileştirme stratejisini kullandığı iddia edebilir.

Tablo 4. Yerlileştirme Startejisi

Örn. 13

KM: ‘‘Bana Erzurumlu vaizden heyecanla bahsedip bu haberleri veren **turşucu**, çarşı pazarı saran kalp paranın…’’ (Pamuk, 2019: 16).
EM: ‘‘**Shitësi i tregtores së turshive**, i cili më sillte lajmet e fundit, më tregoi i entuziazmuar për këtë predikues…’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007: 22).

Çevirmen Turdiu bu örnekte KM'de bulunan ‘‘turşucu’’ kelimesini, EM'de açımlama yoluna giderek ‘‘shitësi i tregtores së turshive’’ (‘‘pazarda turşu satan kişi’’) olarak çevirdiği gözlenmektedir. Arnavutça’da ‘‘turşu satan kişi’’ için tek bir kelime olmadığından, ‘‘turşucu’’ kelimesi anlamı metin içerisinde açımlanarak Newmark'ın işlevsel çeviri yöntemine başvurulduğu ve açımlama yapıldığı görülebilir. Birkan Baydan'a (2016) göre, açımlama;

‘‘…. kaynak metinde örtük bırakılan kısımların, çevirmenin kendi yorumu doğrultusunda açımlanması, netleştirilmesi, tek bir anlama indirgenmesi eğilimini yansıtır.[165]’’

Açımlama çeviri yönteminin kullanılmasıyla, metnin bir anlamda açılması ve genişlemesi sağlanmış olduğudanVenuti’nin ‘‘yerlileştirme’’ stratejisinin benimsendiği iddia edilebilir.

Örn. 14

KM: ‘‘… ey **müminler**, kahve içmek haramdır, demekteymiş’’ (Pamuk, 2019: 19).
EM: ‘‘…hej **popull**, kafeja është haram’’ (Pamuk/Çev.Turdiu, 2007: 25).

KM'de ‘‘müminler’’ kelimesi, EM'e ‘‘popull’’ (‘‘halk’’) kelimesiyle aktarılmıştır. ‘‘Mümin’’ kelimesi ‘‘inançlı’’, ‘‘inanan kişi’’ ya da ‘‘müslüman’’ anlamına gelmektedir, fakat EM'de çevirmen Turdiu bu kelime ‘‘halk’’ olarak çevirmiştir. ‘‘Halk’’ kelimesi, aynı ülkede yaşayan ve o ülkenin yurttaşı olan insan topluluğunu ifade eden daha genel bir kavram işaret eder fakat herkesin ‘‘inançlı’’ ya da ‘‘müslüman’’ olduğunu ifade etmez. Dolayısıyla, uyarlama yöntemi kullanılarak çeviride bir anlam daralması oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, çevirmenin erek dil okurları için anlaşılabilir, rahatlıkla okunabilir ve kabul edilebilir bir çeviri uygulamasına gittiği açıktır. Böylece ‘‘yerlileştirme’’ stratejisi bağlamında bir çeviri uygulamasını örneklendirdiği düşünülebilir.

Örn. 15

KM: ‘‘Evlendim, **aslan gibi** iki çocuğum var’’ (Pamuk, 2019: 45).
EM: ‘‘U martova dhe kam dy djem **si yje**’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007: 56).

Yukarıdaki örnekte KM'de kullanılan karşılaştırma ‘‘aslan gibi’’, EM'de **‘‘**si yje’’ (‘‘yıldız gibi’’) olarak karşılanmıştır. Türkiye'de çok kullanılan bir karşılaştırma olan **‘‘**aslan gibi’’ ifadesi,çok güçlü anlamına gelmektir. Çevirmen Turdiu ise, anlam

[165]Birkan, 2016: 93.

kaybı oluşturarak Arnavutluk'ta anneler tarafından evlatlar için kullandığı karşılaştırma olan ‘‘si yje’’ (‘‘yıldız gibi’’) ifadesini kullanmıştır. Karşılaştırma için kullandığı bu uyarlama yöntemi ile EM, KM'de bulunan anlamdan farklılaşmıştır. Dolayısıyla, erek okurlara KM'deki anlam tam olarak iletilmemiştir. Burada çevirmenin yerlileştirme çeviri stratejisi tercih etmiş olduğu savlanabilir.

Örn. 16

KM: ‘‘Bayrampaşa odaları'ndaölemkte olan fukara bir akrabası para istiyor’’ (Pamuk, 2019: 145).
EM: ‘‘Një nga kushërinjtë e sëmurë që po vdes **në spital**i kërkon para’’(Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007: 176).

KM'de yer alan ‘‘Bayrampaşa odalar’’ ifadesi, anlam bakımından ‘‘hastane odası’’ tamlamasını ifade etmekte ve örtük bir gönderme yapmaktadır. Böylece, okurlar kültürel bir gönderme ile karşılaşmaktadır. Diğer taraftan EM'de çevirmen Turdiu, söz konusu ifadeyi genelleştirerek ‘‘spital’’ (‘‘hastane’’) olarak çevirmiştir. Burada ifade edilen çevresel unsur, erek okurlara iletilememiştir. Dolayısıyla bu çeviride bir anlam kaybı ile karşılaşıldığı söylemek mümkündür. Örnekte görüldüğü üzere, KM'deki ‘‘Bayrampaşa odalar’’, EM'ye işlevsel çeviri yöntemiyle ‘‘hastane’’ olarak çevirilerek, Venuti'nin yerlileştirme çeviri stratejisinin kullanıldığı söylenebilir.

Örn. 17

KM: ‘‘**Şamdanın mumunu** mangaldan yakınca yüzünde hiç alışık olmadığım bir gurur görmek hiç hoşuma hitmedi.’’ (Pamuk, 2019: 173).
EM:‘‘Kur e ndezëm**(-) qiririn** te mangalli, në fytyrën e tij vërejta një shprehje krenarie të panjohur për mua e që nuk më pëlqeu aspak’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007: 209).

KM'de ‘‘Şamdanın mumu’’, EM'ye ‘‘şamdanın’’ kelimesi çıkararak sadece ‘‘mumu’’ (‘‘qiri’’) olarak çevirilmiştir. İlk bakışta, ‘‘şamdan’’ kelimesinin çevrilmemiş olması önemsiz gibi görünebilir, fakat tarihe biz göz atarsak, ‘‘şamdan'ın’’, Osmanlı

döneminde her Osmanlı ailesinin evinde bulunan bir aydınlatma aracı ve aynı zamanda sembolik bir unsur olduğu görülebilir. Bu nedenle, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bu kelimesinin çevrilmemesi, yazarın KM'de sunmak istediği Osmanlı kültürüne ait izlerin yok olmasına neden olmuş gibidir. Çevirmenin bu örnekte Newmark'ın çıkarma yöntemi yoluna gitmiş olduğu iddia edilebilir. Çıkarma yöntemine dayanarak Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin benimsenildiğini söylenebilir.

Örn. 18

KM: ‘‘Behzat'ın kendisini kör etttiği**sorguç iğnesi**kayboldu,…’’ (Pamuk, 2019: 360).
EM: ‘‘**Gjilpëra** që Behzati verboi veten ka humbur,…’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2007: 442).

Bir önceki örnekte olduğu gibi, bu örnekte de bir anlam kaybı gözlenmektedir. KM'de yer alan ‘‘sorguç iğnesi’’, EM'ye ‘‘sorguç’’ kelimesi çıkararak, sadece **‘‘**iğnesi’’ (‘‘gjilpëra’’) olarak çevirilmiştir. Ancak ‘‘sorguç’’ kelimesi, Osmanlı döneminde, padişah ve vezirlerin kavuk ve başlıklarının ön tarafına takılan, tüylerden ve mücevherlerden yapılmış ters püskül biçiminde bir süs anlamına gelmektedir. Burada da Osmanlı döneminden bir kültürel unsurun metne yerleştirildiği görülmektedir. ‘‘Sorguç iğnesi’’ ifadesi, ‘‘iğne’’ olarak çevrildiğinde özelliğini yitirmekte ve genel bir anlama sahip olmaktadır. Öyleyse KM'de bulunan kültürel bir unsur, EM'ye tam anlamıyla taşınamamıştır. Çevirmenin bu kelimeyi tam olarak çevirmeyerek, çıkarma yoluna gittiği görülmektedir. Böylece, yerlileştirme stratejisinin ön plana çıktığı iddia edilebilir.

Özet

Bu bölümde, Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* romanındaki kültürel unsurların Arnavutçaya nasıl çevrildiği ve hangi çeviri stratejileri benimsendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Yukarıdaki tablolarda gösterilen örneklere dayanarak, çevirmenin her iki çeviri stratejisini kullanmayı tercih ettiği ancak, yabancılaştırma stratejisine biraz daha ağırlık verdiği söylenebilir. Bu tez bağlamında çevirmen ile yapılan röportajda, kültürel

unsurların kullanımı neden bu kitapta daha çok yer aldığı sorulduğunda, çevirmen Turdiu şöyle bir açıklama yapmıştır:

‘‘*Benim Adım Kırmızıromanında olaylar 1590 yıllarında yer alıyor. Tarih ile bağlantı kurarsak, Balkanlar o dönemde Osmanlı İmparatorluğu altındaydı ve bunun etkisi birçok kültürel ve dil unsurlarında fark ediliyor. Günümüzün perspektifiyle, dildeki bu unsurlar, tarihin belirli bir bölümünü temsil ediyor. Dolayısıyla, kültürel öğeler, okurumuzun, o dönemi daha iyi anlayabilmek ve kitaptaki olaylarla daha da yakınlaştırmak amacıyla kullanılmıştır*’’ (Bkz. Ek.5).

Böylece çevirmenin, kültürel değerleri koruyarak erek okurlara, Türk kültürünü aktarmaya yönelik bir çeviri uygulaması tercih ettiği gözlenmektedir. Bu stratejinin kullanımı sırasında, çoğu örneklerde çevirmen tarafından dipnotlar da kullanılmıştır, Dolayısıyla yabancı unsurların erek okurlara açıklama yapılarak iletildiği söylenebilir. Öte yandan son altı tablodaki örneklerde yerlileştirme stratejinin kullanıldığı gösterilmiştir. EM'de bulunan birçok yabancı unsurun sergilenmesinin yanında çevirmen zaman zaman okurların okumasını kolaylaştıracak, anlaşılır ve kabul edilebilir çeviri örnekleri sunarak yerlileştirme stratejisini de kullanmaya başvurmuştur. Çevirmen tarafından iki çeviri stratejisinin kullanılmasının erek metinde bir denge oluşturduğu da ifade edilebilir. Sonuç olarak söz konusu romanın Arnavutça çevirisi bağlamında genelde yabancılaştırma stratejisi yoluyla kültürel öğelerin korunmasını ve EM'ye aktarılmasını sağlarken, bazı durumlarda da yerlileştirme stratejisini kullanarak okurların yorulmadan veya rahatlıkla okuyabileceği akıcı ve kabul edilebilir çeviri örnekleri sunulduğu gözlenmiştir. İnal ve Kaya'nın (2016) da belirttiği gibi,

“*Tıpkı hikâyede konu edilen nakkaşların, günlerinin büyük bölümünü padişahın nakaşhanesinde, belki de kör oluncaya kadar çalışmaya ayırarak ortaya koydukları eserler gibi, bu roman da ayrıntılı bir çalılmanın sonucunda kaleme alınmış. Bu kadar ustaca yazılmış; tarihsel, sanatsal, sosyolojik unsurlar bakımından*

zengin; içine daldıkça genişleyen, gizem dolu bir eserin yazarı ve çevirmeni de kuşkusuz takdire şayan bir işçilik meydana getirmiştir.[166]"

Söz konusu romanın Arnavutçaya çevirisi de çevirmenin yerlileştirme ve yabancılaştırma arasında mekik dokuduğu ve titiz bir yaklaşımla çeviri kararları almaya çalıştığı tam da böyle "takdire şayan bir işçilik" olarak nitelendirilebilir.

3.2.Kültürel Unsurlar Bağlamında Orhan Pamuk'un *Kar* Adlı Romanı ve Erek Metni

Çalışmanın gerçekleşmesini için seçilen ikinci kaynak metin *Kar*, Yapı Kredi Yayınları tarafından 2019 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır (Bkz. Ek.3). Arnavutçaya 2006 yılında çevrilen *Bora* adlı roman, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books tarafından Tiran'da yayınlanmıştır (Bkz. Ek.4). Kaynak metin (KM) kapağında, karla kaplı bir yerin kasvetli bir görüntüsü gösterilmektedir. Kapağın ortasında tek bir kişi yürürken onun solundan bir tren geçmektedir. Kişi ve kapağın gösterdiği kasvet ya da karamsarlık üzerine odaklanılarak, okurlara kitabın içeriği hakkında biraz daha net bir fikir verilmekte gibidir. Bu kapakla okurlar, romanın hikayesinin hüzünlü bir insan ve soğuk veya belki de acımasız bir şehir hakkında olduğunu düşleyebilir. Ayrıca romanın kapağının sağ tarafında, bir kar tanesi bulunmakta ve sanki yalnızlığa veya bir başınalığına göndermede bulunmaktadır. Kar tanesinin köşelerinde metinde de geçen bazı kelimeler yer almaktadır (Bkz. Ek.3). Böylece okurlara romanın içeriği hakkında daha metin başlamadan ipucu verilmektedir. Diğer yandan Arnavutçaya çevrilmiş romanın kapağının kaynak metin ile aynı kapak olmadığı görülmektedir. EM'de karla kaplı ve kasvetli bir yer sunulurken bu defa insan figüru sağ köşede yer almaktadır. Ancak kaynak metin kapağından farklı olarak insan figürü yerine, kar figürüne ve trene daha odaklanılmaktadır. Böylece okurlara kitapta yer alan hikâyenin gizemli bir mesajı iletilmeye çalışılmakta gibidir. Ayrıca EM kapağında ne kar tanesi ne de kelimeler bulunmamaktadır. *Benim Adım Kırmızı* romanında olduğu gibi, okurların gözünde daha büyük bir değer kazanması için bu romanın kapağınada da Skanderbeg Books yayınevi

[166]İnal, T. ve Kaya, M. "*Benim Adım Kırmızı*. Kuyum İşçilerinin Buluşması: Yazar-Çevirmen-Okur". İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (171-185). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016:183.

büyük harflerle “Nobel 2006” yazmıştır. KM ve EM'nin kapaklarının farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde durulduktan sonra, KM ile EM karşılaştırmalı incelemesine ilişkin örnekler Pamuk'un diğer romanın çeviri incelemesinde yapıldığı gibi tablolaştırılarak sunulmuştur:

Tablo 1. Özel İsimleri ve Yer İsimleri

Örn. 1

KM **YAZAR: ORHAN PAMUK** ***KAR* (2019)**	**EM** **PAMUK/ÇEV. DRITA ÇETAKU TURDIU** ***BORA* (2006)**
Özel İsimleri (KM)	**Özel İsimleri (EM)**
Kerim Alakuşoğlu (Ka) (s.10)	Kerim Allakushollu (Ka) (s.11)
Serdar (s.16)	Serdar (s.17)
Sunay Zaim (s.12)	Sunaj Zaim (s.14)
Cavit (s.27)	Xhavit (s.31)
Turgut (s.31)	Turgut (s.36)
Muzaffer (s.26)	Muzaffer (s.30)
Muhtar (s.13)	Muhtar (s.15)
İpek (s.13)	Ipek (s.15)
Kadife (s.34)	Kadife (s.40)
Hande (s.82)	Hande (s.97)
Funda Eser (s.188)	Funda Eser (s.225)
Fazıl (s.81)	Fazëll (s.96)
Necip (s.67)	Nexhip (s.79)
Saffet (s.191)	Safet (s.228)
Orhan (s.231)	Orhan (s.276)
Yer İsimleri (KM)	**Yer İsimleri (EM)**
Kars (s.9)	Kars (s.9)
Erzurum (s.9)	Erzurum (s.9)
Horasan (s.11)	Horasan (s.11)
Batman (s.13)	Batman (s.14)
Bayrampaşa (s.17)	Bajrampasha (s.19)
Beyoğlu (s.27)	Bejollu (s.32)
Sarıkamış (s.34)	Sarëkamësh (s.39)
Arnavutköy (s.59)	Arnavutkoj (s.70)
Nişantaşı(s.23)	Nishantashë (s.26)
Frankfurt (s.37)	Frankfurt (s.43)

Benim Adım Kırmızı romanı bağlamında daha önce bahsedildiği gibi, yukarıdaki örneklerde de kişi isimleri ile yer isimlerine yer verilmiştir. Bu örneklerde, kişi ve yer isimlerinin KM'de olduğu gibi, EM'ye aktarıldığı söylenebilir. Türkçe harflerden oluşan bazı kelimeler Arnavutça okunduğu gibi ifade edilmiş ancak isimler değiştirilmemiştir. Arnavutça'da bulunmayan bu isimler aracılığıyla, Arnavut okurunda yabancılık hissi uyandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Aynı şekilde tablodaki yer isimleri de Türkçede kullanıldığı şekilde aktarılmıştır. Böylece, erek okurlar için yabancı olan bu yer isimleri, Arnavut okurlara Türkiye coğrafyası hakkında bilgi vermiştir. Coğrafi bilgilerle çeviri aracılığıyla tanışma, bir anlamda iki kültürün birbirini tanımasına olanak sağlamış gibidir. Bu durumda, çevirmenin yabancılığı korumaya tercih ettiği iddia edilebilir. Başka bir deyişle, Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin tercih edildiği gözlenmektedir.

Tablo 2. Yerlileştirme Stratejisi

Örn. 2

KM: ‘‘Sabah daha şehir yeni uyanırken yağan kara aldırmadan Atatürk **Caddesi'nden** aşağıya,…’’ (Pamuk, 2019: 15)
EM: ‘‘Në mëngjes, ndërsa qyteti po zgjohej rishtazi, pa pyetur për borën që binte, ai përshkoi me nxitim tëposhtë **bulevardin** Atatürk,…’’ (Pamuk/Çev. Turdiu, 2006: 16)

KM'de bulunan ‘‘Cadde’’ kelimesi Arnavutça'da ‘‘rruga’’ olarak karşılanmaktadır. Fakat çevirmen, ‘‘Cadde’’ kelimesini ‘‘bulvar’’ (‘‘bulevardi’’) olarak çevirmiştir. Tablo’daki cümleyi dikkate alırsak, ‘‘Atatürk’’ kelimesi ‘‘rruga’’ kelimesinden önce gelmektedir. Türk kültürünü bilen ve aynı zamanda Atatürk’ün Türk halkı için önemini bilen çevirmen Turdiu, bu caddeyi *Kar* romanda bulunan diğer caddelerden ayırt etmek ve Atatürk'e değer vermek için ‘‘cadde’’ kelimesini ‘‘bulvar’’ olarak çevirmeye tercih etmiştir. Bu küçük anlamsal değişiklik ile KM'den EM'ye farklılaşma olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla, çevirmenin kullandığı çeviri yönteminin ‘‘yerlileştirmeye’’ yönelik olduğu söylenebilir.

Örn. 3

KM: ‘‘Yaşlı bir **çayhane** sahibi ile zorla nişanlandırılmak üzere bir kız mesela,…’’ (Pamuk, 2019: 18) .
EM: ‘‘Një vajzë që donin ta fejonin pa dëshirë e saj me një pronar **kafeneje**,…’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 21).

KM'de ‘‘çayhane’’ kelimesi Türk kültürünün bir parçası olan ve insanların bir araya gelmek için sıklıkla tercih ettiği ağırlıklı olarak çay içilen yerleri ifade etmektedir. Bu kültürel unsur Arnavutluk'taki çoğu insan tarafından bilinmemektedir. Çevirmen, ‘‘çayhane’’ kelimesinin yabancı bir unsur olduğunu ve Arnavutça'da eşdeğeri bulunmadığını bilerek, burada yabancı unsuru yok edip uyarlanma yöntemi kullanmaya yönelmiştir. EM'ye ‘‘kafene’’ (‘‘kafe’’) olarak çevirmeyi tercih etmiştir. KM'de yazar, Türk kültürüne özgür bir yer olan ‘‘çayhane’’ kelimesini erek okurlara tanıtmak istemiş olabilir. Bu bağlamda, çevirmenin erek dil okurları için rahatlıkla okunabilir ve anlaşılabilir bir çeviri uygulaması yoluna gittiği görülmektedir. Böylece, bu örnekte de yerlileştirme strateji ile karşılaşıtığımızı söylenmek mümkündür.

Örn. 4

KM: ‘‘**Dinciler** kapı kapı dolaşıyorlar, takımlar halinde evinize misafir geliyorlar,…’’ (Pamuk, 2019: 30).
EM: ‘‘**Fanatikët** po shëtisin portë më portë, vizitojnë shtëpitë grupe-grupe,…’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 35).

Kültürel unsurlar sınıflandırmasında ‘‘kişisel merak ve tutuklar’’ başlığı altında değerlendirebileceğimiz bu örnek dini bir gönderme bağlamında ele alınabilir. KM'de geçen ‘‘dinci’’ kelimesi EM'ye ‘‘fanatik’’ (‘‘fanatik’’) olarak çevrilmiştir. Ancak, ‘‘dinci’’ kelimesinin Arnavutça'da eşdeğeri ‘‘fetar / teolog'dur’’.Oysa KM'nin anlatımına dayanarak, ‘‘dinci’’ kelimesi herhangi bir konuya tutkuyla bağlanan ve zaman zaman fazlasıyla ileri gidebilen kimseleri ifade etmek için kullanılan ‘‘fanatik’’ kelimesiyle karşılanmaya çalışılmıştır. Arnavutça’da ‘‘fanatik’’ kelimesi ‘‘kesin bir

şekilde ayinleri uygulayan bir din fanatiği'' aynı zamanda ''başkalarının da aynı şeyi yapmasını bekleni'' anlamına gelir. KM'de ''dinci'' kelimesi tam bu anlamı ifade etmek için kullanılmıştır. Dolayısıyla çevirmen Turdiu'nun bu kelimeyi Arnavutça'da kullanıldığı gibi çevirerek, yerlileştirme stratejisinin kullanmayı tercih ettiği söylenebilir.

Örn. 5

KM:''Televizyondaki **türkücüyü** görüp otelin ve şehrin içine gömlüğünü sessizliğin derinliğini…'' (Pamuk, 2019: 160).
EM:''Kur pa **këngëtarin** në ekran dhe dalloi heshtjen në të cilën qe zhytur hoteli dhe i gjithë qyteti…'' (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 190).

Newmark'ın kültürel unsurlarında yer alan ve gelenekler, görenekler ve yaşam gibi konuları içeren sosyal yaşam ilişkin bir örnek yukarıda verilmiştir. KM'de bulunan ''türkücü''kelimesi, EM'ye ''këngëtar'' (''şarkıcı'') olarak çevrilmiştir. Fakat KM'de ''türkücü'' kelimesi şarkıcı anlamına gelse de ''türkücü'' kelimesi kültürel değerleri taşıyan özel bir şarkıcı türüdür (''Türkü söyleyen kimse''). Çevirmen bu sözcüğü genelleştirerek, EM'de ''şarkıcı'' olarak çevirmiştir. Bu çeviriyle erek okurlara Türk halkının değerlerinden biri olan türkü söyleme ve türküyü söyleyen kimse olarak "türkücü" kavramlarının yansıtılamamasına neden olmuştur. Böylece bu çeviride bir anlam kaybıyla karşı karşıya kalındığı söylenebilir. Örnekte görüldüğü üzere, kaynak dildeki kültürel unsuru erek dile uyarlandığına gore, yerlileştirme çeviri stratejisinin tercih edilmiş olduğu savlanabilir.

Örn. 6

KM: ''…imazmızı çekiyoruz tehdidiyle **Kürt** kültür ve edebiyatının dünya tarihi içerisindeki yerine ilişkin uzunca bir metni dikkatle ve kızararak okudular'' (Pamuk, 2019: 247).
EM: ''…me kujdes dhe zemëratë njëkohësisht lexuan një tekst të gjatë rreth vendit që zinte kultura dhe letërsia **turke** në historinë botërore'' (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 297).

Yukarıdaki örnekte KM'de bulunan ‘‘Kürt’’ kelimesi, EM'ye ‘‘Türk’’ kelimesiyle eşdeğerlik kurularak çevrilmiştir. Bu çeviriye göre ‘‘Kürt’’ ve ‘‘Türk’’ kelimeleri aynı anlamdaki sözcüklerdir fakat her ne kadar aynı toprakların insanlarını ifade etseler de belli ayrımlar söz konusudur. Türk milleti, Kürtler, Azriler, Türkmenler gibi pek çok üyelerden meydana gelen bir bütündür. Bu bağlamda, Kürtler Türk milletinin üyeleri ve bir parçasıdır fakat her ne kadar Türk milletinin bir dalı olsalar da kendilerine özgü dilleri, gelenek ve görenekleri bulunmaktadır. KM'de bu sözcüğün tercih edilmesi yazarın anlatısında kurmak istediği evrende bir renktir. Doğrudan Türk olarak çevrildiğinde, bu rengin kaybolduğu iddia edilebilir. Çevirmen, birçok erek okurun Kürtler hakkında bilgi sahibi olmayabileceğini ve onları tanımayabileceğini düşünmüş olabilir. Böylece ‘‘Kürt’’ kelimesi EM'ye ‘‘Türk’’ olarak çevrilmiş olabilir. Bu tür tercihler, zaman zaman çevirmenin ideolojisiyle de ilişkilendirilebilmektedir. Ancak, çevirmenin erek metni oluşturma sürecindeki çeviri stratejisi tercihlerinden ve genel olarak incelediğimiz örneklerden yola çıkarak, bunun ideolojik bir tercih olmaktan çok, erek metnin akıcı ve anlaşılabilir olması kaygısıyla yapılmış bir tercih olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, daha önceki örneklerde olduğu gibi, burada da Venuti’nin yerlileştirme stratejisinin kullanıldığı iddia edilebilir.

Tablo 3. Deyim Çevirisi

Örn. 7

KM: ‘‘**Evin içi balık istifi** kalabalıktı’’ (Pamuk, 2019: 92).
EM: ‘‘Brendia e shtëpisë gëlonte **si mizat në lis**’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 109).

Kültürel sınıflandırmasında ‘‘gelenek, görenekler ve sosyal etkinler’’ kapsamında yer alan “evin içi balık istifi” deyim öbeği EM'de “si mizat në lis” (“lis ağacında sinekler gibi”) ifadesiyle karşılanmıştır. Burada çevirmen Turdiu Türkçede olan deyimi, erek kültüre uygun bir deyim ile karşılayarak yakın anlamlı bir çeviri yapmıştır. KM'de bulunan deyimi EM'ye uyarlanarak çevirmiştir. Bu bağlamda, uyarlama yöntemini kullanılmış olması, erek dil ve kültür normlarını ön planda tutan Venuti’nin yerlileştirme stratejisinin benimsendiğine işaret etmektedir.

Tablo 3.Yabancılaştırma Stratejisi

Örn. 8

KM: ‘‘…ve dört cephesi aynı anda dört odayı ısıtabilen **peç** denen sobalar kurularak yapılmıştı’’ (Pamuk. 2019: 27).
EM: ‘‘…në katër qoshe të saj kishte të vendosura soba të quajtur **‘‘peç’’**që ngrohnin katër dhoma njëherësh’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 31).

Newmark'ın sınıflandırmasında yer alan kişisel yaşama ilişkin ev eşyaları bağlamında yukarıdaki örnek sunulmuştur. KM'de ‘‘peç’’ kelimesi tırnak içinde verilmeden ifade edilmiştir. Bu ifadenin Arnavutça'da eşdeğeri bulunmasına rağmen, çevrilmeden EM'ye tırnak içinde ‘‘peç’’ olarak aktarılmış olduğu görülmektedir. Böylece, çevirmenin kaynak kültüre özgü yabancı öğeleri daha göze çarpıcı bir şekilde aktarmayı tercih ettiği ve yabancılaştırıcı bir strateji kullandığı görülebilir.

Örn. 9

KM: ‘‘Ka onun seriatçı Hayrullah **Efendi'nin** cemaatine katıldığını, bir zamanlar sol için girdiği kavgalardaki hırsla,…’’ (Pamuk, 2019: 58).
EM: ‘‘Ka i rrëfeu se tani ai ishte anëtar i grupit fundamentalist të Hajrullah **Efendisë,** madje me të njëjtin përkushtim si dikur kur ishte i majtë,…’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006:69).

KM'de ortaya çıkan ‘‘Efendi’’ kelimesini, EM'de ‘‘Efendi’’ olarak aktarılmıştır. ‘‘Efendi’’ kelimesi Arnavutça'da ‘‘zotëri’’ anlamına gelmektedir, fakat yüzyıllar önce Arnavutluk'un Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olduğu dikkate alındığında, Arnavut nüfusunun büyük bir kısmı tarafından pek çok Türkçe kelimenin biliniyor ve kullanılmaya devam ediyor olması şaşırtıcı değildir. ‘‘Efendi’’ kelimesi de yıllar içerisinde adeta iki kültürün ortak kelimelerden biri haline gelmiştir. Aslında bu kelime Arnavutça sözcüklerde bulunmuyor çünkü Türkçe bir kelimedir ancak Arnavut okurları için tanıdık bir kelime olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çevirmen Turdiu’nun,

‘‘Efendi’’ kelimesini KM'de olduğu gibi EM'ye aktararak, erek okurlara bir kez daha Türk kültürünü hissettirmeye ve belki de anımsatmaya çalıştığı söylenebilir. Aynı zamanda Turdiu, yabancı bir unsur korumuş ve yabancılığı kültürüne yansıtmıştır, denilebilir.

Örn. 10

KM: ‘‘En azından bin yıllık bu hikâye Firdevsi'nin ***Şehname’***sindedir’’ (Pamuk, 2019: 77).
EM: ‘‘Kjo histori është pothuajse njëmijë vjeçare, është në **Shehnamenë** e Firdusit’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 91).

Yukarıdaki örnekte, KM'de bulunan ‘‘*Şehname*’’ kelimesi italik olarak yazılmıştır. EM’de ise, çevirmen Turdiu kelimeyi olduğu gibi aktarıp fakat italik yazmadan ‘‘Shehname’’ olarak çevirmiştir. KM'de italik yazıyla yazılarak, kitap ismi olduğu gösterilmektedir. Fakat EM'ye italik olarak yazmadan ve hiçbir açıklama yapmadan aktarılarak, erek okurları için pek çok anlaşılır olmayan bir kelime metinde yer almıştır. Burda çevirmenin aktarım yolunu seçerek, yabancılaştırma stratejisini kullandığı ifade edilebilir.

Örn. 11

KM: ‘‘…bir Masaya oturup çok acelesi olan birinin kararlılığıyla bir duble rakıyla beyaz peynir ve **leblebi** istedi’’ (Pamuk, 2019: 91).
EM: ‘‘…u ul në një tryezë dhe me vendosmërinë e atij që nxiton, kërkoi një dopio raki, pak djathë të bardhë dhe **leblebi**’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 108).

Newmark'ın kültürel unsurların sınıflandırmasında yiyecekler, kılık kıyafet ve ev eşyalarını gibi kapsayan ‘‘kişisel yaşam’’ kategorisine ilişkin bir örnek yukarıdaki tabloda yer almaktadır. KM'de bulunan ‘‘leblebi’’ kelimesi, Arnavutça'da ‘‘qiqra’’ (‘‘leblebi’’) anlamında gelmektedir. Fakat, çevirmen Turdiu, ‘‘leblebi’’ kelimesi, EM'ye ‘‘leblebi’’ olarak aktarmıştır. ‘‘Leblebi’’ kelimesinin Arnavutça'da eşdeğerliği olmasına

rağmen, çevirmen kelimeyi olduğu gibi aktarmayı tercih etmiştir. Böylece okurlara yabancı unsurla tanışma imkânı sağlamıştır. Türkçe bir kelime kullanımıyla erek okurlara Türk kültürünü yansıtmıştır. Aktarma yoluna gidilerek yabancılaştırıcı bir çeviri stratejisi benimsendiğini söylemek mümkündür.

Örn. 12

KM: ‘‘(Bu yolculukları **(-)** Gazzali'den ve İbni Arabi'den ilhamla bütün ayrıntılarıyla yazacağım, dedi Necip.)’’ (Pamuk, 2019: 101).
EM: ‘‘(Të gjitha hollësitë rreth këtyre udhëtimeve do t’i shkruaj i frymëzuar nga **Fütühat-ı Mekkesiye*** e Gazzalit dhe İbni Arabi), -tha Nexhipi.)’’ (Pamuk/ Çev. Turdiu, 2006: 119). ***Fütühat-ı Mekkesiye** – Fitoret e Mekës (çevirmenin dipnotu).

KM'de ‘‘Gazzali'den ve İbni Arabi'den’’ olarak yazılan ifadesi, EM'ye ‘‘nga Fütühat-ı Mekkesiye***** e Gazzalit dhe İbn Arabi’’ (‘‘Gazalli'nin ve İbni Arabi'nin Fütühat-ı Mekkesiye’’) olarak çevrilmiştir. KM'de Gazzali'nin ve İbni Arabi'nin kitabı olduğunu açıklanmıyor, fakat çevirmen erek okurlar için anlamsız olduğunu düşünerek kelimeyi araştırarak, EM'ye metin içinde ‘‘Fütühat-ı Mekkesiye’’ ifadesini eklemiştir. Ek bilgi ekleyip, bir dipnot ile açıklanmıştır. Kelimenin dipnot açıklaması ile yabancılaştırma stratejisinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu çeviri aracılığıyla Arnavut okurlara Türk kültürü hakkında ek bilgi sunulduğu savlanabilir.

Özet

Metinsel incelemelerin ikinci bölümünde üzerinde durulan *Kar* adlı roman ile Arnavutça çevirisinin kültürel unsurlar ve çeviri stratejileri bağlamında karşılaştırmalı incelemesi sonucunda, *Benim Adım Kırmızı* adlı roman kıyasla bu romanda, daha az kültürel unsur tespit edilmiştir. Kuşkusuz ki, her romanın anlatı evreni ve yazarın anlatısını kurarken yararlandığı unsurlar birbirinden farklıdır. Çevirmen Turdiu *Kar* adlı romanı için röportajda bu şekilde belirtmiştir: ‘‘*Kar romanı ise Türkiye’nin modern yıllarında yer alan olayları yansıtıyor. Kişisel bir perspektiften yola çıkarak, Türkçe*

kelimelerinin kullanımı, okullarımızın anlayışına bir katkıda bulunmayacağını kanaatindeyim'' (Bkz. Ek.5). Bu bağlamda, yukarıdaki tablolarda görüleceği üzere, *Kar* adlı romanın çeviri incelemesinde tespit edilen unsurlardan sadece on iki örnek tespit edilmiştir. Bu on iki örneğin altısında yabancılaştırma ve diğerlerinde de yerlileştirme stratejisi kullanıldığı gösterilmektedir. Böylece, bu romanda çevirmenin karşılaştığı unsurlara göre bir çeviri stratejisi izlemeyi tercih ettiği ve tercihlerinde dengeli olmaya özen gösterdiğini söylemek mümkündür. Çoğunlukla KM'yi ön planda tutan ve ona daha yakın çeviri yapmasına ve farklılıkları göz önüne sermeye çaba göstermesine rağmen, bazen Arnavut kültürüne tanıdık kelimeler kullanarak erek okurları ön planda tutan seçimlerde de bulunduğu görülebilmektedir. İncelediğimiz örneklerde zaman zaman erek okurlara yeni kültürel unsurlar hakkında ek bilgiler verilmekte ve bazen de tamamen bu unsurları yok edip Arnavut kültürüne göre yerlileştirme yoluna gitmektir. Özetle, söz konusu roman ve Arnavutça çevirisi bağlamında çevirmenin yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejileri konusunda titiz davrandığı hem erek hem de kaynak kültür ve okurları göz önünde bulundurarak bir denge yaratmaya çalıştığı gözlenmektedir. Göknar'ın (2016) da belirttiği gibi,

"*… her Orhan Pamuk romanının sonunda "çevirmenin ta kendisi" olarak yazarın kendisiyle yüz yüze geliriz, ki bu da öyküsel aktarımın hem ortak ve sürekli hem de hayati ve tamamlanmaktan çok uzak olduğunu yeniden doğrular gibidir*.[167]"

[167]Göknar, 2016:202.

SONUÇ

Edebi metinlerin çevirisi çeviribilimin önemli bir parçası olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu alandaki birçok araştırmacı, çevirmenlerin bir dilden diğer bir dile çeviri yaparken başvurdukları çeviri yöntemleri ve stratejileri hakkında çok sayıda araştırma yapmıştır. Bu tezde de çeviribilimde yer alan bu yöntemlere ve stratejilere dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu tez çalışması için, Arnavut çevirmen Turdiu ile bir röportaj gerçekleştirilmiş ve çalışma kapsamındaseçilen iki romanla ve bunların çeviri süreciyle ilgili çevirmenin görüşlerine de çalışmada yer verilmiştir. Çalışmanın amacı Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* ve *Kar* adlı romanlarında bulunan kültürel unsurların Arnavutçaya çevirisini irdelemek ve kullanılan çeviri stratejilerini tespit etmeye çalışmaktır.

Tez üç ana bölümden oluşturmaktadır. Birinci bölüm ‘‘Çeviride Kültür’’ başlığı altında kuramsal tartışmalara odaklanmakta ve çeviride kültürün önemine dikkat çekmektedir. İkinci bölüm bir Türk yazar olan Orhan Pamuk'u ve onun eserlerini ele almaktadır. Bu bölümde ayrıca çalışma kapsamında inceleme amaçlı seçilen eserlere yer verilmektedir. Son bölüm olan son bölümde ise ‘‘*Benim Adım Kırmızı* (2019) ve *Kar* (2006)” adlı romanlardaki tespit edilen kültürel unsurların Arnavutçaya çevirileri karşılaştırmaları olarak ele alınarak metinsel incelemelerde bulunulmaktadır.

Tezin birinci bölümünde, kültürel unsurlar ve çeviri stratejilerini detaylı irdelemek amacıyla çeviribilim araştırmacıları Newmark'ın (1988) ve Venuti'nin (1995) düşünceleri tartışmaya açılmıştır. Newmark'ın çeviride kültürel unsurlara vurgu yapan düşüncelerinin yanı sıra çalışmanın üzerinde durduğu konular hakkında daha fazla bilgi sunabilmek adına araştırmacı E. Davies'ın da çalışmasına yer verilmiştir. Newmark'ın yapmış olduğu kültürel unsurların sınıflandırması her ne kadar erek odaklı bir bakış açısına sahip olmasa da KM'de bulunan kültürel unsurları kategoriye göre bölümlere ayırarak inceleme ve daha sonra erek metinle karşılaştırma konusunda araştırmaya sağlam bir zemin sunmuştur. Bu bölümde çeviribilimci Venuti'nin çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği kavramları ve çeviri stratejileri üzerinde de durulmuştur. Venuti'den hareketle yukarıda bahsedilen kültürel unsurların sınıflandırılmasına dayanarak çevirmenin EM'de izlediği çeviri stratejisi keşfetmek amaçlanmıştır.

İkinci bölüm, Türk yazar Orhan Pamuk'u tanıtmak için, hayatı ve eserleriyle ilgili bilgi vermektedir. Çocukluk yılları, eğitimi, kariyeri, Türk ve dünya edebiyatında bulunduğu konum hakkında ayrıntılı bilgi sunulmaktadır. Bu bilgiler açıklandıktan sonra Pamuk'un Arnavutluk'ta sahip olduğu önem ve Arnavutçaya çevrilmiş eserleri üzerinde durulmaktadır. Son kısmında, bu çalışma için seçilen iki roman hakkında açıklamalar yapılmakta; eserlerdeki zaman, karakterler, karakterlerin özellikleri tanımları, gerçekleşen olaylar vb., romanla ilgili ayrıntılar sunulmaktadır. KM'lerin ayrıntılı olarak ele alınması, eserlerde yer alan kültürel unsurları da ortaya koymaktadır. Böylece söz konusu unsurların EM'lerdeki unsurlarla karşılaştırılması için bir zemin oluşturulmaktadır.

Üçüncü bölümde iki romanın *Benim Adım Kırmızı* (2009) ve *Kar* (2006) Türkçede ve Arnavutça'da kültürel unsurlar bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesinden elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Bu tablolara dayanarak, her iki romanda bulunan kültürel unsurları çevirmen Drita Çetaku Turdiu'nun Venuti'nin hangi stratejisini ağırlıklı olarak kullanarak çevirmiş olduğuna ilişkin tespitler ve yorumlar üzerinde durulmaktadır. Kültürel unsurlar açısından mercek altına alınan iki roman arasında karşılaştırma yapacak olursak, *Benim Adım Kırmızı* adlı roman *Kar* romanından daha fazla unsurlar barındırdığı söylenebilir. Bu farklılaşma, iki metnin anlatı evreninin farklı dönemlerde kurulmuş olmasından. *Benim Adım Kırmızı* adlı roman Osmanlı İmparatorluğu'nda çok eski bir zamana dayanan ve karmaşık anlatımı ve incelikli üslubuyla zor bir roman olarak değerlendirildiği ve metin için de birçok yabancı unsur bulunduğu için, Arnavut çevirmen zaman zaman yerlileştirme stratejisine başvurarak okurların okumasını kolaylaştırmayı tercih ediyor gibidir. Öte yandan aynı zamanda çoğunlukla yabancı unsurları aktararak onları özgün metne yakın tutmaya çalışmıştır. Ayrıca, bu çalışma çerçevesinde yapılan röportajda çevirmenin de belirttiği gibi, yazar Orhan Pamuk'tan çevirdiği ilk kitap nispeten yakın geçmişe değinen *Benim Adım Kırmızı* adlı romanıydı. Romanın sunduğu zaman dilimi ve kültürel unsurların geçmiş zamana uzanması nedeniyle, çevirmen, aktarması gereken bazı Türkçe ifadelerin Arnavut okurlar tarafından anlaşılamayacağını düşünerek Arnavut kültürüne daha yakınlaşan çeviri uygulamaları gerçekleştirmiştir. Bu şekilde çeviri stratejilerini dengelemeye çalıştığı, sadece yerelleştirme ya da sadece yabancılaştırma yoluna

gitmediği gözlenmiştir. Öte yandan son yıllarda yaşanan olayları gösteren çağdaş bir roman olarak *Kar* adlı romanın metinsel incelemesi de benzer şekilde her iki çeviri stratejisinin çeviride kullanıldığına işaret etmektedir. Diğer romanın aksine, burada dönem değişikliği olmamasına rağmen, çevirmen her iki stratejiyi de kullanmayı tercih etmiştir. Yabancılaştırma stratejisiyle bazı deyimler, ifadeler ya Arnavutça'da bulunmayan yer ya da kişisel isimleri aktarılarak, erek okurlara yabancılık hissi verilir. Bazı durumlarda ise çevirmen Turdiu, Arnavutça'da eşdeğeri olmayan yer veya eşya isimlerini, yerlileştirme stratejisini kullanarak Arnavut okurlar için tanıdık hale getirmiştir.

Sonuç çalışma kapsamında aldığımız Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı (Unë Jam eKuqja)* ve *Kar (Bora)* adlı romanlarını, Newmark'ın kültürel unsurların sınıflandırmasına ve Venuti'nin çeviri stratejilerine dayanarak, karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Çalışmanın bulguları, çevirmen Turdiu'nun yabancılaştırma ve yerlileştirme stratejileri konusunda titiz davrandığını ve çeviri kararlarını alırken sadece bir stratejiye yönelmediğini ve metnin anlatı evrenine göre her iki çeviri stratejisinden de yararlandığını ortaya koymaktadır. Bir edebi çeviride, çevirmenin kaynak ve erek kültürü tanıması ve bu noktada erek okurları göz önünde bulundurarak bir çeviri yaparken, kültürel unsurları da kaybetmemesi son derece önemlidir. Bu çalışmada çevirmen Turdiu'nun, KM'nin taşıdığı kültürel unsurların kaybına izin vermeyecek şekilde yer yer yabancılaştırıcı bir çeviri stratejisinden hareket ederek ve aynı zaman da erek okurları yormadan bazı unsurları zaman zaman yerlileştirerek iki kültür arasında çeviride bir denge kurmaya çalıştığı ifade edilebilir. Böylelike bir Türk yazarın Arnavutça'da tanınırlığına katkı sağlamıştır. Bu çalışma ayrıca, usta bir yazar olan Pamuk'un çok katmanlı ve zengin anlatı evreni barındıran eserlerini çevirmenin güçlüğünü vurgulamasının yanı sıra, çevirmenin Arnavut ve Türk kültürleri arasında bir iletişim uzmanı olarak üstlendiği rolün önemini de gözler önüne sermiştir.

KAYNAKÇA

Ahmed, M. E., & Shabana, G. J, ‘‘The Visibility of the Translator: A Case Study of the Palestinian Translator’’, S.1:3, *Arab World English Journal,* Islamic University of Gaza, English Department, Palestine2017: 196-222.

Ajtony, Z. ‘‘Taming the Stranger: Domestication vs Foreignization inLiterary Translation’’, S.9: C.2, Acta Universitatis Sapientiae, Philologica, Hungaria, 2017: 93–105.

Akef, K. &Vakili, T. ‘‘A Comparative Analysis of Culture Specific Items in two English Translations of Savushun’’, *Journal of English Language Studies,*S.1, 2010: 157-168.

Arslangörür, Ö. ‘‘Orhan Pamuk'un Romanlarında Sosyal Meseleler’’, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, Türk Dili ve Edebiyat Anabilim Dalı, Kırşehir 2019.

Barvainytė, G. ‘‘Translations Strategies for Culture-Specific Items in the *World According to Gap* by John Irving’’, Bachelor Thesis, Šiauliai University, Facutly of Humanities, Department of English Philology,Šiauliai 2013.

Berk, Ö. *Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*. Multilingual Yayınları, İstanbul 2005.

Birkan Baydan, E. *Edebiyat Çevirisinde Sahneler ve Aktörler,* Diye Yayınları, İstanbul 2016.

Burke, P. “Erken Modern Avrupa’da Çeviri Kültürleri.” İçinde *Erken Modern Avrupa’da Kültürel Çeviri* (s. 3-40). Çev. Aydar, F. B. İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.

Chriss, R. *Translation as a Proffession.* Lulu.com Publisher, Morrisville, United States2006.

Demir, F. ‘‘Orhan Parmuk'un Romanları Üzerine Bir Araştırma’’, Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2011.

Frashëri, K. Historia e Qytetërimit Shqiptar (Nga kohët e lashta deri në fund të Luftës së Dytë Botërore), Shtypshkronja ‘‘Grand Prind’’, Tirane 2008.

Göknar, E. “Çevirinin Yazarı, Yazarın Çevirmeni Olmak”. İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (s. 185-203). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.

Göktürk, A. *Çeviri: Dillerin Dili.* 7.Baskı,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

Hashemipour, S. *Life into Literature Orhan Pamuk in his Works*, 1. Baskı, Gece Kitaplığı Yayınları, Cankaya, 2017.

Holmes, J. S. “The Name and Nature of Translation Studies”. *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. (s. 66-80). Amsterdam: Rodopi, 1988.

İnal, T. ve Kaya, M. “Benim Adım Kırmızı. Kuyum İşçilerinin Buluşması: Yazar-Çevirmen-Okur”. İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (s.171-185). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.

James L. Gelvin, *The Modern Middle East: A History*. New York: Oxford University Press, 2005.

Latifi, L. *Mbi huazimet turke në gjuhën shqipe krahasuar me gjuhët e tjera të ballkanit*, Botimi I, Botimet Dudaj, Tiranë 2006.

Machali, R. ‘‘Cases of Domestication and Foreignization in the Translation of Indonesian Poetry into English: A Preliminary Inquiry’’, *Journal of Language and Culture*, Vol. 3(4), Islamic University of Malang (UNISMA), English Department, Indonesia 2012: 75.

Makandar, A. M. ‘‘Orhan Pamuk's Snow: A Symbol of Feminist Struggle’’, *Epitome: International Journal of Multidisciplinary Research*, C. 3, 2017: 5.

Mızark, G. B. ‘‘A Comparative Study of the Two English Transations of Orhan Pamuk's Kara Kitap from Bermans Stylistic Perspective’’, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

Munday, J. *Introducing Translation Studies Theories and Applications*, 3. Edition, Routledge, London 2001.

Newmark, P. *ATextbook of Translation,* Pergamon Press, Oxford 1988.

Öztemel, F. & Kurt, M. ‘‘Transmission of Cultural Specific Items into English Translation of *Dear Shameless Death* by LatifeTekin, *International Journal of Languages Education and Teaching*, C.5 (1), 2017: 306.

Öztürk, S.‘‘Suited for Translation: Orhan Pamuk’s Novels in a Globalized World’’, YüksekLisansTezi, İstanbul ŞehirÜniversitesi, SosyalBilimlerEnstitüsü, İstanbul 2019.

Pamuk, O. *Aklımda Bir Tuhaflık*, I. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.

Pamuk, O. *Benim Adım Kırmızı*, I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

Pamuk,O. *Benim Adım Kırmızı,* 15.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.

Pamuk, O. *Benim Adım Kırmızı,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.

Pamuk, O. *Masumiyet Müzesi,* I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

Pamuk, O. *Kar*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Pamuk, O. *Kar,* 12. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2002.

Pamuk, O. *Kara Kitap*, I. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 1990.

Pamuk, O. *Kırmızı Saçlı Kadın*, I. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.

Pamuk, O. *Cevdet Bey veOğulları*, I. Baskı, Karacan Yayınları, İstanbul 1982.

Pamuk, O. SessizEv, I. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 1983.

Pamuk, O. *Yeni Hayat,* I. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

Pamuk, O. *Xhevdet Beu dhe të Bijtë,* Çev. Hoxha, R. Botimi I, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2018.

Pamuk, O. *Jeta e Re,* Çev. Hoxha, R. Botimi I, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2009.

Pamuk, O. *Bora,* Çev. Turdiu, Ç. D. Botimi I, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2007.

Pamuk. O. *Muzeu I Pafajesise,* Çev. Turdiu, Ç. D. Botimi I, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2011.

Pamuk, O. *Unë Jam e Kuqja,* Çev. Turdiu, Ç. D. Botimi I, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2006.

Pamuk, O. *Flokekuqja*, Çev. Kadiu, S. Botimi I, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2016.

Pamuk, O. Sh*tëpia e Heshtjes,* Çev. Voci, H. Botimi I, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2008.

Parpala, E. &Afana, R. "Orhan Pamuk ve Doğu-Batı İkiliği". İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (s. 288-303). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016:288.

Taş, S. ''Kültürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri'', *Humanitas*, 5(10), 2017:1-14.

Taş, S. "Gazete Köşe Yazılarının Tanıklığında "Çevirici". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.22, 2018: 359-376.

Taş, S. "Çeviribilimde İkili Karşıtlıkları Yeniden Değerlendirmek: Çevirmenin "Görünürlüğü"/"Görünmezliği" ve "Yerlileştirme"/"Yabancılaştırma", *Tarih Okulu Dergisi*, 2019: 94-121.

Venuti, L. *Translator's Invisibility: A History of Translation*.Routledge, London and New York 1995.

Updike, J. “Minyatürdeki Cinayet: Türkiye’nin Ruhunu Keşfe Çıkan Bir 16. Yüzyıl Polisiyesi”. İçinde *Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar*. (Haz. Erkan Irmak). (s.17-25). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016:17.

Yang, W. ‘‘Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation’’.S. 1:1, *Journal of Language Teaching and Research,* School of Foreign Languages, Qingdao University of Science and Technology, Qingdao, China 2010.

Yıldırım, C. ‘‘Amin Maalouf’un Afrikanlı Leo ve Semerkant Romanlarında Kültürel Unsurların Çevirisi Üzerine Bir İnceleme’’; *Uluslararası Sosyal Araştırmalar,* 8.Cilt, 2015: 222-231.

Yılmaz, M. ‘‘A Translational Journey: Orhan Pamuk in English’’, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, İstanbul 2004.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://translation-blog.trustedtranslations.com/contemporary-theories-on-translation-octavio-paz-2009-06-04.html (ErişimTarihi: 16.10.2019).

https://www.voanews.com/archive/turkish-writer-orhan-pamuk-wins-nobel-prize-literature (ErişimTarihi: 11.12.2019)

https://www.famousauthors.org/orhan-pamuk (ErişimTarihi 13.12.2019).

https://waterlinesproject.com/2017/03/13/orhan-pamuk-a-brief-biography/ (ErişimTarihi: 15.12.2020).

https://www.milliyet.com.tr/bildungsroman-nedir--molatik-16783/ (ErişimTarihi: 16.12.2019).

https://www.seslisozluk.net/bittersweet-nedir-ne-demek/ (ErişimTarihi: 17.12.2019).

https://www.antoloji.com/nedir/oedipus/ (ErişimTarih: 19.12.2019).

http://www.toena.com.al/toena/revista_universi_shqiptar/libri_artistik_i_perkthyer/Nje_rrefim_i_diteve_tona.html (ErişimTarihi: 20.12.2019).

http://www.skanderbegbooks.com/Njoftim%20viziten%20e%20Orhan%20Pamuk.pdf (ErişimTarihi: 06.01.2020).

http://www.diplomacia.dk/kulture/kulture.htm (ErişimTarihi: 23.01.2020).

https://www.botasot.info/kultura/61628/iTIr8Dt/ (ErişimTarihi: 23.01.2020).

https://www.youtube.com/watch?v=MetdezKKrHE (ErişimTarihi: 25.01.2020).

https://www.botasot.info/historia-lajme/966752/gjergj-kastrioti-skenderbeu/(ErişimTarihi: 29.01.2020).

https://bookloversalbania.wordpress.com/category/booklovers_albania/ (ErişimTarihi: 30.01.2020).

https://www.botasot.info/kultura/912777/une-jam-e-kuqja-parajsa-e-aluduar-dhe-miniatura-e-ferrit-tokesor/ (ErişimTarihi: 05.02.2020).

https://brooklynrail.org/2008/02/express/orhan-pamuk-wih-carol-becker (ErişimTarihi: 07.02.2020).

http://www.pasqyre.al/te-gjitha/bora-e-orhan-pamuk-nje-lexim-per-turqine-e-dy-fjale-per-shqiperine/ (ErişimTarihi 09.02.2020).

https://www.shqiperia.com/Orhan-Pamuk-rivjen-me-perqasje-shqiptare.2519/ (ErişimTarihi: 09.02.2020).

http://www.skanderbegbooks.com/Pamuk.htm (ErişimTarihi: 11.02.2020).

http://www.gazetaexpress.com/arte-orhan-pamuk-me-liber-te-ri-pas-gjashte-viteve-71772/ (ErişimTarihi: 12.02.2020).

EKLER

Ek. 1

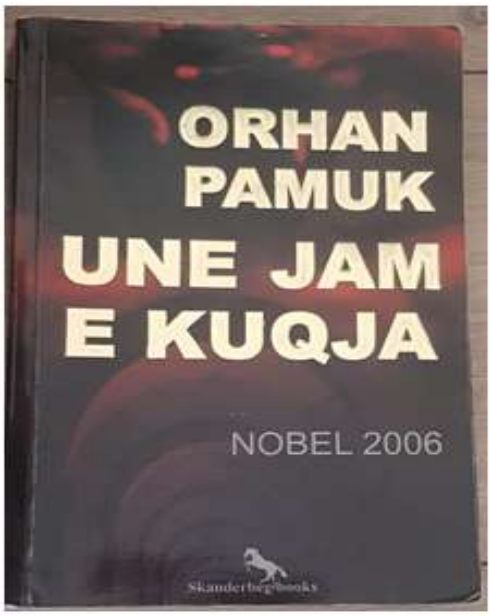
KM: Pamuk, O. *Benim Adım Kırmızı*, 15. Baskı,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.

Ek. 2

EM: Pamuk/ Çev. Turdiu, Ç. D. *Unë Jam e Kuqja*, Botimi II, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2006.

Ek.3

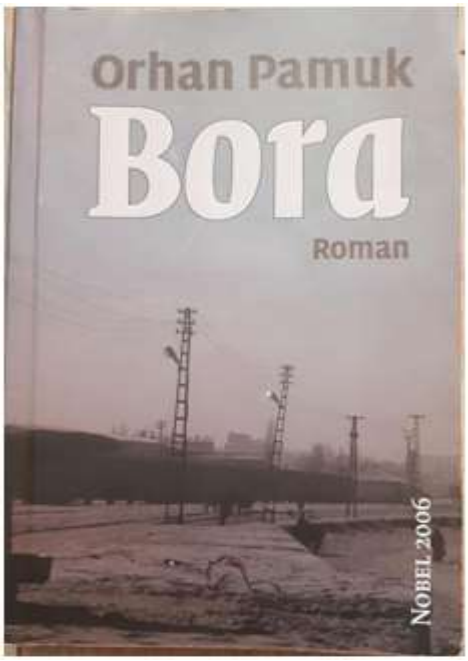
KM: Pamuk, O. *Kar,* 12. Baskı,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.

Ek.4

EM: Pamuk/ Çev. Turdiu, Ç. D.*Bora,* Botimi II, Shtëpia Botuese Skanderbeg Books, Tiranë 2007.

Ek.5

Çevirmen Drita Çetaku Turdiu ile Röportaj

1. Çevirmenlik mesleğine nasıl başladığınız?

Aslında çevirmenlik, benim için bir meslek sayılmaz. Çevirmenlik, edebiyat sevgisini diğer okurlarıyla paylaşmak için başvurduğum bir tekniktir benim için. Öyle görüyorum. Edebiyat tutkunluğum var. Bir eser çok begendiğim zaman, onu diğerleriyle paylaşmak, tartişmak, değerlendirmek arzusu kaplar.

2. Şu ana kadar hangi yazarları çevirdiniz?

Sadece Orhan Pamuk. Aklımda bir sürü proje ve yazarlar olmasına rağmen, ülke dişinda yaşadım ve başka uğraşlarım olduğu için zaman ayırma kolay olmadı.

3. Hangi dillerde çeviri yapıyorsunuz?

Söylediğim gibi, çeviri benim ana mesleğim değildir. Gereğince, İngilizce ve İtalyanca da çeviri yaparım, fakat edebiyat alanında sadece Türkçe'den çeviri yaptım. Neden? İlk çeviriyi yaptığımda, Türkçe'den Arnavutca'ya çevrilmiş kitaplar yoktu. O zamana kadar Arnavut okurlarının tanıdığı üç Türk yazarı vardı, Nazim Hikmet, Aziz Nesin ve Yaşar Kemal. Üçü de Fransızca'dan çevrilmiş. Arnavut okurlarının direk Türkçe'den çevrilmiş kitapları tatmalarını istedim. Okuma sırasında kendim yaşadığım duyguları onlara da hissettirmek istedim.

4. Orhan Pamuk eserleriniArnavutçaya çevirmeye nasıl karar verdiniz?

Orhan Pamukla ilk tanışmam, *Benim Adım Kırmızı* kitabı üzerine olmuştu. *Benim Adım Kırmızı* adlı romanı 1998'de Istanbul'dan gelen bir arkadaşım hediye etmişti. Romanı okumayı başladığımda biraz güçlük çektim. İçinde tek bildiğim ve anladığım şey Türk diliydi. Bambaşka bir kültür, bambaşka bir felsefeyle karşılaşıyordum. 2001-2002 yılında, Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümünde Yüksek Lisans derslerini takip ederken, değerli hocamız Metin And, Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* romanından yola çıkarak, minyatürlerle ilgili bir inceleme makalesi yazmamızı istedi. Çıkış bu çıkış...Sanırım hocamızın ilhamlia çıklamaları, Pamuk'un

kitabını bambaşka bir perspektiften beni yeniden okumaya yönlendirdi ve bu ikinci okumada romana tutkuyla bağlandım.

5. Orhan Pamuk'un hangi eserlerini çevirdiniz?

Orhan Pamuk'un dört eserini çevirdim: *Benim Adım Kırmızı, Beyaz Kale, Kar* ve *Masumiyet Müzesi*. Dördü de çok özel benim için. *Benim Adım Kırmızı*, tarihin çok eski kültür ve töredi yarlarına gezdirirken, *Beyaz Kale* bu tarihin doğu batı ikileminin mecazi tablo şunu sunuyor. *Kar* ve *Masumiyet Müzesi* romanlarında ise, ülkede geç tarihin kültürel, ideolojik ve politikolayları, kendi ülkemizde yaşadığımız benzer olaylarını anımsandırıyor. Bütün bu tarihi, kültürel ve ideolojik yorumları bir yana bırakırsak da, dördün de bulduğum ortak bir nokta var: Tutkunluk. Pamuk'un bir romanından diğerine renk ve kıyafet değiştirerek taşıdığı bir değişmez öğe var: Tutkunluk. Benim de onun eserlerine tutkun eden bu öğedir.

6. Çeviri sürecinde karşılaştığınız zorluklar nedir?

Çeviri süresince zevk aldığım kadar, zorluklar da çektim. Tamamen vazgeçmek istediğim anlar da oldu. Bilinen bir gerçek var. Pamuk'un romanları çok sayfalı. İlk baharda, işten gelince, saatlerce bilgisayarın önünde zaman geçirmek kolay olmadı. Ayrıca, Pamuk'un kitaplarında bazen bir paragrafın bir cümleden oluşması, çevirmenin işini güçlendiriyor. Çeviri sırasında, göz önünde bulundurmam gereken bir husus daha vardı: şahsen ilk okuyuşumda anlamayı güç çektiğim terim ve kavramları, Arnavut okurlarının anlayabileceği bir şekilde sunmak idi.

7. Nasıl bir çeviri yöntemi izlediniz?

Daha once verdiğim bir röportajda, bu soruyu şöyle cevaplamıştım: Yazar bir serin ebeveyndir. Çevirmen bu eseri evlatlığa alan ikinci ebeveyndir. Pamuk'un romanlarını çevirirken, onları aynen evlatlık etmiş gibi hissettim, öyle yaklaştım ve orijinalliğini koruma süretiyle, ruhumdan bir parça da kattım. Sonuçta edebiyat bundan ibaret değil midir?

8. Orhan Pamuk çevirinizin Arnavutluk'ta Türk yazarın tanınması için önemli bir adım olduğunu söyleyebilir misiniz?

Kesinlikle evet. Sadece Orhan Pamuk'un değil, Türk edebiyatının genelde tanınması için önemli bir adım oldu. Pamuk'un kitabını çevirme fikri ilk 2004 yılında doğdu. Tiran'daki bir sürü yayınevleriyle görüştüm, fakat hiçbiri ilgi göstermedi. Yukarıda da söylediğim gibi, Türk yazarları ülkemizde pek tanınmış değildi ve herkes önyargılı davrandı. Pamuk, Arnavut okurlarıyla paylaşmak istediğim tek Türk yazarı değildi, fakat fakat diğer Türk edebiyatçılara da, ülkemizdeki kapıyı açacakkadar meşhur bir yazar olduğu kanaatindeydim.

9. Orhan Pamuk'u Arnavut okurlarına tanıştırma isteğinizin sebebi nedir?

O zamanlarda 40 dilden fazla çevrilmiş ve okunmuş Orhan Pamuk'un kitaplarını Arnavut okuruyla da paylaşmak istedim. Bizim okurum uzun çağdaş Türk edebiyatından haberdar olmasını istedim. Kendim okuduğum ve zevk aldığım eserleri vatandaşlarımıza tattırmak istedim.

10. *Benim Adım Kırmızı* romanda çok kültürel unsurlar bulunmaktadır, *Kar* romanda ise bunların azaldığı söylenebilir. Bu konudaki düşünceleriniz nedir?

Tespitiniz doğru. Bu, hedefime ulaşmış anlamına geliyor. Benim Adım Kırmızı romanında olaylar 1590 yıllarında yer alıyor. Tarih İle bağlantı kurarsak, Balkanlar o dönemde Osmanlı İmparatorluğu altındaydı, ve bunun etkisi birçok kültürel ve dil unsurlarında fark ediliyor. Günümüzün perspektifiyle, dildeki bu unsurlar, tarihin belirli bir bölümünü temsil ediyor. Dolayısıyla, kültürel öğeler, okurumuzun, o dönemi daha iyi anlayabilmek ve kitaptaki olaylarla daha da yakınlaştırmak amacıyla kullanılmıştır. Kar romanı ise Türkiye'nin modern yıllarında yer alan olayları yansıtıyor. Kişisel bir perspektiften yola çıkarak, Türkçe kelimelerinin kullanımı, okullarımızın anlayışına bir katkıda bulunmayacağını kanaatindeyim.

11.*Benim Adım Kırmızı* ve *Kar* adlı romanlardan ve çeviri sürecinden biraz bahsedebilir misiniz?

İlk bakışta, Benim Adım Kırmızı ve Kar, bir çok yönden iki zıt romanıdır. Yazar bu romanlarda, tarihin bambaşka bölümlerini tartışır. Birinde sanati ve gizemi merkezinde koyarken, diğerinde politik olayları önde çıkarıyor. Birinde kırmızı her tarafı devralırken, diğerinde bezgin bir beyaz büşbütünü kaplıyor. Fakat benim bir okur ve çevirmen olarak yaklaşımım bambaşkadir. Romanlardaki olayların ötesinde, bu iki eseri birleştiren, Pamuk'un varlıklarını yapan öğeyi bulmaktır. Bunu tespit etmekle, yazarın özgünlüğünü yakalamış, ve okurlarımıza doğru edebiyatı sunmuş oluruz. Pamuk'un bütün eserlerinde baş eden bu öğe tutkudur. Şekil ve renk değişen, bazen gizemli, hararetli, iki yüzlü, iki kisilik, hayalperest, askperest, bazen de durgun, pasif, solgan kiliği ile temsil edilen karakterlerin ruhları ve beyinleri geçmişe ve yaşadıkları zamana tutkundurlar. Tutkularıyla, kavramların arasında yaşayan insanlardır bu karakterler. Arnavut okurlarına, bu özü yakalamalarını ve kendileriyle özdeşleşme fırsatını vermişsem, çevirmen olarak hedefime ulaşmışım demektir.

Ana Allmeta

Qemal Stafa Caddesi / Tiran, Arnavutluk

Cep No: +355688856165

E-Posta: anaallmeta96@gmail.com

KişiselBilgiler:

Uyruğu: Arnavut

DoğumYeri: Tiran, Arnavutluk

DoğumTarihi: 21.12.1996

SürücüBelgesi: B Sınıfı

Eğitim:

- 2018-2020 Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı (YüksekLisans).
- 2015–2017 Tiran Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü.
- 2017-2018 Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Mevlana Değişim Programı).
- 2012-2015 Asim Vokshi Yabancı Diller Lisesi, İngilizce - Almanca-İspanyolca (Asim Vokshi Devlet Lisesi).

Sertifikalar:

- DİLMER, Trakya Üniversitesi (Seviye C1).
- DSD 1 (Deutsches Sprach Diplom), Alman Dili Sertifikası (Seviye B1).

Deneyim:

Nisan 2018 - Haziran 2018 Addax Mağaza, Edirne, Türkiye (Eleman).

Ağustos 2015 - Kasım 2015 Rossmann&Lala, Tiran, Arnavutluk (Kasiyer).

Haziran 2013 - Temmuz 2016 Bang Bang Cafe, Tiran, Arnavutluk (Çocuk Bakıcısı)

Yabancı Diller:

Arnavutça Ana Dil (C2)

Türkçe İleri (C1)

İngilizce İleri (C1)

İspanyolca Orta -Üstü (B2)

Almanca Başlangıç (A2)

DiğerÖzellikler:

- ÇokDilli
- Kuvvetli İnsan İlişkileri
- Güçlü İletişim Becerisi
- Organize Çalışabilme
- Disiplinli
- Enerjik
- Uyumlu Takım Çalışması Yapabilme
- Zaman Yönetimi
- Sorumluluk Alabilme

Profiller

linkedin.com/in/ana-a-00ba3717b